

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Diplomová práce

Tereza Němcová

Georges Perec.

Překlad románové tvorby slavného autora experimentální literatury

Georges Perec.

Translations of the Noted Writer's Experimental Novels

Poděkování

Chtěla bych poděkovat především vedoucí svoji diplomové práce, PhDr. Jovance Šotolové, Ph.D., za praktické rady a připomínky, dále PhDr. Kateřině Vinšové za ochotu podělit se o cenné informace o autorově díle a o její práci na překladu románu Život návod k použití, a za laskavou pomoc při pochopení omezení skrytých v Perecově románu, dále zástupci nakladatelství Rubato Mgr. Petru Janušovi ml. a Mgr. Zdeňku Humlovi, kteří si udělali čas a podělili se o informace ze své nakladatelské, resp. překladatelské praxe. Obrovský dík patří také mé rodině a zejména mé mamince, která mě při psaní práce, ale i po celou dobu studia neúnavně podporovala.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 27. 7. 2017

Abstrakt

Cílem této diplomové práce je podrobně představit francouzského spisovatele Georgese Pereca – jeho život a dílo, omezení, kterými se ve své experimentální tvorbě řídil, i recepci autora v českém a anglosaském prostředí. Její součástí je rovněž analýza Percova románu *Život návod k použití* a srovnání vybrané kapitoly jejího českého a anglického překladu. Práce se podrobně věnuje životu autora a obsahuje informace o jeho díle. Podává přehled českých překladů Percových textů a zabývá se ohlasy jeho díla v médiích. Její součástí je také pohled na reedice starších Percových překladů vydávaných v posledních letech nakladatelstvím Rubato. Podobný přehled se snaží podat i v kontextu anglosaském. Předmětem jejího zájmu je rovněž Percův román *Život návod k použití*, jenž je nejprve krátce charakterizován svým obsahem a z hlediska kontextu svého vzniku, a dále detailně analyzován s důrazem na užitá formální omezení a skryté významy v díle obsažené. Závěr práce je věnován translatologické analýze srovnávající český a anglický překlad padesáté první kapitoly románu.

Klíčová slova: literatura, překlad, experimentální literatura, translatologická analýza, OULIPO, Georges Perec, formální omezení, recepce

Abstract

The aim of this thesis is to present the French author Georges Perec in greater detail – his life and works, constraints he used in his experimental literary work, the reception of the author in the Czech and English contexts – and to compare the Czech and English translations of a selected extract from his novel *Life A User's Manual*. The first part of the thesis deals with the author's life and includes information on his published works. Its second part gives an overview of his texts translated into Czech, as well as of the reception of the writer's work in Czech media. The aim of the following part is to give a similar summary but with respect to the English context, and it sketches out some translation problems English translators encountered while translating Perec's work. The fifth part is dedicated to the writer's masterpiece *Life A User's Manual*. It outlines the main plot of the novel, the formal constraints Perec bound himself with, and his approach to writing in general. The final part is a comparative translatological analysis of the Czech and English translations of the fifty-first chapter.

Key words: literature, translation, experimental literature, translatological analysis, OULIPO, Georges Perec, formal constraints, reception

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Portrét Georgese Pereca: život a dílo.....	8
2. 1. Předci, období dětství a dospívání	8
2. 2 Od r. 1955 k OuLiPo.....	16
2. 3 Georges Perec ludický – od OuLiPo dál.....	20
2. 3. 1 Příklady oulipovských omezení.....	20
2. 3. 2 Perec členem Oulipo	28
2. 4 Chronologický přehled vydaných Perecových děl	32
3. Recepce díla G. Pereca v českém prostředí	35
3. 1 České překlady Georgese Pereca	35
3. 1. 1 Překlady do roku 1989.....	35
3. 1. 2 Překlady po roce 1989	36
3. 1. 3 Několik poznámek k reedicím starších překladů v nakladatelství Rubato	37
3. 1. 4 Ohlasy G. Pereca v tisku (Paratexty: recenze, doslovy, ukázky, portréty).....	45
4. Recepce díla G. Pereca v anglofonním prostředí.....	51
4. 1 Překlady děl G. Pereca do angličtiny a jeho recepce.....	51
4. 2 Vybrané překladatelské aspekty překladu Perecových literárních experimentů do angličtiny	54
5. <i>Život návod k použití</i>	57
5. 1 Kontext vzniku díla.....	57
5. 2 Stručný obsah.....	57
5. 3 Prix Médicis a Perecovo komuniqué pro tisk	58
5. 4 Omezení (obecně).....	59
6. Analýza českého a anglického překladu 51. kapitoly.....	67
6. 1 Omezení daná pro 51. kapitolu	67
6. 2 Translatologická analýza	69

7. Závěr	78
Bibliografie	80
Seznam příloh	I

1. Úvod

Francouzský spisovatel Georges Perec (1936–1982) je v moderní literatuře ojedinělým zjevem. Jeho díla se pro svou velkou různorodost brání jednoduché charakterizaci, typickými znaky autorova stylu jsou však autobiografičnost, snaha o inventarizaci (výčty), využití pastiše, vkládání aluzí, citací z děl jiných autorů do textu a literární experiment. Posledně zmíněný prvek jeho tvorby je výrazně ovlivněn literárně-experimentální skupinou OuLiPo, jíž byl od roku 1967 členem.

OuLiPo (*Ouvroir de la Littérature Potentielle*, tj. *Dílna potenciální literatury*) byla založena v roce 1960 pro matematiku zapáleným literátem Raymondem Queneauem. Členové této skupiny se při svých literárních experimentech podřizují formálním omezením, a pokouší se tak prozkoumávat a vynalézat nové možnosti literární tvorby. Mezi tyto experimenty patří akrostichy, anagramy, lipogramy, palindromy, heterogramatická poezie aj.

Tato diplomová práce se snaží představit Georgese Pereca – jeho život, dílo, omezení, kterými se při své práci podřizoval – a věnovat se zmíněným aspektům do větší hloubky, než tomu v českém prostředí bylo doposud, aby o nich český čtenář získal nejen podrobnější znalosti, ale také ucelený přehled. Zároveň je předmětem jejího zkoumání recepce autora jak v českém, tak v anglosaském prostředí, a srovnání vybrané pasáže z českého a anglického překladu autorova stěžejního románu *La Vie mode ’emploi* (*Život návod k použití*).

První část práce se věnuje životopisu autora a jeho dílu. Následující kapitola se zabývá překlady díla Georgese Pereca do češtiny a ohlasy autora v českém médiích. Pozornost je přitom zaměřena také na reedice starších překladů, jež v posledních letech vycházejí v nakladatelství Rubato. Další část usiluje o to, podat podobný přehled v anglosaském prostředí. Zároveň jsou zde zmíněny některé překladatelské problémy, s nimiž se překladatelé Pereca do angličtiny potýkali. Předposlední kapitola si klade za cíl představit Perecův román *Život návod k použití* – stručně se zmíníme o jeho hlavní zápletce, o kontextu vzniku díla a podrobně prozkoumáme, jakými formálními pravidly se řídila jeho výstavba. Závěrečná část práce je translatologická analýza vybraných pasáží románu v českém a anglickém překladu.

2. Portrét Georgese Pereca: život a dílo

Tato kapitola je věnována biografickým informacím o autorovi a jeho rodině a předkládá přehled jeho literární tvorby.

2. 1. Předci, období dětství a dospívání

Při sestavování Percova životopisu pro tuto práci u naprosté většiny uváděných informací čerpáme z monografie *Georges Perec: A Life in Words*. Tato vyčerpávající biografie pochází z pera Davida Bellose, profesora srovnávací a francouzské literatury na Princetonské univerzitě a předního znalce a překladatele Percova díla, a byla oceněna Goncourtovou cenou za biografii (viz Bellos: 1993). Dalším cenným (i když ne vždy zcela věrohodným) zdrojem informací o autorově raném životě je také jeho „autobiografická fikce“ *W aneb Vzpomínka z dětství*.

Georges Perec se narodil roku 1936 v Paříži jako potomek židovských přistěhovalců z Polska. Percovým vzdáleným příbuzným (dědečkův otec byl jeho synovec) je jeden ze zakladatelů novodobé jidiš literatury, spisovatel a dramatik I. L. Peretz (1852–1915). Percova rodina z otcovy strany pocházela z města Lubartów na východě země. Tamní židovská populace čítala před válkou kolem pěti tisíc lidí, tedy polovinu veškerého obyvatelstva městečka. Ještě v roce 1942 jich měl Lubartów tři tisíce pět set, avšak během jediné operace byli zbývající Židé (kromě těch, kterým se podařilo ukrýt v lesích a přidat se k partyzánům) transportováni do vyhlazovacích táborů Belzec a Sobibor a posláni do plynu.

David Peretz, Georgesův děd, jeho žena Rojza (Róza) a jejich tři děti, nejstarší Ester, Lejzor a Icek (Georgesův otec) se mezi lety 1918–1929 postupně všichni z Polska vystěhovali – Lejzor do Palestiny (ze které přijel do Paříže v r. 1925), tehdy pod britskou správou, a zbytek rodiny do Francie.¹ Došlo k tomu zásluhou Ester, která se provdala za haličského Žida Davida Bienenfelda, jehož příbuzný zvaný Big Jacques si založil obchod s perlami na ulici Laffayette č. 62 a do svého tehdy velmi výnosného podnikání si sháněl pomocníky z řad vlastní rodiny. Sám je aktivně vyhledával, a tak do Paříže nejprve odjel Davidův mladší bratr Marc Bienenfeld a pak i David s rodinou: manželkou Ester a dcerou Biancou Bienenfeldovými. Mladší dcera Ela se narodila již v Paříži r. 1927. (David se později, r. 1933, ujal vedení zadluženého obchodu po zesnulém Jacquesovi, který zemřel téhož roku, a vedl jej až do své smrti v r. 1973.) Když se mladý pár v nové zemi etabloval, pozval do Francie své blízké příbuzné. Nejprve dorazil se

¹ Veškeré dokumenty emigrantů byly napsány v polštině. Pohraniční úředníci, kterým přišly poprvé do ruky, jméno nezkomolili, pouze přenesli polský způsob jeho psaní do francouzštiny. V té se však jméno psané s *c* na konci slova začalo v souladu s francouzským územ vyslovovat jako *k*, nikoli *c*, jak zní jeho tradiční podoba. Později Percovo příjmení někdy Francouze mátló a mylně mu přisuzovali bretonský původ.

ženou z palestinského kibucu r. 1925 Esterin bratr Lejzor, který si od té doby nechal říkat Léon. Následovali další Bienenfeldové a Peretzové, mladší bratr Ester (a Georgesův otec), Icek (Izie, Isi, Izzy), přišel na sklonku roku 1927. Bylo mu osmnáct a o dva či tři roky potom ho následovali i rodiče, David a Róza. Po Izieho příjezdu do Paříže jej švagr vzal do rodinného šperkařského podniku, ale za dva roky, když se jeho sestra Ester vrátila z dlouhého ozdravného pobytu ve Švýcarsku, kde se léčila se zánětem pohrudnice, v obchodě již nepracoval. Zanedlouho poté dorazili i jejich rodiče, s nimiž se Icek usadil v Belleville. Matka si brzy otevřela obchod s potravinami, který ostatně vedla i předtím v Polsku, a kde byl hlavním zdrojem rodinné obživy. Její manžel byl ortodoxní žid, zbožný a podle všeho spíše submisivní člověk měkkého srdce, hlavou domácnosti byla právě energická Róza.

O tom, jaký Georgesův otec byl, se ví jen velmi málo. Školu záhy opustil (polští Židé měli v té době v Polsku zakázáno studovat na gymnáziu) a ve Varšavě se učil kloboučnickem, ale není jisté, zda přípravu dokončil. Podle Esteriných pozdějších vzpomínek byl Icek pohledný a bezstarostný mladý muž, „poeta“, který před finančním zabezpečením prý upřednostňoval karban a sázky na dostizích, i když ani inteligence, ani pracovitost mu nechyběla. To dokazuje například skutečnost, že jako jediný z rodiny byl schopen naučit se mluvit francouzsky bez přízvuku anebo že při zaměstnání navíc vypomáhal matce a vstával ve čtyři hodiny ráno, aby na tržišti Les Halles sehnal do obchodu čerstvé suroviny.

Icek se s rodiči v r. 1932 přestěhoval do malého bytu v ulici Vilin č. 24 v Ménilmontant, do samého srdce Belleville. V této dělnické čtvrti na východním předměstí (20. pařížský obvod) bydlela ve dvacátých a třicátých letech početná skupina čerstvých přistěhovalců převážně z východní Evropy. Většina z nich byla židovského původu. Ulice Vilin byla poměrně krátká, slepá ulice ve svahu, končila příkrými schody vedoucími na vrch k dnešní ulici Piat. Od šedesátých let byla postupně bourána, až v roce 1988 musely původní domy docela ustoupit výstavbě Belvilleského parku, a tak ani dům s číslem popisným 24, ve kterém Georges Perc strávil svá první léta života (do r. 1941), již dnes nestojí. Perc její pozvolný zánik sledoval, bylo to jedno z dvanácti míst, které si uložil každý rok jednou navštívit v rámci projektu *Lieux*, započatém r. 1969. Navštívené místo detailně popsal a list vložil do obálky, již zapečetil. Mezi lety 1970 a 1980 pořídil také několik fotografií ulice. V té době ještě dům č. 24, jako jeden z mála posledních, stál. V současnosti je z altánu na vrcholu svažitého parku pro turistu nevšední výhled na Paříž a Pereca připomíná alespoň fasáda pobočky městské knihovny (Bibliothèque Couronnes), nacházející se u spodního okraje parku. Je barevně vymalována dílky puzzle a součástí výmalby je i nápis JE ME SOUVIENS a Percova podobizna (viz příloha 7 a 8). Nutno (a smutno) dodat, že knihovnice, na niž jsme se obrátili s dotazem na

polohu autorova rodného domu v říjnu minulého roku, byla sice ochotná, ale o ulici Vilin a jejím někdejším obyvateli, jehož portrét přitom zdobí zdi jejího pracoviště, neměla nejmenší povědomí. Více štěstí překvapivě přinesl až náhodný, asi šedesátiletý kolemjdoucí, který diplomantce, bezradně přešlapující poblíž parku s mapou v mobilu v ruce, nejen osvětlil to, že Perecův dům hledá marně, ale přiblížil jí i historii místa včetně jeho literárních souvislostí.

Icek se živil jako dělník, a přesto, že v té době bylo možné po čtyřech letech pobytu v zemi zažádat o francouzské občanství, nikdy tak neučinil. „Zůstal dělníkem a cizincem.“² V ulici Vilin se seznámil se svou budoucí ženou Cyrlou Szulewiczovou, která bydlela v č. p. 1 a stejně jako on byla potomek polských Židů a mluvila bez přízvuku. Do Francie přijela s rodinou už dřív ve dvacátých letech. Nechala si říkat Cécile, pocházela z Varšavy a byla kadeřnice (nebo se jí učila). Svou mírnou povahou na první pohled nepoutala zvláštní pozornost a byla vlastně opak cílevědomé babičky Rózy. O námluvách mladé dvojice není známo nic, dochoval se však úřední záznam o jejich sňatku, který uzavřeli 30. 8. 1934, deset dní po nevěstinych dvacátých prvních narozeninách. Je pravděpodobné, že měli ještě další, židovský obřad v synagoze – „řádnou“ svatbu“ (Bellos: 1993, s. 33), jak se v židovském Belleville tehdy slušelo a patřilo. Izieho rodiče zřejmě čekali od syna víc a mrzelo je, že má tak nízké ambice. Novomanželé si pronajali pokoj do ulice v přízemí téhož domu, jež obývali David s Rózou, a Cécile si zde otevřela dámský kadeřnický salón. I když sociální rozdíl mezi rodinou v Belleville a rodinou Ester, žijící v středostavovském Passy, byl již v té době obrovský, rodiny se vzájemně stýkaly a navštěvovaly, hrály spolu například karty a o nedělích se celé širší příbuzenstvo scházelo u Bienenfeldových na partičku karetní hry belote.

Rok po svatbě Cécile otěhotněla a 7. března 1936 se Perecovým v sousedním 19. obvodu narodil syn. Pojmenovali ho Georges, za několik dní po narození jej nechali obřezat a do pěti měsíců po porodu pro něj získali francouzské občanství. „Do konce života byl pak Georgesův úřední status *Français par déclaration, fils d'étrangers*“ (Bellos 1993, s. 34) (*syn cizinců, prohlášen za Francouze*). Až na zvláštní případy je takto získané občanství naroveň tomu získanému obvyklou cestou. Perecův život tento fakt ovlivnil pouze jednou, když byl v důsledku něj nucen nastoupit na dva roky vojenské služby, kterou si odsloužil jako parašutista nejprve v Pau a posléze v tuniském městě Sfax. Druhé dítě, dcera Irène (nebo Jeannine, podle jediného objeveného dokumentu, v němž je doložena), se narodila r. 1938, ale žila pouze prvních několik týdnů.

²„He remained a working-class lad, and a foreigner.“ (Bellos: 1993, s. 31)

Georges vyrůstal v mnohojazyčném prostředí. Rodiče spolu mluvili francouzsky a prarodiče, kteří se nikdy nenaučili francouzsky víc než pár slov, se spolu dorozumívali jidiš a na své děti mluvili polsky. Na ulici Georges jistě slyšel i francouzštinu, ale hlavně jidiš, pak polštinu a ve zlomcích také ruštinu, němčinu, češtinu, maďarštinu a rumunštinu. „Jojo“, jak mu rodiče říkali, jako dítě tedy musel alespoň částečně rozumět jidiš, ne-li jím mluvit, a také polsky. „Je možné, že se naučil číst, když mu byly tři nebo čtyři roky, a první písmena, která rozeznával a luštil, byla hebrejsky, nikoli latinkou“ (Bellos: 1993, s. 36). Své rané vzpomínky i schopnost ovládat zmíněné jazyky později zapomněl.³ Ne však docela. Intimním rozpomínáním na to, co jako malý kolem sebe vnímal a co si o svých předcích pamatuje, je již zmíněný spisovatelův text *W aneb Vzpomínka z dětství* (1975, česky 1979 a 2016). Na straně 25 knihy (2. vydání z r. 2016, nakl. Rubato) zaznamenává svou nejranější vzpomínku: „*Jsou mi tři roky. Sedím uprostřed místnosti, kolem mě rozházené jidiš noviny. Rodinný kruh mě obklopuje ze všech stran: tento pocit obstoupení není u mě spojen s žádným pocitem zdrcení či ohrožení; je to naopak hřejivá ochrana, láska: celá rodina ve svém rodinném celku a úplnosti je tady shromážděná kolem děcka, které se zrovna narodilo / neřekl jsem však před chvílíčkou, že jsou mi tři roky? / , jako nepřekonatelná hradba. Všichni jsou u vytržení ze skutečnosti, že jsem označil a rozpoznal jedno hebrejské písmeno...*“

Po obsazení Polska Německem v září 1939 Francie vyhlásila všeobecnou mobilizaci. David Bienenfeld byl jakožto naturalizovaný Francouz okamžitě povolán do armádních záloh, nemusel se hlásit jako dobrovolník. Se svou jednotkou byl odveden poblíž Meaux, kde sloužil půl roku jako lékař.⁴ Icek do běžné francouzské armády narukovat nemohl, jelikož byl národností Polák. Pravidla pro brance do cizinecké legie však byla pozměněna tak, aby se k ní mohl přidat i velký počet horlivých přistěhovalců chtivých bránit Francii. Georgesův otec, tehdy třicetiletý, do legie vstoupil r. 1939. O motivech tohoto rozhodnutí se můžeme pouze dohadovat, soudě však podle viny, kterou Ester později cítila, se zřejmě nejednalo o náhlé, vlastní rozhodnutí, ale o krok, o kterém se doma diskutovalo a který podporovali a schválili starší členové rodiny (Bellos: 1993, s. 40). Zatímco Icek procházel základním výcvikem na jihu Francie (v armádě byl signalista), v Belleville běžel život ve starých kolejích. Cécile dál provozovala své kadeřnictví a Róza svůj krámk. David s Ester však v den vyhlášení války odjeli z Passy na dovolenou do Annecy a poté, co David Bienenfeld narukoval, rozhodla se

³ „*Nemám žádné vzpomínky z dětství. Zhruba do mého dvacátého roku se má historie vejde do několika řádků: otce jsem ztratil ve čtyřech letech, matku v šesti; válku jsem prožil ve Villard-de-Lans po penzionátech. V pětačtyřicátém mě adoptovali otcova sestra a její manžel.*“ Percec, G., *W aneb Vzpomínka z dětství*, Praha, Rubato, 2016, s. 19.

⁴ David byl vystudovaný lékař, studia dokončil v r. 1922 ve Vídni.

Ester s dcerami držet se od německých hranic co nejdál. Pobývaly v Quimperu, Bretani, u pobřeží Atlantiku. Starší dcera Bianca složila maturitu na gymnáziu v Neuilly, kde její učitelkou byla Simone de Beauvoir, jež v tu dobu měla za sebou rok vysokoškolského studia filozofie. Sorbonna byla přemístěna do Rennes a Bianca se tam v zimě 1939–1940 přestěhovala, aby ve studiích pokračovala. Ela byla ve škole v Quimperu a Ester, poprvé bez dětí, se také vzdělávala – školila se na ošetrovatelku oddělení pro lehce zraněné a obdržela oficiální osvědčení od Červeného kříže.

Tu zimu došlo ve francouzské armádě k několika organizačním přesunům, v rámci kterých byl David demobilizován a Icek přidělen k nově vzniklému XII. cizineckému pěšímu pluku. Němci zahájili ofenzívu 10. května 1940 nečekaně přes Ardeny a britsko-francouzské jednotky na severu byly během několika dní odříznuty. XII. pluk dostal rozkaz vyrazit do boje 11. května a jeho úkolem bylo bránit sektor kolem města Soissons, vzdáleného asi sto kilometrů severovýchodně od Paříže. Po silnicích proudily řeky lidí prchající z tehdy již Němci z velké části okupovaného severu na jih. Začátkem června začala jednotka ustupovat a 15. června tento pluk jako jediný zůstal čelit zdrcující německé ofenzívě, nezadržitelně se blížící do Paříže. Tam se mezitím začala šířit panika. Príliv utečenců se totiž v Paříži nezastavil, ale pokračoval dále na jih. Pařížané se domnívali, že francouzská armáda se jistě postaví německým vojákům na odpor, aby hlavní město ubránila. David Bienenfeld před očekávanou bitvou město (stejně jako to udělala třetina obyvatel) opustil a vzal s sebou Biancu, která se po skončení akademického roku vrátila domů k otci. V autě s sebou do bezpečí vezli také Simone de Beauvoir, kterou vysadili v Angers a David s Biancou jeli za Ester a Elou do Quimperu. I z Belleville utíkali lidé před nálety na venkov a Cécile svěřila Georgese do rukou přítelkyně babičky Rózy. 15. června v dopoledních hodinách se XII. pluk ocitl pod těžkou kulometnou palbou. Icek byl zraněn střepinou z granátu a se silným krvácením převezen do nemocnice pro válečné zajatce v Nogent-sur-Seine. 22. června bylo podepsáno příměří a hrstka přeživších vojáků se mohla vrátit domů. Icek Perc však mezi nimi nebyl. Zemřel na následky zranění 16. června.

Příměří rozdělilo zemi na dvě půlky, na okupované pásmo, kam spadala Francie severně od Loiry a pás podél Atlantiku na jih k Španělsku, a na tzv. svobodné pásmo, sahající od Loiry k jižnímu pobřeží. David s Ester uprchli na západ, a ocitli se tak v okupované zóně. Dostali nabídku přeplavit se do Británie, ale odmítli ji. Na konci června roku 1940 se Bienenfeldovi vrátili zpět do svého pařížského bytu. Německá správa jim ještě téhož dne zkonfiskovala vůz. Tou dobou se zřejmě z venkova do Belleville vrátil také Georges. Zpráva o tom, že Icek nežije, na sebe zřejmě nenechala dlouho čekat. V srpnu Německo porušilo podmínky příměří a

aneštovalo Alsasko a Lotrinsko. Od října 1940 měli Židé zakázáno vykonávat svá povolání a prefekti departementů dostali pravomoc shromažďovat židovské obyvatelstvo ve zvláštních táborech. Tyto zákony platily v obou zónách. Francouzské úřady si naštěstí nevedly záznamy o etnicitě a náboženské příslušnosti svých obyvatel, a tak Němci neměli k dispozici žádné seznamy Židů. Bylo zapotřebí je vytvořit a Židé se měli hlásit na policejních stanicích. Bienenfeldovi se nakonec rozhodli nařízení uposlechnout a totéž zřejmě udělali i David s Rózou a Cécile s Georgesem. David musel obchod předat „árijskému“ účetnímu a Róza se Cécile musely zavřít svůj krámk a kadeřnictví. První Židy v Paříži začali zatýkat 14. května 1941. Další kolo masivního zatýkání proběhlo téhož roku v srpnu. David Bienenfeld jen tak tak unikl zatčení cestou do práce a po tomto se zážitku rozhodl, že je načase z Paříže odejít. Davidova sestra Berta naštěstí žila ve svobodném pásmu, ve vesnici Villard-de-Lans poblíž Grenoble. Perly, rodinné bohatství Bienenfeldových, svěřili příteli, který je měl propašovat na jih. Tento homosexuální přítel pochybné pověsti s nimi údajně dojel až do Marseille, kde se zúčastnil večírku transvestitů. Kumpány na párty ozdobil náhrdelníky, které si přivezl s sebou, a ti s nimi stačili utéct, aniž by se převlékli zpět do mužského oblečení. Tento příběh, ať už smyšlený či pravdivý, Georges Perec později přetvořil v legrační novelu *Les Revenentes* (Bellos, 1993, s. 55), založenou na monovokalizmu na *e* (o monovokalizmu viz dále). Kromě Biancy zůstali v Paříži už jen Cécile s Georgesem a Georgesovi prarodiče David s Rózou. Na sklonku roku 1941 dostal francouzský Červený kříž povolení vypravovat mezi oběma zónami vlaky, které měly pomoci sjednotit válkou rozdělené rodiny. Tyto konvoje, převážející děti, staré lidi a válečné invalidy zpočátku nebyly přísně kontrolovány. Georges jako válečný sirotek měl na přesun nárok. Na podzim roku 1941 jej matka s Biancou doprovodila na Lyonské nádraží (Perec: 2016, *W aneb Vzpomínka z dětství*, s. 79) a prostřednictvím Červeného kříže jej coby „válečného sirotka“ (*ibid.*, s. 80) poslala k tetě Ester a strýci Davidovi Bienenfeldovým do Villard-de-Lans, kde strávil v bezpečí zbytek války. Svou matku toho dne viděl naposledy.

Cécile nastoupila do továrny k pásu a od května 1942 začala v souladu s nařízením nosit Davidovu hvězdu. Bianca byla tou dobou již nějaký čas vdaná a podařilo se jí dostat se za linii i s manželem Bernardem Lamblinem. V létě došlo k dalšímu zatýkání nefrancouzských Židů a Cécile přišla o práci. S pomocí Lamblinova otce se pokusila přejít do svobodné zóny, ale neúspěšně (zaplacený převaděč na zavoání nepřišel). Byla odvedena do tábora v Drancy 23. ledna 1943 spolu se sestrou Fanny a otcem Aaronem. Georgesovu babičku Rózu neodvedli, ale jejího muže Davida ano. 11. února byla spolu s příbuznými a s další asi tisícovkou Židů Georgesova matka v dobytčácích deportována do Osvětimi. 143 mužů a 53 žen bylo z davu vybráno stranou a označováno na pravém předloktí v rámci tzv. selekce. Ti, kteří vybráni

nebyli, byli svlečeni a ihned posláni do plynové komory. Když byl koncentrační tábor Osvětim – Březinka roku 1945 osvobozen, z vězňů vybraných z konvoje č. 47 bylo stále naživu 13 mužů a jediná žena. Cyrla (Cécile) Percová to nebyla (Bellos: 1993, s. 61).

Georges přijel do Villard-de-Lans rachitický a podvyživený. Také se zřejmě záhy musel podrobit operaci kýly (či slepého střeva). Navíc trpěl chronickou rýmou. Davidovi se na místě podařilo pokračovat v obchodování s perlami a i když osobní majetek vzal za své v Marseille, mohla si rodina díky jeho obchodům dovolit bydlet samostatně, v prostorném domě. Malého Georgese poslali do mateřské školy. Počínaje školním rokem 1942–1943 začal navštěvovat chlapeckou katolickou internátní školu Collège Turenne. Místo bylo relativně dost bezpečné, spadalo pod méně bdělou italskou, nikoli německou okupační správu, ale aby nic neprozradil, měl Georges pravděpodobně nakázáno všechny vzpomínky na minulost vymazat. Roku 1943 se podařilo do Villard dostat také babičce Róze, která s sebou přivezla smutné zprávy o tom, že David a Cécile byli spolu s dalšími přáteli odvezeni pryč. O otcově smrti se před Georgesem pouze šušovalo a zřejmě ji musel odušit ze soustrastných polibků a povzdechů ženské části rodiny. První rok se Georges vídal s rodinou Bienenfeldových často, ale po Mussoliniho zajištění vystřídal v září 1943 více méně neškodnou italskou armádu Gestapo a Wehrmacht a bylo třeba najít si lepší krytí, obstarat doklady s falešnými jmény a přestěhovat se do ještě odlehlejší vesnice v horách. Georges najednou neměl kam jezdit na víkendy a prázdniny a Štědrý den r. 1943 strávil sám. Téhož roku byl i přes svůj židovský původ pokřtěn.

Grenoble byl osvobozen americkou armádou 22. srpna 1944. Zanedlouho poté opustili David s Ester svůj úkryt ve Vercors, vrátili se do Paříže a pronajali si dům v Neuilly-sur-Seine. Georges zatím zůstal s babičkou. Ta se však již nemohla dočkat, aby se mohla vrátit do Belleville a nechala jej s Davidovou sestrou Bertou a jejím synem Henrim, u nichž Georges bezstarostně strávil celý školní rok 1944–1945. Pro Francii válka skončila, dvě třetiny francouzských židů přežily a klan Bienenfeldových – Peretzových přišel „pouze“ o tři své ve Francii žijící členy. Georges však přišel o otce, matku, oba dědečky i tetu z matčiny strany.

Bienenfeldovi se usadili v ulici de l'Assomption a David se vrátil ke své práci na bulváru Lafayette. Poválečný obchod s perlami a drahokamy jen vzkvétal. Ester se od přeživších ubytovaných po válce v Hotelu Lutécie postupně dozvíдалa chmurné zprávy o tom, jaký osud pravděpodobně potkal jejího otce Davida a švagrovou. Georges byl až do léta 1945 mimo Paříž, a tak Ester po jeho příjezdu čekal nelehký úkol, jak devítiletému hochovi špatné zprávy sdělit. K tomu ale zřejmě nikdy otevřeně nedošlo, George se dovtipil sám, že jeho matka nežije. Ester a Davidovi byl Georges přidělen do opatrovnictví. Od státu pobíral za otce, který

„padl za Francii“, do svých jedenadvacátých narozenin rentu. Ester dala také dohromady podklady, díky nimž mohl Georges od nově vytvořené Spolkové republiky Německo později žádat kompenzaci pro oběti válečných zvěrstev, i když v případech, jako byl ten Perecův, bylo nutno na ni čekat do dalšího desetiletí.

Nejproblematictější vztah měl dospívající Georges, který od devětatřicátého roku vyrůstal mezi samými ženami, pravděpodobně se strýčkem. David byl přísný a zásadový muž, který poznal chudobu a chování mladé generace (chození do restaurací, vysoké podpatky, používání make-upu) ani sebedestruktivní návyky jako kouření neschvaloval. City neprojevoval a s Georgesem si zřejmě nebyli příliš blízcí.

V říjnu 1946 nastoupil Georges na gymnázium (Lycée Claude-Bernard). Jeho studijní výsledky byly podle všeho spíš průměrné. Rok či dva docházel na psychoterapii k známé dětské psychoanalytičce Françoise Doltové. Bylo to díky zajímavým kresbám v sešitě, které upoutaly pozornost ředitele Centre Claude-Bernard, výchovně-poradenského zařízení uvnitř školy, shánějícího tou dobou děti do výzkumu v oblasti art terapie. „*Po dlouhá léta jsem kreslil sportovce strnulých těl, nelidských tváří; dopodrobna jsem líčil jejich ustavičné boje; neúnavně jsem sestavoval nekonečné přehledy jejich výsledků.*“ (Perec: 2016, *W aneb Vzpomínka z dětství*, s. 214)

Georges v té době trpěl chronickou rýmou a bolestmi hlavy. Náhradní rodina se k němu chovala láskyplně, ale jeho dospívání se nevyhnulo problémům. Například v r. 1947 šel za školu a pak se nevrátil domů, šel raději na trh se známkami, které rád sbíral. Pak se projížděl metrem a skončil na lavičce na Elysejských polích, kde se jej ujala policie. Tento zážitek později zpracoval v textu *Les Lieux d'une fugue*. Ve třinácti propadl z řečtiny a musel opakovat ročník (quatrième). Po konzultaci s doktorkou Doltovou byl Georges poslán do internátní školy Collège Geoffroy-Saint-Hilaire v Etampes, ve které strávil tři roky. Na víkendy se vracel domů. Na škole vládl spartánský režim. Podle vzpomínek učitelů byl Georges manuálně nepřiliš zručný a velice plachý, snadno se červenal. To mu však nebránilo účastnit se s ostatními chlapeckých eskapád: kouření na záchodech, směňování latinských překladů za cigarety nebo soutěží v masturbování. Studia na internátní škole úspěšně ukončil v r. 1951 (obdržel tzv. brevet) především díky výborné angličtině, kterou pochytil na prázdninách u vzdálených příbuzných v Anglii (dohromady tam strávil tři měsíce během tří po sobě jdoucích letních prázdnin). Po ukončení středoškolských studií si strýček pro Georgese představoval kariéru v obchodu s perlami, ale ten nechtěl mít s jakoukoli formou byznysu nic společného. V roce 1952 Georges opět nastoupil na Lycée Claude-Bernard, kde nedlouho předtím jeden z jejich

učitelů dějepisu M. Poirier (pod pseudonymem Julien Gracq) obdržel snad nejvýznamnější francouzské literární ocenění, Goncourtovu cenu. Do dvou let po odchodu z Etampes se rozhodl, že se chce stát spisovatelem, ale zda jej ovlivnila právě tato skutečnost, není jisté. Na staré škole mnoho přátel neměl, ale určitě s chlapci probíral Zátopkovi maratonské úspěchy ze stadionu v Helsinkách r. 1952, zmiňuje se o něm o mnoho let později v textu z roku 1978, *Je me souviens*, v knize útržků vzpomínek na svůj život mezi desátým a pětadvacátým rokem. Z dnes již neznámého důvodu strávil Georges poslední rok středoškolských studií zpět na škole v Etampes. Zde se jeho novým spolužákem a nejlepším kamarádem stal Tunisian Nouredine Mechri, jenž zůstal jeho přítelem do konce života. Skamarádil se také s Jacquesem Ledererem, s nímž jej mimo jiné pojila záliba v jazzu. I on zůstal jeho celoživotním přítelem. Perec složil maturitu na výbornou, a vyhrál dokonce školní cenu z filozofie.

2. 2 Od r. 1955 k OuLiPo

V r. 1955 začal na Sorbonně studovat historii, ale studia jej příliš nezaujala a po dvou letech je opustil. V té době navštěvoval kavárny, chodil do kina a dá se říct, že se stal závislým na automatech (jeho vášeň pro flipper ho stála nejen spoustu času, ale také puchýře na ruku a úporné bolesti hlavy). Neubíral se tedy typickou cestičkou vyšlapanou mnoha jinými francouzskými spisovateli – intelektuály před ním, jež vedla přes vysokoškolská studia k akademické pozici, poskytující jim zázemí pro literární práci. Jeho rozhodnutí stát se spisovatelem však bylo nezlomné a během let studií věnoval také velkou část energie tomu, aby nabyl literárního vzdělání. Jean Duvignaud, jeho učitel filozofie z Etampes, mezitím přesídlil do Paříže a jako první psal eseje o Bertoldu Brechtovi pro francouzské publikum, byl ve Francii jeho velkým propagátorem. Také učil Rolanda Barthesa a byl spolu s Barthesem přítomen Brechtově návštěvě v Paříži r. 1955. Tehdejší levicově orientované francouzské intelektuální ovzduší (viz komunistická strana PCF či J-P. Sartre), Brechtovo partyzánské, marxistické pojetí velkých témat (válka, revoluce, povstání) spolu s Duvignaudovými kurzy filozofie na Etampes jistě zanechalo v Perecovi stopu a vedlo k zřejmě tomu, že hned zkraje své spisovatelské dráhy začal smýšlet levicově. (Bellos: 1993, s. 140–141). Také se začal zajímat o divadlo, což se v jeho díle později odrazilo napsáním několika divadelních textů. Mimo jiné např. zpracoval pro divadlo text *L'art et la manière d'aborder son chef de service pour lui demander une augmentation* pro divadlo (*Augmentation*). Perecovy nejranější literární pokusy se nedochovaly, ale dost možná se jednalo právě o texty divadelní.

Prvním Perecovým (dochovaným) beletristickým počinem je třístránková povídka *Les Barques (Lodky)*, napsaná na podzim 1954. Dvacet tři „loděk“, které parkují pod mostem de

Grenelle, jednoho dne nevysvětlitelně zmizí. Povídka sestává především z popisných pasáží a je prostoupena nevýslovným smutkem.

Svůj první román *Les Errants (Tuláci)* autor začal psát v létě 1955 (v době, kdy vrcholila krize v Guatemale) a dokončil jej v polovině února 1956. Pojednává o čtyřech jazzových muzikantech, kteří se toulají světem a zemřou v Guatemale po boku plukovníka Árbenze. Tento první literární pokus nesklidil u přátel ani Jeana Duvignauda pozitivní ohlasy, a tak jej Perec nikdy ani nenabídl nakladatelům. Reminiscenci na něj lze však nalézt v *Životu návodu k použití*, kterou Perec vložil do 36. kapitoly v podobě titulu díla amerického spisovatele Georgese Bretzleeho (s. 152 českého vydání).

Krátce poté, na jaře 1956, Perec upadl do první deprese, která později ovlivnila celou jednu část jeho literární tvorby. Jak je zřejmé z dopisů⁵, které psal přátelům a mentorům, sklíčil ho neúspěch v psaní, nejistá budoucnost, nedostatek peněz, lenost a samota. Skutečným důvodem byly zřejmě příliš vysoké nároky, které na sebe kladl. Chtěl být, po vzoru Flauberta nebo Huga, buď skvělým, geniálním spisovatelem, anebo raději žádným. K tomu, co v té době prožíval, se vrátil o deset let později při psaní textu *L'homme qui dort* (1967). Rozhodl se docházet na psychoterapii k Michelu de M'Uzanovi, zejména pro nedostatek sebevědomí. Třikrát týdně celý zbytek roku 1956 chodil na sezení, která byla hrazena ze sirotčího důchodu. Peníze na knihy, útratu v kavárnách, flipper, vstupenky do kin, galerií, muzeí a jazzových klubů mu však chyběly. Od strýčka dostával kapesné na nejnutnější výdaje, ty však jeho daleko vyšší náklady nemohly pokrýt. Vystřídal několik nekvalifikovaných pracovních míst, ale i tak jeho dluhy v létě 1956 činily přes dvacet tisíc franků. Od Ester dostal v té době třicet tisíc na výlet do Poitiers, podstatná část peněz však padla na dluhy a gramodesky.

Jednou z lekcí, kterou mu neúspěch *Les Errants* uštědřil, bylo poznání, že musí psát o něčem, co je mu vlastní. Jean Duvignaud a de M'Uzan, jak Perec vzpomínal na přednáškách v Austrálii v r. 1981, mu zase „dali požehnání“, „svolení“ psát.

Perec se přes sestřenicí Elu (Lili) seznámil s mladými jugoslávskými umělci. Jeden z nich byl Zoran Petrovič, který vystavoval svůj soubor kreseb tuší s názvem *Mašina* v Jugoslávské galerii v Palais Berlitz. Při návštěvě galerie se Perec pravděpodobně seznámil s Milkou Čanakovou, podstatně starší studentkou umění ze Srbska, již doprovázel srbský kunsthistorik Žarko Vidovič. S Žarkem strávili večery debatováním o literatuře i politice a

⁵„Z marxistického pohledu jsem neproduktivní, nežádoucí bytost; z mého vlastního pohledu jsem neúspěšný [...] Jsem ošklivý. Kdysi jsem jistý šarm měl, ale nijak mi to neprospělo [...]. Jsem nezdravý synek a bídný historik. Kde najdu naději? [...]“ (Bellos: 1993, s. 149)

srbský intelektuál s pozoruhodným životopisem měl na Pereca značný vliv, zejména na jeho pojetí literatury (miloval Tolstoj), jež bylo až do publikování *Věci* orientované epicky. Georges se svěřil Jacquesovi Ledererovi, že jeho cílem je napsat druhou *Vojnu a mír*.

Perec si hledal stabilnější práci a s pomocí Jeana Duvignauda se mu ji podařilo získat v časopise, publikujícím zejména anotace k akademickým pracím. Stal se jedním ze zaměstnanců z řad studentů, kteří psali abstrakty zaměřené literárně. Nedlouho po prvním seznámení s jugoslávskou skupinou napsal Perec pastiš na Gideovu prvotinu *Paludes*, již dedikoval Vidovičovi. Nazval ji *Manderre* (snad slovní hříčka na *Der Man*) a výtisk věnoval i své tajné lásce, Milce Čanakové. Na konci roku 1956 se odstěhoval od tety z ulice d'Assomption do podkrovního bytu pro služky v ulici Saint-Honoré č. 203, téměř přímo proti kostelu Sv. Rocha. Našel si novou práci asistenta v knihovně divadelního muzea a také překládal horoskopy z angličtiny. Díky Maurici Nadeauovi se mu podařilo získat práci recenzenta v časopise *Les Lettres nouvelles*. Mohl psát kritiky děl dle vlastního výběru, ale brzy nebyl schopen psát vůbec, protože v zimě 1956–1957 opět upadl do deprese. Návštěvy nemíval ve svém studentském mini-bytě v šestém poschodí téměř žádné a okruh jeho přátel se postupně ztenčil na minimum. Zoufalý Perec napsal Nadeauovi a svěřil se mu se svým spisovatelským blokem. Nadeau mu poradil, aby se ponořil do četby děl významných autorů, že z ní po čase načerpá to potřebné pro svou vlastní tvůrčí práci.

V roce 1957 Perec nabyl plnoletosti a byl nucen nastoupit na vojenskou službu v délce dvaceti sedmi měsíců. Vzhledem k tomu, že jeho otec, byť národností Polák, zemřel v cizinecké legii „ve službě Francii“, byl zbaven povinnosti nastoupit do aktivní válečné zóny v Alžírsku. Jeho matka nebyla zatím oficiálně prohlášena za mrtvou, byla vedena jako „zmizelá“ a místo úmrtního listu měl Georges pouze „acte de disparition“ (doklad o zmizení). Francouzští občané, kteří jsou pět let po vydání této listiny stále pohřešováni, jsou oficiálně prohlášeni za mrtvé a je jim vystaven úmrtní list. Matka však nikdy francouzské občanství nezískala, a byla proto nadále vedena jako zmizelá. Perec sám byl, jak již bylo zmíněno, „prohlášen za Francouze“, nebyl jím od narození, a tento rozdíl zapříčinil, že se vojenské službě vyhnout nemohl. R. 1957 si však zažádal o sirotčí důchod (viz výše) a v r. 1959 německý soud rozhodl o vyplacení kompenzace ve výši asi jednoho milionu starých franků. Tyto peníze posloužily ke koupi prvního Percova bytu v Latinské čtvrti (viz dále). Perec, v té době již zpět u nevládních rodičů v ulici d'Assomption, tedy nastoupil do armády do jednotky parašutistů.

Ještě než se tak stalo, však Perec odjel za Žarkem Vidovičem na návštěvu do Sarajeva. Po večerech se s kamarády oddával nezřízenému pití. Jednoho dne navštívil Milku a vyznal jí

lásku. Ona jej šetrně odmítla a Perec z neúspěchu vinil Žarka. Rozhodl se, že si s ním vyřídí účty a vyzval jej na pěstní souboj. Žarko odmítl a odvedl ho k Milce, která celý spor rozpustila jako nesmysl. Druhý den odjela na venkov na archeologické vykopávky a od té doby ji Perec neviděl. Na autora měl však tento pobyt blahodárný vliv v tom, že ukončil jeho spisovatelský blok. Napsal svůj „druhou první knihu“, historický milostný román *L'Attentat de Sarajevo*. Perec jej nabídl nakladatelství Seuil (odmítlo) a Julliard, kam mezitím přesídlil Maurice Nadeau. Jeho reakce byla vcelku příznivá, kniha se mu nezdála špatná, avšak jako by byla napsaná poněkud v chvatu. Navrhl ji přepracovat. To už Perecovi zbývalo pouze pár týdnů do nástupu na vojnu a také dal před *Sarajevským atentátem* přednost novým projektům (*Vertige de Minuit*, který je možná dochovaným textem *La Procession*). Možná, že tohoto rozhodnutí později litoval, protože by byl možná vstoupil do světa literatury o osm let dříve. Rok 1957 byl pro něj nicméně velmi významný: skončil s psychoterapií, odblokoval svou tvůrčí energii, napsal román v rekordním čase, mluvil s opravdovými nakladateli a také si našel první dívku, Dominique (i když jejich vztah neměl dlouhého trvání).

Vojenskou službu si odsloužil Perec u parašutistů v Pau. Na závěr vojny byl na vlastní žádost převelen do Paříže k dopravnímu oddílu a zbytek služby strávil v pohodlí kanceláře vyřizováním administrativy.

V roce 1959 se Georgesovou přítelkyní stala Paulette Petras, studentka knihovnictví na Sorbonně, pocházející z dělnického prostředí (její otec byl slovenský dělník a zemřel v druhé světové válce). Po krátké době se spolu usadili u Bienenfeldových v ulici d'Assomption a brzy se vzali. V roce 1960 dokončil román – thriller – kunsthistorický esej o padělateli uměleckých děl Gaspardu Wincklerovi, *Le Condottiere*. Text byl však opět odmítnut a dlouhou dobu byl pak považován za ztracený během stěhování. Paulette a Georges si našli společné bydlení a odstěhovali se do Latinské čtvrti do ulice Quatrefages, kde Georges koupil za odškodné z Německa malý byt. Než Paulette dokončila vysokoškolská studia, Georges si při psaní přivydělával průzkumy veřejného mínění, týkající se konzumentských preferencí, jež se následně vyhodnocovaly pro marketingové účely. Později v roce 1960 spolu odjeli do Tuniska a strávili rok ve městě Sfax, kde Paulette získala práci učitelky. Georges, jenž zaměstnání nesehnal, pracoval na románu *Věci*, do něhož se promítly i jeho tehdejší zážitky (průzkumy pro reklamní agentury, skromný život v ulici Quatrefages, Tunisko).

Po návratu v roce 1961 začal pracovat v neurofyziologické laboratoři francouzské obdoby Akademie věd jako dokumentátor a v tomto nepříliš dobře honorovaném zaměstnání setrval šestnáct let. S Paulette se rozešli v roce 1969, poté, co se Georges zapletl s jinou ženou.

Zůstali však přáteli až do konce Perecova života, což dokazuje i fakt, že v roce 1974 koupili dva byty ve stejném domě v ulici Linné.

2. 3 Georges Perec ludický – od OuLiPo dál

Georges Perec se stal členem literárně experimentální skupiny OuLiPo (*Ouvroir de la Littérature POtentielle*) v roce 1967, sedm let poté, co ji založili pro šach a matematiku zapálený François Le Lionnais a Raymond Queneau, filozoficky vzdělaný literát, někdejší surrealista a v té době hlavní redaktor vědecky zaměřené řady edice Pléiade) nakladatelství Gallimard (*Encyclopédie de la Pléiade*). První členové OuLiPo byli převážně matematici (François Le Lionnais, Claude Berge) a/nebo literáti, popř. literární historici (Albert-Marie Schmidt) či patafyzici (Latis, Le Lionnais, ale také Queneau).

OuLiPo původně vznikla za účelem probádat různé aspekty plodů Queneauovy práce, jemuž se podařilo propojit matematiku s poezií, tedy jako průsečík matematiky a literatury. Kroužek zkoumal různé formální prostředky využívané během staletí v literatuře a zajímal se také o schémata formálních jazyků, jako je matematika, logika, počítačová věda nebo šachy, které by potenciálně mohly literaturu obohatit. Šlo o to, zmodernizovat staré a vymyslet nové prostředky tvůrčího psaní. Queneauovým záměrem bylo také vytvořit alternativu surrealistickému hnutí, s nímž se třicet let předtím rozešel.

Ve svých tvůrčích hrátkách oulipisté předem danými omezeními a pravidly, vycházejícími převážně z matematiky, jež následně „roubují“ na stávající literární útvary. OuLiPo si klade za cíl především vynalézt nové formy, jež by mohli literáti při své práci využívat. Mezi omezení, kterými si členové zpestřují a/nebo ztěžují práci, patří například následující ludické postupy, zveřejněné na webových stránkách OuLiPo⁶.

2. 3. 1 Příklady oulipovských omezení

99 notes préparatoires

Podle Frédéric Fortea tato forma stojí na pomezí básně a eseje a spočívá v tom, že se snaží vyčerpat možnosti (*potentialités*) daného tématu vícehlasou hrou. Není omezením v pravém slova smyslu, spíše je zaměřena na potenciálnost (*potentialité*) textu. Povinnost napsat devadesát devět vět na určené téma ji přibližuje „pokusu o vyčerpání“. Téma je nahlíženo z různých stran v devadesáti devíti přípravných poznámkách, které v souvislosti s ním jeho tvůrce napadají. Jde také o uspořádání svých poznámek před samotným psaním jiného textu

⁶ Definice omezení jako i většina příkladů In *Oulipo.net>Contraintes* [online] [cit. 17. 7. 2017]. Dostupné z <http://oulipo.net/fr/contraintes>

s omezením, např. palindromu, jak ukazuje i *99 přípravných poznámek k palindromu* Frédérica Fortea, které uvádí na webu OuLiPo.

À supposer...

Podle definice Jacquesa Joueta z r. 1993 je *Řekněme, že...* prozaický text (může mít podobu básně v próze) sestávající z jediného rozvitého souvětí o sto znacích (nebo dvě stě slovech), který začíná obratem *Řekněme, že mě požádali, abych zde...* Nesmí se používat tzv. punctuation forte, tj. např. dvojtečky a středníky.

Abécédaire

Abecedář je text, ve kterém počáteční písmena po sobě následujících slov jdou v abecedním pořadí.

Pro názornost uvádíme vlastní pokus o abecedář v češtině: **A**bych **b**yl **c**o **d**o **e**nigmatické francouzské **g**ramatiky **h**ojně **i**nformován, **j**sa **k**nihovní literaturou **m**nohým **n**eznárou oblažován, **p**rávě **q**ůli **r**anému **s**kvostu **t**eoretických **u**čebnic **v**yjíždím **w**agónem **X**YZ...

Akronym

Vybereme si slovo, se kterým následně nakládáme tak, jako by bylo zkratkou vzniklou spojením počátečních písmen slov, která ji tvoří. Snažíme se ji obměňovat, vymýšlet různé návrhy, přicházet postupně na nová sémantická pole.

Akrostich brivadois

Tento typ akrostichu poprvé vznikl na Collège La Fayette de Brioude v reakci na jeho tradiční formu, jež se studentům zdála příliš málo omezující. Jedná se vlastně o „poulipštěnou“ formu klasického akrostichu.⁷ Každý verš začíná takovým písmenem, aby při vertikálním čtení básně (odshora dolů) dávala počáteční písmena dohromady vlastní jméno. Zbývající slova každého verše pak vždy musí začínat na písmeno, které v abecedě následuje po tom, jež bylo použito ve verši jako první. Počet slov ve verši i jeho forma (vázaná či volná) jsou libovolné. O možném enjambement se definice nezmiňuje, vlastní pokus o českou podobu této formy uvedený níže jej využívá a situaci si tak ulehčuje:

⁷ Akrostich je „báseň, v níž začáteční nebo koncová písmena veršů, někdy jejich první a poslední slabiky, dávají slovo, větu nebo jméno člověka, jemuž je báseň věnována.“ (In Brukner, J., Filip, J.: 1968, s. 10)

Tělo uvízlo v
Elektrickém fukaru, gumě...
Rotující spirály tlačí údy ven
Echo fénu generuje
Zvuky...
Až bytostí celou děs exploduje.

Algorithm de Mathews

„Mathewsův algoritmus“ je stoj na produkci textů, v němž operují (nejméně) dvě množiny heterogenních lingvistických prvků. Použijme příklad od tvůrce tohoto omezení Harry Mathewse. Máme tabulku čtyř písmen:

	1	2	3	4
1	C	I	R	E
2	M	U	R	E
3	P	A	V	E
4	R	A	L	E

Každý řádek tabulky nyní budeme permutovat jiným způsobem. První řádek identickou permutací, druhý permutací s opakováním, třetí permutací s dvojitým opakováním a čtvrtý cyklickou permutací. Dostaneme tabulku:

	1	2	3	4
1	C	I	R	E
2	U	R	E	M
3	V	E	P	A
4	E	R	A	L

Výsledný text se čte po sloupcích tabulky od stanovených (zde tučně vytištěných) prvků. Dostaneme francouzská slova: cuve, rire, pare, mâle, existují další možné varianty.

Anagram

Anagram neboli přesmyčka spočívá v přeskupení písmen jednoho či více slov, tak aby vzniklo jedno či více dalších slov obsahující tato písmena v jiném pořadí (např. liška – kašli; kormorán – mor korán; lepidlo – odlepil; pelikán – nálepky). Anagramatická báseň je taková báseň, u níž

jsou po sobě jdoucí verše tvořeny pokaždé stejnými, avšak přeházenými písmeny. (viz heslo *Ulcérations*)

Avion

„Avion“ je zkratka francouzského slova „zkratka“ (*abréviation*). Jedná se o zkracování slov, např. jmen členů OULIPO – Marcél Bénabou: **Mao**, Paul Fournel: **Poe**, Raymond Queneau: **Rameau**.

Beau présent (Belle présente)

„Přítomný krasavec“ je báseň složená na počest (milované či nenáviděné) osoby mužského či ženského pohlaví, jež v každém verši využívá pouze písmena obsažená ve jméně svého adresáta. Oulipisté ji doporučují tvořit „u příležitosti výročí, předávání vyznamenání, jako součást nactiutračných dopisů a při dalších slavnostních příležitostech“.

Belle absente

„Nepřítomná kráska“ je také báseň složená na počest muže či ženy, která shodně s akrostichem obsahuje tolik veršů, kolik je písmen ve jméně jejího adresáta. V prvním verši se však nesmí vyskytovat první písmeno daného jména, ve druhém druhé a tak dále. Všechna ostatní písmena abecedy naopak v každém verši musejí být obsažena.

Jako příklad si uveďme Perecovu báseň nazvanou *A l'Oulipo (Oulipu)*. Můžeme si všimnout, že pro francouzštinu vzácná písmena *k, y, w* a *z* jsou z ní vynechána.

Champ défait jusqu'à la ligne brève,

J'ai désiré vingt-cinq flèches de plomb

Jusqu'au front borné de ma page chétive.

Je ne demande qu'au hasard cette fable en prose vague,

Vestige du charme déjà bien flou qui

Défit ce champ jusqu'à la ligne brève.

Bivokalismus

Text obsahující pouze dvě samohlásky.

Boule de neige

„Sněhová koule“ je báseň o délce n písmen, v níž první verš obsahuje jedno slovo o jednom písmeni, první slovo druhého verše sestává ze dvou písmen atd. Písmena se postupně nabalují, n -tý verš obsahuje n písmen. „Tající sněhová koule“ začíná veršem o n počtu písmen a s každým dalším veršem se počet písmen ve verši o jedno snižuje.

Caradec

Metoda Caradec spočívá ve vytvoření řetězce S+7, v němž používáme substantiva, která jsou ve slovníku uvedena o sedm hesel dále od slova předešlého, resp. výchozího. Forma S + 7 se většinou aplikuje na již existující, dobře známý text. Jako příklad si uveďme výňatek z básně *Le souvenir de Jean Queval* (Vzpomínka na Jeana Quevala).

Il pleuvait.

Je vis entrer Jean Queval

dans un **cabriolet** de la **rougeur** du **bain**,

dans le **cachalot** de la **roulure** du **baigneur**,

dans le **cache-sexe** de la **roussette** du **bagnard**,

dans le **cacique** de la **routine** du **bafouillage**,

dans le **cadeau** de la **royauté** du **badaud**,

dans le **cadre** de la **rubrique** du **bacille**,

dans un petit **café** de la **rue** du **Bac**.

Il portait, je le revois encore,

sur la **tentacule** une **vaccination**,

sur la **tératologie** une **vacuité**,

sur la **terminaison** une **vaginite**,

sur la **terrasse** une **vaguelette**,

sur la **terrinerie** une **vaillance**,

sur la **tessiture** une **valériane**,

bref, il portait sur la **tête** une **valise**.

Contrainte du prisonier

„Vězňovo omezení“ spočívá v tom, že vězeň chce poslat vzkaz, ale má pouze maličký útržek papíru. Aby ušetřil místo, vyhýbá se při formulování své zprávy všem písmenům s horními (*b, d, f, h, k, l, t*) a dolními dotahy (*g, j, p, q, y*). K dispozici mu zbývají pouze písmena *a, c, e, m, n, o, r, s, u, v, w, x, z*. Má-li vězeň papír o něco větší, může si dovolit použít také písmeno *i*.

Tzv. osvobozený vězeň může použít samohlásky včetně *y* a výlučně ty souhlásky, které předtím použít nesměl, tj. *b, d, f, h, j, k, l, p, q, t*.

Heterogram

Heterogram je text (výpověď), ve kterém se žádné písmeno neopakuje. „Dokonalým heterogramem je výpověď o 26 písmenech obsahující všechna písmena abecedy. Jeho přesné označení by pak mohlo být heteropangram.“ (In *Oulipo Atlas de la littérature potentielle*, s. 231, viz heslo „pangram“ níže)

Exercices de style

Stylistická cvičení podle Queneauova vzoru. Základem je vybrat si či napsat vlastní co nejvšednější příběh, který se následně snažíme přepsat tak, abychom každou verzi pojali stylisticky a/nebo formálně jiným způsobem.

Izogram

Text, ve kterém je každé písmeno abecedy zastoupeno stejně často.

Lipogram

Pisatel lipogramatického textu se musí vyhnout použití určitého písmene, případně více než jednoho. Příkladem lipogramu je Perecův román *La Disparition*, z něhož „zmizelo“ písmeno *e*.

Monovokalismus

Mono- či uni-vokalismus je text, v němž se vyskytuje pouze jedna samohláska. Známým představitelem této formy je Perecovův text *What a man!* a román *Les Revenentes*, v němž je tentokrát *e* samohláskou jedinou přípustnou.

Palindrom

Palindrom je text, které si při čtení zleva doprava i pozpátku zachovává stejný význam (v češtině například nepochopen; madam; Jelenovi pivo nelej; Kobyla má malý bok.⁸ Georges Perec je autorem palindromu čítajícího rekordních 5000 slov (*Le grand palindrome*).

Pangram

Pangram je text obsahující všechna písmena abecedy. Ve francouzštině ideálně obsahuje 26 písmen (pokud bychom počítali také à, â, é, è, ê, ë, î, ï, ô, ù, û, ü, ÿ, ç, æ a œ, pak 42): „*Portez ce vieux whisky au juge blond qui fume*“. (In *Oulipo Atlas de la littérature potentielle*: s. 231) Perec v *La Disparition* vytvořil pangram lipogramatický: *Portons dix bons whiskys à l'avocat goujat qui fumait au zoo*. (s. 68)

Sestina

Sestina je středověká literární forma využívaná v trubadúrské poezii poprvé Arnautem Danielelem. Převzali ji Dante Alighieri s Francescem Petrarcou a v dílech dalších básníků se zachovala až do současnosti. Na začátku si autor stanoví šest klíčových slov, která se navzájem nerýmují. Báseň se skládá z šesti strof o šesti verších zakončených vždy jedním z vybraných šesti slov. Použijeme-li coby klíčová slova un, deux, trois, quatre, cinq, six, vznikne jednoslabičná sestina tvořená těmito šesti číslicemi:

Un

Deux

Trois

Quatre

Cinq

Six

Ve druhé strofě budou klíčová slova přeskupena tak, že první slovo (un) se dostane na druhé místo, druhé (deux) na čtvrté, třetí (trois) na šesté místo (jejich pořadí je násobkem dvou). Ostatní klíčová slova (quatre, cinq, six) zaujmou zbývající lichá postavení, ale v obráceném pořadí – six jde na první místo, cinq na třetí a quatre na páté místo.

strofa I. Un Deux Trois Quatre Cinq Six

strofa II. Six Un Cinq Deux Quatre Trois

⁸ Příklady In *Palindrom* [online] [cit. 16. 6. 2017]. Dostupné z <https://cs.wikipedia.org/wiki/Palindrom>

Třetí strofu permutujeme stejným způsobem, ale odvozeným od strofy II. Podle stejného principu postupujeme i v případě dvou zbývajících slok. U strofy VI. tak dostaneme stejný sled klíčových slov jako v případě první (tj. un, deux, trois, quatre, cinq, six).

„N-ina“, jež je zobecněním sestiny, je báseň o n počtu strof (kde n představuje celé číslo), v níž je každý z n veršů zakončen na jiné klíčové slovo. Stanovíme si n klíčových slov, kterými je zakončeno n veršů v první strofě. V druhé strofě se první klíčové slovo dostává na pozici 2, druhé na pozici 4 a tak dále (je-li to možné). Zbývajících místa jsou doplněna ostatními slovy (v opačném pořadí)

Např. schéma tzv. quinine, v níž $n=5$, bude vypadat takto:

strofa I.	1	2	3	4	6
strofa II.	5	1	4	2	3
strofa III.	3	5	2	1	4
strofa IV.	4	3	1	5	2
strofa V.	2	4	5	3	1

Ulcérations

V tomto slově najdeme jedenáct nejčastěji používaných písmen ve francouzském jazyce. Báseň složená podle zásad této formy se skládá z veršů o jedenácti písmenech, která jsou všechna přesmyčkou tohoto slova. Místo písmene *c*, které je z této skupiny nejméně frekventované, lze použít některé ze zbývajících patnácti písmen (francouzské) abecedy. Příkladem je text Georgese Pereca *Ulcérations*, který vyšel v rámci Oulipovské knihovny (*Bibliothèque oulipienne*) v r. 1974 a jehož ukázka i postup, jenž byl při jeho vytváření uplatněn, je uveden v *Atlasu potenciální literatury*: „Slovo ‚ULCÉRATIONS‘ je heterogram složený z jedenácti nejfrekventovanějších písmen ve francouzštině: E, S, A, R, T, I, N, U, L, O, C. Text ‚ULCÉRATIONS‘ je báseň o 400 ‚verších‘, přičemž každý ‚verš‘ je anagramem slova ‚ULCÉRATIONS‘. Dvojí typografické zpodobnění ukazuje a) omezení a b) jeho výsledek. Jako příklad uvádíme 7 posledních ‚veršů“ textu:

- a) TALIONCREUS
- ETLAOINCURS
- IONTUASLECR
- ITURELACONS

CRITENULOSA

TRACESLOIUN

SILOUNECART

- b) Talion: creuset.
Là, O, incursion! Tu as
l'écriture, la conscite.

Nu, l'os à traces.

Loi : un silo,
un écart.

Georges Perec.

(*Bibliothèque oulipienne*, n° 1)“

(In *Oulipo Atlas de la littérature potentielle*, Paris: Éditions Gallimard, Folio essais, 1988, s. 337)

2. 3. 2 Perec členem Oulipo

Podle Davida Bellose se Percovo pojetí vlastní literární tvorby jako hry rodilo pozvolna. (In Bellos: 1993, s. 342) Odjakživa rád hrál, je známo, že s oblibou hrál poker, belote, bridž, scrabble i monopoly, i když byl hráčem spíše průměrným. Literárním „hrátkám“ a experimentům se Perec začal věnovat v polovině šedesátých let, v období po vydání útlého románu *Věci*, za nějž v roce 1965 obdržel literární cenu Prix Renaudot. Bylo to konkrétně později téhož roku při psaní ještě kratšího, humorného textu s protiválečným podtextem *Quel petit vélo a guidon chromé au fond de la cour? (Co je to tam vzadu na dvoře za kolo s chromovanými říditky?)*, jenž přímo překypoval hry se slovy a slovními hříčkami. Kritiky tento text zmaťl, protože v něm marně hledali autora *Věcí*, románu, jež si vesměs vykládali jako sociologickou sondu do konzumní společnosti šedesátých let, jako levicově laděné kritické dloubnutí do soudobé společnosti.

V *Les Lieux d'une fugue*, autobiografickém textu ze stejné doby, vydaném až po Percově smrti nakladatelstvím Seuil ve sbírce *Je suis né* (1990), se autor zase pokusil „oživit jisté období svého života“, konkrétně rekonstruovat čas a místa, na která se zatoulal, když jako dítě utekl od tety (o epizodě byla zmínka v první kapitole této práce). Svým přátelům se také svěřil, že má zájem zpracovat oblíbenou Melvilleovu povídku *Písař Bartleby*. Podle Bellose se prý vyjádřil v tom smyslu, že by ji býval napsal rád sám, ale poněvadž již existuje, napíše ji znovu jinak. Nikoli formou pastiše, nýbrž jako svou vlastní verzi příběhu. Stal se jí román *Muž*,

který spí (Rubato, 2016), jenž bývá označován za studii deprese. Vznikl údajně, kromě Melvilleovy inspirace, také pod vlivem F. Kafky. V polovině sedmdesátých let byly oba posledně zmíněné texty filmově zpracovány. Protagonistou *Muže, který spí* je vysokoškolský student, jenž se začne stranit společenského života a zanedbávat studijní povinnosti a většinu dne tráví ve svém pařížském bytě poblíž kostela Svatého Rocha přemítáním. Nikomu neotevívá a postupně se ocitá v naprosté izolaci, uzavřen ve svých myšlenkách, pasivní a lhostejný k dění okolo. V noci se začne vydávat na bezcílné toulky městem a postupně do svého itineráře začíná zapojovat určitá omezující pravidla.

Pro přiblížení uvádíme známou ukázkou ze strany 27: „*Tu restes dans ta chambre, sans manger sans lire, presque sans bouger. Tu regardes la bassine, l'étagère, tes genoux, ton regard dans le miroir fêlé, le bol, l'interrupteur, tu écoutes les bruits de la rue, la goutte d'eau au robinet du palier, les bruits de ton voisin, les tiroirs qu'il ouvre ou ferme...ceci est ta vie, ceci est toi. Tu peux faire l'exact inventaire de ta maigre fortune, le bilan précis de ton premier quart de siècle, tu a vingt cinq ans et vingt neuf dents, trois chemises et huit chaussettes, quelques livres que tu ne lis plus, quelques disques que tu n'écoutes plus. Tu n'a pas envie de te souvenir d'autre chose ni de ta famille, ni de tes études, ni de tes amours, ni de tes amis ni de tes vacances, ni de tes projets...tu ne revois pas tes amis. Tu n'ouvres pas ta porte, tu ne descends pas chercher ton courrier. Tu ne rends pas les livres que tu as empruntés à la bibliothèque. Tu n'écrit pas à tes parents*“.

Vypravěč ke čtenáři promlouvá pro román nezvyklou formou, v druhé osobě čísla jednotného. Perec dříve uvažoval, že by rád napsal knihu pouze v neosobní formě, v infinitivech, ale od tohoto nápadu později upustil, protože výsledný text by prý spíše než skutečný román připomínal laboratorní experiment. Téma rozdílu mezi „literární laboratorní prací“ a opravdovým psaním se u něj opakuje často. V tomto díle se Perec snažil předat svou osobní zkušenost a byl přesvědčen, že ich- ani er-forma se pro tuto výpověď nehodí, že postrádají potřebný osobní apel, jelikož na moderního čtenáře již nemají kýžený autentický účinek. Zároveň mu ale tato adresnost pomáhá držet odstup od velice osobních faktů zmiňovaných v textu. Tím ale Perecův experiment nekončí. Román je inovativní také a zejména tím, že přestože je silně autobiografický, téměř každou větu již napsal někdo před ním, je plná citací z děl desítek jiných autorů (např. z M. Prousta či F. Kafky). Při zobrazování sebe sama užívá slov jiných spisovatelů a drží si tak od vlastních prožitků odstup. Kniha není plagiát, spíše koláž, jak říká sám autor. Bere v potaz to, co již bylo napsáno, a dává tak ožít své soukromé knihovně. (Bellos: 1993, s. 347).

Do skupiny OuLiPo se Perec dostal přes známého, se kterým se seznámil při pobytech v mlýnu d'Andé v Normandii, v umělecké komunitě sdružené od roku 1957 kolem jeho majitelky Suzanne Lipinské. Perecovi poskytla v usedlosti pokoj, ve kterém se mohl plně a nerušeně věnovat psaní. Dojížděl na Moulin d'Andé pravidelně zhruba od poloviny do konce šedesátých let a trávil zde čas od čtvrtka do brzkého úterního rána. Vracel se vlakem zpět do pařížské laboratoře pro neurofyziologický výzkum CNRS (francouzské obdoby Akademie věd), v níž pracoval jako dokumentátor.

Zmíněným známým byl matematik a básník Jacques Roubaud, který se s Raymondem Queneauem setkal v roce 1965, když přišel nakladatelství Gallimard nabídnout rukopis své první sbírky básní, sestavené podle zásad hry go. Roubaud pro OuLiPo znamenal první přírůstek do členské základny, neboť šlo o prvního nového, mladého člena, jenž nepatřil do zakládajícího kruhu. Jakmile jej přijali mezi sebe, konzultovali s ním další možné adepty, mimo jiné Michela Butora či Vladimira Nabokova, jenž se zajímal o šachy a své dílo *The Defense* koncipoval jako šachovou partii. Zmínka padla také o mladém autorovi *Věci* a Roubaud přiznal, že jej dobře zná.

U dalšího románu, *La Disparition*, jenž vyšel v r. 1969, se (již coby oulipista) Perec nechal svázat omezením ještě daleko přísnějším. Vytvořil totiž třisetstránkový lipogram, tedy text, v němž se nevyskytuje jedno písmeno, zde se konkrétně jedná o nejfrekventovanější samohlásku francouzské abecedy, písmeno *e*. Text byl zatím přeložen do osmi jazyků, mimo jiné vyšel v roce 1986 v německé verzi, již vytvořil Eugen Helmlé (*Anton Voyls Fortgang*). Anglický překlad vyšel r. 1995 pod názvem *A Void* a vytvořil jej Gilbert Adair (viz dále). Českého vydání knihy se naši čtenáři zatím nedočkali, avšak část románu přeložil absolvent oboru translologie FF UK Zdeněk Huml a v roce 2016 za něj byl oceněn třetím místem na překladatelské Soutěži Jiřího Levého.

V roce 1972 vyšel Perecovi další román, *Les Revenentes* (o historce, která poskytla syžet knihy, se zmiňujeme v podkapitole 2. 1), tentokrát psaný podle zásad monovokalizmu (viz výše). Zde si autor naopak svázal ruce pravidlem použít v celém textu jako jedinou samohlásku *e*.

Rok nato byl publikován jakýsi Perecův deník mající podobu zaznamenaných snů, *La Boutique obscure. 124 Rêves*.

Espèces d'espaces je text složený z několika kratších kapitol ve formě esejů, v nichž se Perec vyjadřuje k různým „druhům prostorů“, jako jsou stránka, postel, byt, blok domů, ulice,

čtvrť, město, venkov, Evropa, svět a vesmír. Zároveň Perec v knize často odkazuje na místa, jež navštívil, a proto je také zajímavým autobiografickým záznamem. V textu používá dětsky jednoduchou syntax a zdržuje se jakýchkoli generalizací, je autentickou výpovědí o autorově pojetí „prostorů“.

Nedlouho poté se Perec z podnětu Harry Mathewse pustil do svého prvního poetického počínu, o kterém již byla zmínka výše. Vznikla z něj sbírka básní – *ulcérations*, jež vyšly pod názvem *Alphabets* v roce 1976 v miniaturním nákladu a doprovázené ilustracemi. Práce na heterogramech jej tak vyčerpala, že prohlásil, že s omezeními končí. Také tak i na jistou dobu učinil, svědčí o tom kniha *W ou Le souvenir d'enfance* z roku 1975, jež je od oulipovských experimentů oproštěna. Zajímavé je, že tato „autobiografická fikce“ kombinuje dvě knihy v jedné – část osobní zповědi o vlastním dětství, tak jak si na ně vzpomíná jeho místy nepřesná paměť, a paralelním, nesouvislejícím příběhem z ostrova W v Ohňové zemi.

Roku 1978 Perec dokončil svůj nejvýznamnější román *Život návod k použití*, jemuž se podrobně věnuje pátá kapitola. Úspěch románu mu konečně umožnil stát se spisovatelem na volné noze.

Cabinet d'amateur. Histoire d'un tableau z roku 1979 představuje devadesátistránkový popis jednoho obrazu, v němž je vyobrazen další obraz, pak další atd.

Perecova poezie napsaná před rokem 1979 (kromě *Alphabets*) vyšla pod názvem *La Clôture*. Publikován byl také jeho soubor křížovek, které po léta vycházely v *Le Point (Les mots croisés I)*. Na konci roku 1979 napsal také čtyřstránkovou povídku *Le Voyage d'hiver* o muži, jenž zasvětil celý svůj život pátráním po životě a díle možná nikdy neexistujícího spisovatele.

V souboru *Théâtre I* vyšly v roce 1981 dvě divadelní hry, které se dočkaly uvedení na francouzských jevištích – *Augmentation* a *La Poche parmentier*. Ve stejném roce Perec odjel přednášet do Austrálie, kam jej pozvala University of Queensland. Vedl zde seminář – dílnu OuLiPo a vydal se také na přednáškové turné, jež ho z Brisbane zavedlo do Sydney, Adelaide, Melbourne, Canberry a Wollongong. Také pracoval na románu, jež měl v plánu napsat za 53 dní (s názvem *53 Jours*) svého pobytu. Dál psal i poezii. Krátce po svém návratu do Francie odjel znovu přednášet, tentokrát do Itálie. Odsud si stěžoval si na úporný kašel a svěřil se své přítelkyni Catherine Binetové, že se necítí dobře. Později se přidala úporná bolest nohy a byl nucen podstoupit operaci. V únoru 1982 mu byla diagnostikována rakovina, jíž 3. března 1982 v nemocnici Ivry-sur-Seine podlehl. Bylo mu 45 let.

2. 4 Chronologický přehled vydaných Perecových děl

1965

Les Choses. Une histoire des années 60. Julliard, Les Lettres Nouvelles, 96 s.

1966

Quel petit vélo a guidon chromé au fond de la cour? Denoël, Les Lettres Nouvelles, 104 s.

1967

Un Homme qui dort. Denoël, Les Lettres nouvelles, 153 s.

1969

La Disparition. Denoël, Les Lettres nouvelles, 320 s.

1972

Die Maschine. Německý překlad Eugen Helmlé. Reklam's Universal Bibliothek 9352, 88 s.

Les Revenentes. Julliard. Collection idée fixe, 128 s.

1973

La Boutique obscure. 124 Rêves. Denoël, Collection Cause commune. Stránky nečíslovány.

1974

Espèces d' Espaces. Galilée, 124 s.

1975

W ou Le souvenir d'enfance. Denoël, Les Lettres Nouvelles, 224 s.

1976

Alphabets. Cent soixante-seize onzains hétérogrammatiques. Illustré par Dado. Galilée.
Stránky nečíslovány.

1978

Je me souviens. Les Choses Communes, I. Hachette/Collection P.O.L., 147 s.

La Vie mode d'emploi. Romans. Hachette/Collection P.O.L., s. 706 s.

1979

Un Cabinet d'amateur. Histoire d'un tableau. Balland, Collection L'Instant romanesque, 96 s.

Les Mots croisés I. Précédés par des considérations de l'auteur sur l'art et la manière de croiser les mots. Mazarine, 196 s.

1980

La Clôture et autres poèmes. Hachette/Collection P.O.L., 96 s.

1981

Théâtre I. Hachette/Collection P.O.L., 136 s.

1982

Tentative d'épuisement d'un lieu parisien. Christian Bourgois, 64 s.

1985

Penser/Classer. Hachette. Textes du XXe siècle, 192 s.

1986

Les Mots croisés II. P.O.L. et Mazarine. Stránky nečíslovány.

1989

« 53 Jours ». *Roman.* Sestavili Harry Mathews a Jacques Roubaud. P.O.L., 336 s.

L'infra-ordinaire. Seuil, Libraire du XXe siècle, 138 s.

1990

Je suis né. Seuil, Libraire du XXe siècle, 138 s.

Voeux. Seuil, Libraire du XXe siècle, 192 s.

1991

Cantatrix Sopranica L et autres récits scientifiques. Le Seuil, Libraire du XXe siècle, 126 s.

1993

Le Voyage d'hiver. Seuil, 33 s.

1994

Beaux Présents, Belles Absentes. Seuil, Libraire du XXe siècle, 96 s.

1999

Jeux intéressants. Sestavil Bernard Magné, Éditions Zulma, 144 s.

Nouveaux jeux intéressants. Éditions Zulma, 92 s.

2003

Entretiens et conférences. 2 díly, Joseph K, díl I. 378 s., díl II. 440 s.

2012

Le Condottière. Éditions du Seuil, 224 s.

2016

L'Attentat de Sarajevo. Éditions du Seuil, 208 s.

3. Recepce díla G. Pereca v českém prostředí

Tato kapitola se věnuje recepci tvorby Georgese Pereca v českém prostředí. Uvedeme si publikované české překlady a budeme se zabývat ohlasy autora a jeho díla v českých periodikách a jiných médiích. Domníváme se, že tento těžce nezařaditelný a dosti svérázný autor byl v českém prostředí spíše stranou zájmu, ať už mediálního, nakladatelského, či čtenářského.

3.1 České překlady Georgese Pereca

3.1.1 Překlady do roku 1989

Do roku 1989 vychází v češtině Percova tvorba, až na jednu výjimku, pouze časopisecky, a to v revue *Světová literatura*. Hned rok po vydání Percovy prvotiny *Věci* z r. 1965 zde⁹ vychází tento útlý román v překladu Aleny Novotné. Perc na sebe upozornil zřejmě hlavně literární cenou, kterou za něj obdržel, snad ale také sociologickým a anti-konzumním laděním *Věci* (jak román interpretovala dobová francouzská kritika). Možná právě proto se do konce šedesátých let toto dílo dočkalo nejen překladu do češtiny, ale mimo jiné také do jazyků většiny zemí tehdejšího Východního bloku. *Věci* vyšly do r. 1969 také maďarsky (1966), italsky (1966), portugalsky (1967), anglicky (1967), bulharsky (1967), holandsky (1967), španělsky (1967), německy (v Západním Německu, r. 1966 a r. 1967 ve Východním), polsky (1967), portugalsky (1967), estonsky (1968), dánsky (1969). Slovensky text vyšel roku 1976. Údajně existuje také albánský a čínský překlad. (Bellos: 1993, s. 719).¹⁰

Také druhý Percův publikovaný text *Quel petit vélo à guidon chromé au fond de la cour?* (1966) se nedlouho po svém francouzském vydání dočkal v revue *Světová literatura*¹¹ českého překladu (*Co je to tam vzadu na dvoře za kolo s chromovanými říditky?*) z pera téže překladatelky. Text vyšel i v překladu do němčiny (1970 Západní Německo, 1985 Východní Německo), japonštiny (1978), holandštiny, angličtiny a řečtiny (*ibid.*).¹²

Deset let poté, r. 1979, vyšel Perc u nás poprvé knižně. Nakladatelství Odeon vydalo v nákladu 4000 výtisků jeho román *W aneb Vzpomínka z dětství* v překladu Václava Jamka. Je zajímavé, že nebýt překladu, který vyšel ještě o rok dříve v Západním Německu, byla by tehdejší Československá socialistická republika držela v rychlosti jeho publikování po vydání originálu světový primát. Román vyšel r. 1978 německy (r. 1982 ve Východním Německu),

⁹ *Světová literatura*, roč. 1966, č. 5

¹⁰ Pro eventuelní překlady po r. 1993 data k dispozici nemáme.

¹¹ *Světová literatura*, roč. 1969, č. 4

¹² Anglický překlad vyšel v r. 2004, datum vydání holandského překladu a případně překladů do dalších jazyků nemáme k dispozici.

slovensky r. 1976, r. 1979 česky, r. 1984 norský, r. 1987 španělsky, r. 1988 anglicky a r. 1991 hebrejsky a italsky. (Bellos: 1993, s. 720).¹³

V r. 1986 vyšel v českém překladu ještě jeden Perecův text z r. 1975 (ve Francii vydáno r. 1982, v češtině opět časopisecky v revue *Světová literatura*), *Pokus o vyčerpávající popis jednoho místa v Paříži*, kterého se ujala Kateřina Vinšová.

3. 1. 2 Překlady po roce 1989

Krátký úryvek z textu *Vzpomínám si* vyšel r. 1992 v *Literárních novinách* (In *Literární noviny*: 2. července 1992, č. 26: s. 11), opět v překladu Kateřiny Vinšové. V roce 1994 se ve *Světové literatuře* objevil rozsáhlejší výběr z téhož textu, a to zásluhou Vinšové, která svůj překlad revue nabídla. V portrétu autora předcházející ukázce se zmínila o tom, že „na překlad jeho stěžejního románu *Život návod k použití* z roku 1978 bohužel stále ještě čekáme“ (In *Světová literatura*: 1994, s. 21) a nakladatelství Mladá fronta jí později nabídlo, zda by toto dílo nechtěla přeložit. Vinšová možnost konzultovala s Václavem Jamkem, jelikož byl autorem do té doby jediného Perecova knižního překladu, a on proti tomu nic nenamítal. Nabídku přijala a na překladu nejobsáhlejšího Perecova díla pak pracovala dva roky (vypracovala tři verze). Román v Mladé frontě vyšel r. 1998. Dá se říci, že tímto se Kateřina Vinšová etablovala jako dvorní překladatelka Pereca u nás. Za svůj převod obdržela téhož roku Cenu Josefa Jungmanna.

V roce 2001 vyšel v nakladatelství Paseka z pera téže překladatelky *Kabinet sběratele*, nesoucí podtitul *Historie jednoho obrazu*.

V roce 2003 byl v *Literárních novinách* publikován Perecův text *Stručné naučení o umění a způsobech řazení knih* v překladu Matěje Turka (In *Literární noviny*: 7. ledna 2003, č. 2, s. 10–11).

Časopis *Plav* věnoval říjnové číslo r. 2006 skupině OuLiPo („Oulipo: Oloupili opilou“). V překladu Michaely Otterové zde byl otištěn text *Lipogramatický román*, jenž je pokusem o překlad lipogramatického *Postskripta* uvedeného na závěr románu *La Disparition* (In *Plav*, říjen 2006, č. 10, s. 4–6), v němž Perec dává náznakovitě nahlédnout do svého výrobního postupu. Ve stejném čísle vyšel i další Perecův text, *Pátrání po x*, v překladu Terezy Maňhalové a M. Otterové (*ibid.*, s. 7–9).

V r. 2007 vyšla v časopise *Host* Perecova krátká povídka *Zimní cesta* v překladu Jana Staňka (In *Host*, roč. XXIII, č. 6, s. 94–96).

¹³ Pro eventuální překlady po r. 1993 data k dispozici nemáme.

V roce 2010, opět v nakladatelství Mladá fronta a znovu v překladu Kateřiny Vinšové, vyšel knižně krátký text *Jak postupovat, chcete-li požádat šéfa oddělení o zvýšení platu*. Perec, jak již bylo zmíněno, jej později upravil pro divadlo (*Augmentation*) a v této podobě byl již v té době přeložen Janem Zábranou, o existenci jeho překladu však tehdy Vinšová neměla tušení. Úsměvné je, že tento ironický textík, který i přes svůj titul nelze v žádném případě brát jako skutečný návod, se objevil v mnoha českých knihkupectvích v oddílu „Kariéra/Management, řízení, personalistika“ (citujeme z nálepky, kterou je označen výtisk diplomantky).

Takřka šestiletou pauzu ve vydávání Pereca u nás razantně ukončilo nakladatelství Rubato, vedené Petrem Janušem ml. a Jaroslavem Tvrdoněm. Díky jejich záslužnému počínu se tak Pereca hladoví čtenáři konečně dočkali knižního vydání hned čtyř jeho titulů. V reedici vyšly r. 2016 a 2017 do té doby pouze časopisecky publikované překlady *Věcí* (náklad 700 výtisků) a textu *Co je to tam vzadu na dvoře za kolo s chromovanými říditky?* (600 výtisků), a druhého vydání se v nákladu 800 výtisků dočkal i text *W aneb Vzpomínka z dětství* (blíže k reedicím viz 3.1.3). Zřejmě příští rok bude ještě následovat román *Život návod k použití* v nákladu nejméně 1000 výtisků. Kromě toho byl publikován ještě *Muž, který spí* (náklad 700 výtisků) v překladu Lukáše Prokopa.

Časopis *Plav* letos v rubrice nazvané Překladatelská soutěž Jiřího Levého otiskl krácenou verzi úryvku z překladu *La Disparition* od absolventa Ústavu translatologie FF UK Zdeňka Humla („Zánik. Georges Pérec“ (*sic*), In *Plav*, 2017, č. 1, s. 46–49). Huml nás v rozhovoru¹⁴ upozornil na dvě nešťastná nedopatření, k nimž při otištění došlo. Redakce Percovo příjmení nesprávně opatřila ostrým *accentem* a záměrně zvolené slovo *mlíko* přepsala na *mléko*, čímž do Humlova překladu lipogramu na *e* vnesla celkem zásadní chybu. Citujeme ze strany 46: *Nakoukl do chladničky, sáhl po krabici mléka, nalil si trochu do šálku a vypij ji.*

3. 1. 3 Několik poznámek k reedicím starších překladů v nakladatelství Rubato

Zajímalo nás, jakým způsobem Rubato k reedicím starších překladů Percových děl přistupuje. Petr Januš ml., spoluzakladatel nakladatelství, v rozhovoru prozradil, že obnoveným vydáním předchází nejen redakce překladů, ale také konzultace s překladateli. Překladatelku Alenu Novotnou (je docela dobře možné, že se za tímto jménem skrývá někdo úplně jiný, např. nějaká známá překladatelská osobnost tehdejší doby), jež je podepsána pod zmíněnými časopiseckými překlady *Věcí* a *Co je to tam vzadu na dvoře za kolo s chromovanými říditky?*, se však dohledat nepodařilo. Podle P. Januše je při redaktorské práci na starších překladech zapotřebí zohlednit

¹⁴ Osobní setkání 20. 6. 2017

jejich zastarávání a také kupříkladu fakt, že úprava časopisecká se může lišit od té knižní, ať už po grafické či obsahové stránce. Januš nás upozornil na to, že časopisecký překlad *Věci* je na některých místech krácen a ke změnám oproti originálu místy dochází rovněž v členění textu do odstavců. Text překladu tedy bylo zapotřebí pro nové vydání pečlivě zredigovat a následně modernizovat, aktualizovat.

Komparace obou verzí překladů v jejich úplnosti a posuzování jejich kvalit není předmětem této práce, ale zajímalo nás, k jakým změnám při aktualizování starší verze došlo. Překlad začíná zastarávat po zhruba dvaceti pěti až třiceti letech, po obměně generací, a jak říká Levý, stárne kvůli menší životnosti překladatelova jazyka dokonce rychleji než dílo původní. (Levý: 2012, s. 88). I tento více než půlstoletí starý překlad na některých místech „nese zcela jasně stopy doby, kdy dílo vznikalo“. (ibid.) Při detailním porovnání obou českých verzí prvních dvou kapitol knihy se ukazuje, že v „novém“ vydání opravdu došlo k mnoha drobným úpravám lexikální, stylistické, syntaktické, grafické, pravopisné i obsahové podoby textu. Změny na rovině makrostruktury textu na analyzovaném úryvku prvních dvou kapitol pozorovány nebyly.

Uvedme si zde příklady všech změn provedených v novém, aktualizovaném vydání (viz překlad 2)¹⁵ na ploše prvních dvou kapitol.

a) Změny lexikální (v textu zastoupeny nejhojněji)

originál: *L'oeil, d'abord, glisserait sur la moquette grise...* (s. 9 a dále na téže straně)

překlad 1: *Pohled by sklouzl nejprve po šedé podlahové krytině...* (s. 3 a dále tamtéž)

překlad 2: *Pohled by sklouzl nejprve po šedém kovralu...* (s. 15 a dále tamtéž)

originál: *La première porte ouvrirait sur une chambre, au plancher recouvert d'une moquette claire.* (s. 11)

překlad 1: *První dveře by vedly do ložnice s podlahou pokrytou světlým kobercem.* (s. 3)

překlad 2: *První dveře by vedly do ložnice s podlahou pokrytou světlým kovralem.* (s. 17)

originál: *Trois gravures (...) mèneraient à une tenture de cuire...* (s. 9)

překlad 1: *Tři rytiny (...) by tvořily přechod ke koženému závěsu...* (s. 3)

¹⁵ K analýze jsme použili následující zdroje: pro originál – Perec, G., 1965, *Les Choses – Une histoire des années soixante*, Paris, Julliard, dotisk z r. 2014; pro překlad 1 – *Věci*, In *Světová literatura*, 1966, č. 5; pro překlad 2 – Perec, G., 2016, *Věci*, Praha, Rubato.

překlad 2: *Tři rytiny (...) by vedly ke koženému závěsu...* (s. 15)

originál: *Plus loin, après une porte capitonnée, ...* (s. 10)

překlad 1: *Dále, za vypolštářovanými dveřmi, ...* (s. 3)

překlad 2: *Dále, za vypolstrovanými dveřmi, ...* (s. 16)

originál: *une photographie bistrée de Renan* (s. 12)

překlad 1: *hnědočerná fotografie od Renana* (s. 4)

překlad 2: *sépiová fotografie od Renana* (s. 18)

originál: *une machine à écrire recouverte d'une housse de toile cirée* (s. 13)

překlad 1: *psací stroj, (...) přikrytý pokrývkou z voskovaného plátna* (s. 4)

překlad 2: *psací stroj, (...) přikrytý potahem z voskovaného plátna* (s. 19)

originál: *Derrière le bureau, (...), un escabau de bois ciré...* (s. 13)

překlad 1: *Za psacím stolem, (...), by stála stolička z naleštěného dřeva...* (s. 4)

překlad 2: *Za psacím stolem, (...), by stály schůdky z leštěného dřeva...* (s. 19)

originál: *Il y aurait (...) des placards partout...* (s. 14)

překlad 1: *Byly by tam (...) všude skříně ve zdi...* (s. 4 a znovu na s. 5 a 6)

překlad 2: *Byly by tam (...) všude vestavěné skříně...* (s. 19/20 a znovu na s. 25 a 26)

originál: *C'était ce qui correspondait à leur situation économique...* (s. 16)

překlad 1: *To odpovídalo jejich hospodářskému postavení...* (s. 8)

překlad 2: *To odpovídalo jejich ekonomickému postavení...* (s. 22)

originál: *Jamais ces charmes ne les lassèrent et ils y demeurèrent toujours aussi spontanément sensibles...* (s. 18)

překlad 1: *Toho kouzla se nikdy nenabažili a zůstali k němu stále stejně bezprostředně citliví...* (s. 5)

překlad 2: *Toho kouzla se nikdy nenabažili a zůstali k němu stále stejně bezprostředně vnímaví...* (s. 24)

originál: *abattre des murs, susciter des couloirs, des placards...* (s. 19)

překlad 1: *bourali zdi, proráželi chodby, **skříně ve zdi**...* (s. 5)

překlad 2: *bourali zdi, budovali chodby, **vestavěné skříně**...* (s. 25)

originál: *la splendeur des arbres et de la cour **tout au long** des saisons...* (s. 18)

překlad 1: *jak jsou stromy a dvůr **v průběhu** ročních období nádherné...* (s. 5)

překlad 2: *jak jsou stromy a dvůr **za** všech ročních období nádherné...* (s. 24)

originál: ***un coffre à linge sale**, qui leur **servait** également **de** banc.* (s. 19)

překlad 1: ***kufr na špinavé prádlo**, který jim **sloužil** zároveň **za** lavici.* (s. 5)

překlad 2: ***truhlu na prádlo**, která jim **sloužila** zároveň **jako** lavice.* (s. 25)

originál: *Mais la seule perspective des travaux les effrayait. Il leur **aurait fallu** **emprunter**, économiser, investir.* (s. 20)

překlad 1: *Ale děsili se při pouhém pomyslení na nějaké práce. Byli by **si musili vypůjčovat**, šetřit, investovat.* (s. 6)

překlad 2: *Ale děsili se při pouhém pomyslení na nějaké práce. Byli by **si museli půjčovat**, šetřit, investovat.* (s. 26)

originál: *Ils auraient fait venir les architectes, les **entrepreneurs**, les maçons...* (s. 21)

překlad 1: *Byli by zavolali architekty, **podnikatele**, zedníky...* (s. 6)

překlad 2: *Byli by zavolali architekty, **stavitele**, zedníky...* (s. 26)

originál: *valises (...) en cuire noire, légèrement **grenu*** (22)

překlad 1: *kufry (...) z černé, mírně **zrněné** kůže* (s. 7)

překlad 2: *kufry (...) z černé, mírně **zrnité** kůže* (s. 27)

originál: *devant la vitrine d'un **tailleur**, d'une **modiste** ou d'un **chausseur*** (s. 22)

překlad 1: *před výkladní skříní některého **krejčího**, **modistky** nebo **obuvníka*** (s. 7)

překlad 2: *před výkladní skříní **krejčovství**, **kloboučnictví** nebo **obuvnictví*** (s. 27/28)

originál: *ils y auraient **multiplié les signes** de leur possession.* (s. 22)

překlad 1: *aby do nich mnohonásobně **vtiskli stopy** svého vlastnictví.* (s. 7)

překlad 2: *aby do nich mnohonásobně **otiskli stopy** svého vlastnictví.* (s. 28)

originál: *Mais ils s'exclamaient...* (s. 22)

překlad 1: *Ale zatím jen nadšeně vykřikovali...* (s. 7)

překlad 2: *Ale prozatím jen nadšeně vykřikovali...* (s. 28)

originál: *Trop souvent, ils n'aimaient (...) que l'argent, qu'il y avait derrière.* (s. 23)

překlad 1: *Příliš často měli rádi (...) jenom peníze, které byly za tím skryty.* (s. 7)

překlad 2: *Příliš často měli rádi (...) jenom peníze, které za tím stály.* (s. 28)

originál: *leur scrupule, (...), leur respect un peu borné de ce qu'ils croyaient être les normes de très bon goût, leur valurent quelques fausses notes, quelques humiliations.* (s. 23)

překlad 1: *předsudky, (...), omezená úcta k tomu, co pokládali za normy pravého dobrého vkusu, jim několikrát vynesly zaškobrtnutí, pokoření.* (s. 7)

překlad 2: *předsudky, (...), omezená úcta k tomu, co pokládali za normy opravdového dobrého vkusu, jim několikrát přivodily zaškobrtnutí, pokoření.* (s. 28)

originál: *chaussures britanniques (...) il prit soin, après les avoir longuement frottées, par petites applications concentriques délicatement appuyées, avec un chiffon de laine légèrement enduit d'un cirage de qualité supérieure...* (s. 23)

překlad 1: *anglické střevíce (...) nejprve dlouho natíral v drobným soustředných kruzích, lehce se jich dotýkaje vlněným hadříkem, mírně omočeným ve vosku prvotřídní jakosti...* (s. 7)

překlad 2: *anglické střevíce (...) nejprve dlouze natíral drobnými soustřednými tahy, zlehka se jich dotýkaje vlněným hadříkem, mírně nasáklým voskem prvotřídní jakosti...* (s. 29)

originál: *Certes, il y avaient encore, dans l'image un peu statique, qu'ils se faisaient de la maison modèle (...) beaucoup de complaisances...* (s. 24)

překlad 1: *Jistěže bylo ještě v té poněkud strnulé představě, kterou měli o vzorném příbytku (...) spousta samolibosti...* (s. 7)

překlad 2: *Jistěže bylo ještě v té poněkud strnulé představě, kterou měli o vzorném příbytku (...) spousta sebeuspokojení...* (s. 29)

originál: *de la rue Jacob, de la rue Visconti.* (s. 24)

překlad 1: *v ulici Jacob, v ulici Visconti.* (s. 7)

překlad 2: *v Jacobově a Viscontiho ulici.* (s. 30)

originál: *...l'image qu'ils se faisaient de la vie s'était lentement débarrassée de tout ce qu'elle pouvait avoir d'agressif, de clinquant, de puéril parfois.* (s. 25)

překlad 1: *...jejich představa o životě se zbavila pozvolna všeho, co v ní snad bylo lačné, pozlátkové, někdy nezralé.* (s. 8)

překlad 2: *...jejich představa o životě se zbavila pozvolna všeho, co v ní snad bylo lačné, pozlátkové, místy dětinské.* (s. 30)

b) Změny syntaktické

originál: *La lumière viendrait d'une vieille lampe de bureau, malaisément orientable, garnie d'un abat-jour d'opaline...* (s. 13)

překlad 1: *Světlo by vycházelo ze staré stolní lampy, která by se dala jen nesnadno natáčet a která by měla zelené opálové stínidlo...* (s. 4)

překlad 2: *Světlo by vycházelo ze staré stolní lampy, která by se dala jen nesnadno natáčet a měla by zelené opálové stínidlo...* (s. 19)

originál: *cependant que couraient, sur presque tous les murs, des fils aux épissures grossières et des rallonges disgracieuses.* (s. 20)

překlad 1: *i když se skoro po všech zdech táhly dráty v hrubých pletencích, nevzhledně nastavené.* (s. 6)

překlad 2: *i když se skoro po všech zdech v hrubých pletencích táhly nevzhledně nastavené dráty.* (s. 26)

c) Změny stylistické

originál: *Des arrangements judicieux auraient sans doute été possibles...* (s. 19)

překlad 1: *Jistěže byly možné rozumné úpravy...* (s. 5)

překlad 2: *Jistěže bylo možné provést rozumné úpravy...* (s. 25)

originál: *Une brique de verre servirait de cendrier.* (s. 13)

překlad 1: *Za popelník by sloužila skleněná krychle.* (s. 4 a dále)

překlad 2: *Jako popelník by sloužila skleněná krychle.* (s. 18 a stejné nahrazení předložky za předložkou jako i dále v textu)

d) Změny pravopisné

- nahrazení zastaralého pravopisu současným:

překlad 1: *gramofón* (s. 3)

překlad 2: *gramofon* (s. 16)

překlad 1: *toiletnímu stolku* (s. 3)

překlad 2: *toaletnímu stolku* (s. 17)

překlad 1: Svatý Jeroným *od Antonella de Messine, (...), žalář od Piranesa* (s. 4)

překlad 2: Svatý Jeroným *od Antonella de Messina, (...), žalář od Piranesiho* (s. 18)

překlad 1: **S** *obou stran stolu by stála...* (s. 4)

překlad 2: **Z** *obou stran stolu by stála...* (s. 18)

překlad 1: *myslili* (s. 4)

překlad 2: *mysleli* (s. 20)

překlad 1: *umyvárna* (s. 5)

překlad 2: *umývárna* (s. 24)

překlad 1: *provizorium* (s. 6)

překlad 2: *provizorium* (s. 26)

- diakritika: jméno hlavní postavy doplněno francouzskými *accenty*:

překlad 1: *Jerome* (např. s. 7 a jinde)

překlad 2: *Jérôme* (např. s. 25 a jinde)

- korektura pravopisných chyb

překlad 1: *Utěšovali se jak mohli...* (s. 5)

překlad 2: *Utěšovali se, jak mohli...* (s. 24)

originál: *achetée aux Puces* (s. 19)

překlad 1: koupený na **Bleším trhu** (s. 6)

překlad 2: koupený na **bleším trhu** (s. 25)

e) Změny obsahové

Georges Perec svůj román věnoval Denisu Buffardovi, ve francouzském originále po věnování následuje anglicky psaný citát básníka a spisovatele Malcolma Lowryho. V časopisecké podobě překladu bychom marně hledali dedikaci i Lowryho citát, reedice je doplněna o obojí.

Jak můžeme pozorovat, v novější verzi překladu byly opraveny některé chyby (*utěšovali se, jak mohli; na bleším trhu*) a druhá verze také přinesla aktuálnější (*toaletní; provizorium; mysleli*), ale také přesnější (*vestavěné skříně; stavitele*) ekvivalenty. Spíše než o odlišnou interpretaci textu jde spíš o to, že v dnešní době má překladatel k dispozici mnohem propracovanější pomůcky, kromě francouzsko-českého slovníku má možnost dohledat si přesný význam výrazů i jejich přesnou podobu na internetu. Jistě hraje roli i to, že naše prostředí již není izolované od reality západního, a konkrétně francouzského prostředí, jak tomu bylo v šedesátých letech, kdy si překladatelé zejména některé reálie museli spíše jen domýšlet.

Ponechme stranou detailní rozbor kvalit obou verzí překladů. Na analyzovaném úseku však vidíme, že na ploše několika málo stránek bylo učiněno poměrně velké množství změn a lze tedy usuzovat, že reedicím i dalších starších Perecových překladů v nakladatelství Rubato (*W aneb Vzpomínka z dětství, Co je to tam vzadu na dvoře za kolo z chromovanými řídítky?*, plánované vydání románu *Život návod k použití*) předchází pečlivá práce s původním textem a snaha o modernizaci jeho zastaralých prvků a případnou korekturu opomenutých chyb. To

ostatně v rozhovoru¹⁶ potvrdil i Petr Januš. Nakladatelství tedy nelze vytknout odbytou, či dokonce nulovou redakční práci, za niž jsou kritizována některá jiná nakladatelství.¹⁷

Co se týče románu *W aneb Vzpomínka z dětství*, dalšího Perecova díla, jež se v r. 2016 díky nakladatelství Rubato dočkal svého druhého vydání, uvedl Petr Januš z dnešního pohledu úsměvnou informaci, již se dozvěděl od jeho překladatele Václava Jamka. Ten prozradil, že když román r. 1979 prvně vyšel česky, bylo v něm cenzurováno jméno jedné postavy (Gustafson), protože na tu dobu nepřipustně konotovalo se jménem tehdejšího československého prezidenta Gustava Husáka. I tento román byl s překladatelem před reedicí konzultován a Václav Jamek požádal, aby v druhém vydání bylo jméno již uvedeno správně.

3. 1. 4 Ohlasy G. Pereca v tisku (Paratexty: recenze, doslovy, ukázky, portréty)

V této podkapitole uvádíme, jaké ohlasy sklídila Perecova tvorba v českých periodikách a dalších médiích. Přehled je řazen chronologicky a podrobné bibliografické údaje k zmiňovaným článkům jsou uvedeny v seznamu literatury pod příslušným datem a názvem periodika.

1966

Můžeme se pouze dohadovat, že to byla literární cenou Renaudot, jíž byla Perecova prvotina *Věci* oceněna, díky níž redakce *Světové literatury* upřela pozornost na tohoto nového autora a jež způsobila, že se rozhodla vydat tento text v jeho úplnosti. Krátké úvodní slovo Evy Pilařové tomu nasvědčuje, ale vyzdvihuje se v něm také experimentální povaha tohoto textu, spočívající podle autorky v „pokusu o povýšení sociologického průzkumu na tvůrčí metodu moderního literárního díla“. (In *Světová literatura*, 1966, č. 5, s. 2)

1969

Čtvrté číslo *Světové literatury* bylo r. 1969 celé věnováno patafyzice a Perecův text *Co je to tam vzadu na dvoře za kolo s chromovanými řídítky?* svým anti-militaristickým laděním podle Evy Pilařové do patafyzického čísla výborně zapadlo.

1979

Doslov Jaroslava Fryčera k Jamkovu překladu *W aneb Vzpomínka z dětství* poukazuje zejména na autorovu nezařaditelnost a společenskou angažovanost. Text obsahuje autorův medailon a

¹⁶Osobní setkání 12. 7. 2017

¹⁷Viz internetová kritika vyslovená Viktorem Janišem či Terezou Vláškovou, poukazující na nekalé a neprofesionální praktiky nakladatelství Omega [online]. Dostupné z <http://forum24.cz/viktor-janis-vydavajimi-zerne-preklady-a-kritikum-vyhrozuji-pravnimi-kroky/>

charakteristiku díla a je překvapivě oproštěn tendenčních frází, typických nutných úliteb systému.

1986

Díky Kateřině Vinšové se podařilo do *Světové literatury* toho roku dostat další Perecův text a připojila i stručný přehledem autorovy tvorby.

1992

Literární noviny deset let po Perecově smrti věnovaly autorovi bezmála celou stranu vydání z 2. července. Otiskly Jamkův článek shrnující autorova stěžejní díla a okrajově zmiňující jeho přístup k tvorbě, na stejné straně vyšel také výběr z textu *Vzpomínám si* v překladu Kateřiny Vinšové.

1994

V prvním čísle revue *Světová literatura* tohoto roku se zastřešujícím titulem „Já‘ je někdo jiný“ vyšel delší výběr z díla *Vzpomínám si*, doplněn o další kratičké texty *Mám rád, nemám rád, O potížích představit si ideální město, O několikerém možném užití slova bydlet*, a také o životopisný přehled Clauda Burgelina a stať Philipa Lejeuna „Omezovaná autobiografie“, jež se zabývá specificky pojatou autobiografičností ve *Vzpomínám si*. Obojí vyšlo v překladu a na popud Kateřiny Vinšové. Tiskařským nedopatřením je však jedna strana ze *Vzpomínám si* vytištěna zrcadlově.

1998

Život návod k použití je opatřen erudovaným a obsáhlým doslovem Václava Jamka, z něhož čerpají mnozí pozdější recenzenti (s oblibou citují zejména Jamkem užitě spojení „geniální hračičkář“).

Časopis *Tvar* zareagoval na publikování *Života* recenzí Ladislava Nagyho, jež vyzdvihuje nejen kvality díla, ale i velmi zdařilý překlad Kateřiny Vinšové.

1999

Další (kratší) pochvalná recenze *Života návodu k použití* a jeho překladu, jejímž autorem je tentokrát Ondřej Horák. Zajímavá je v ní informace o tom, že rok po svém vydání byla již kniha na pultech knihkupectví nedostupná. Údaj o tom, jakým kniha vyšla nákladem, bohužel nemáme.

2001

Vydání textu *Kabinet sběratele* reflektuje recenze Ladislava Nagyho v *Literárních novinách*, jejíž zkrácená verze se o rok později objevuje také na serveru *iliteratura*.

2003

Matěj Turek se v reakci na dřívější článek Daniely Fischerové zabývá problémem hromadění a strádání, potíží zorientovat se v množící se kupě knih domácích knihoven, a k tomuto tématu předkládá (a překládá) Percovo *Stručné naučení o umění a způsobech řazení knih* spolu s kratším textem Garyho Snydera.

2005

(pouze zmínka) V rozhovoru Anežky Charvátové s Enriquem Vila-Matasem pro časopis A 2 autor zmiňuje Pereca jako jednoho ze svých oblíbených autorů.

2006

Na blogu Ondřeje Neffa vyšel v kulturní rubrice výtah z románu *Věci* od Petra Kersche. Motivací pro jeho sepsání více než čtyřicet let od vydání originálu zřejmě bylo, že autor cítil potřebu upozornit na aktuálnost tématu knihy v dnešní době a dodává, že by „někdo mohl napsat českou verzi tohoto děsivého příběhu bezradné dvojice“.

Časopis *Plav* v již zmiňovaném čísle věnovaném OuLiPu uvedl ukázky z lipogramatické tvorby autora a text *Pátrání po x*.

(jen zmínka) Další zmínka o autorovi padla v článku Joanny Derdowske o udílení polské literární ceny Nike.

2007

(jen zmínka) V třetím čísle časopisu *Host* je Perc zmíněn v recenzi Jana Staňka na nový román Patrika Ouředníka *Ad acta* jako inspirační zdroj Ouředníkovy textu *Rok čtyřadvacet*.

Časopis *Host* uveřejnil v tomto roce v VI. čísle ukázkou z Percovy tvorby (*Zimní cesta*, viz výše) v překladu Jana Staňka, který ji opatřil i podrobným článkem zabývajícím se Percovou inventarizační vášní a dalšími aspekty jeho tvorby.

2009

(jen zmínka) Ondřej Horák v recenzi pro *Lidové noviny* o *Skleněném pokoji* Simona Mawera, knize pojednávající o vile Tugendhat, srovnává tento román ověnčený Man Bookerovou cenou

s *Životem návodem k použití. Skleněnému pokoji* dal jen tři hvězdičky z pěti, zatímco na Perecově románu vyzdvihuje jeho výjimečnost.

2010

Server *iliteratura* uveřejnil v září tohoto roku autorův portrét, jehož autorkou je Jovanka Šotolová, a také ukázkou z knihy *Jak postupovat, chce-li člověk požádat šéfa oddělení o zvýšení v platu* v překladu Kateřiny Vinšové.

Časopis *A 2* otiskl v 11. čísle recenzi na téže dílo, ve které Ondřej Pomahač mimo jiné poukazuje na již zmíněnou nešťastně zvolenou obálku českého vydání.

Téhož roku se (v březnu a v dubnu) v *Literárních novinách* v rubrice nazvané *Nové knihy* objevují dvě krátké anotace stejného titulu. Jedna z nich přirovnává Percův text k Hrabalovým *Tanečním hodinám pro pokročilé*, protože, stejně jako Hrabalův text, sestává z jednoho dlouhého souvětí.

2012

(jen zmínka) V editoriale čtení časopisu *A 2* z pera Karla Kouby je o Percovi zmínka v souvislosti s románem Davida Fostera Wallace *Infinite Jest*. Autor je svým stylem k Percovi (a také k Joyceovi, Cortázarovi a Pynchovnovi) přirovnáván.

2013

(jen zmínka) Markéta Magidová se o Percovi zmiňuje v časopise *A 2* ve článku o konceptuální literatuře.

2014

(jen zmínka) V rozhovoru *Mladé fronty* z prosince tohoto roku se francouzský spisovatel Pierre Lemaître o Percovi zmínil v tom smyslu, že hnutí nový román svým tehdy novátorským přístupem zanechalo stopy ve francouzské literatuře po něm následující, mimo jiné v díle G. Pereca, Jeana Echenoze a dalších.

2015

(jen zmínka) V článku o čerstvém laureátovi Nobelovy cenu za literatury Patricku Modianim byl Perc zmíněn v nástinu francouzského literárního prostředí šedesátých let v souvislosti s OuLiPo.

2016

Lidové noviny z 30. 8. 2016 věnovaly Perecovi celou stranu kulturní rubriky. Po vydání *Muže, který spí* v nakladatelství Rubato uvedl Ondřej Horák recenzi tohoto titulu („Další bídník kráčí Paříží“) a přidává ještě další o Perecově „klíčovém románu“ *Život návod k použití* („Geniální pěšák obsluhuje strašlivý stroj“).

Do literárně zaměřeného pořadu *ASAP* kanálu Art České televize v díle vysílaném 21. září 2016 a nazvaném *Absolutní Seifert, Abundantní Perec* byla jako host pozvána Jovanka Šotolová. Promluvila zde o Georgesovi Perecovi v souvislosti s nově publikovanými překlady v nakladatelství Rubato.

2017

V 1. čísle časopisu *Plav* vyšla již zmíněná ukázka z Perecova *La Disparition* v překladu Zdeňka Humla.

Opět v souvislosti s vydáváním G. Pereca v Rubatu napsala Míla Janišová do časopisu *A 2* recenzi autorových textů *W aneb Vzpomínka z dětství*, *Muž, který spí* a *Co je to tam vzadu na dvoře za kolo s chromovanými říditky?*.

Vidíme, že postupem času se ohlasy Percovy tvorby u nás množí, a to nejen v tisku, stejný trend je možné sledovat v počtu vydaných překladů. Do roku 1989 se o jeho tvorbu z tištěných periodik zajímala pouze revue *Světová literatura*, a to (od osmdesátých let) do značné míry zásluhou Kateřiny Vinšové, která autora objevila nejprve pro sebe a pak ukázky z jeho tvorby nabídla redakci časopisu. Jediný knižní titul nabídl Odeon. Větší zájem je jistě odrazem demokratizace médií a depolitizace umění obecně, byl možný díky tomu, že nadační politika „unikla z politicko-nacionálního sevření“ (In Casanovová: 2012, s. 49) a česká překladová produkce a literatura se po revoluci více otevřely světu. Vznikají nové literárně zaměřené časopisy, nová nakladatelství, objevuje se tedy více „platform“, na kterých je tomuto autorovi dán prostor. Zároveň, v souladu s tvrzením Casanovové o nerovnosti literatur a jejich hierarchizací na „velké“ a „malé“, nezbyvá než českou zemi, literaturu i jazyk označit za „malé“, pro niž překladová literatura bude mít vždy významné postavení, jelikož „musí teprve dosáhnout mezinárodní existence tím, že budou klást velký důraz na překládání“. (In Casanovová: 2012, s. 309)

Zdá se, že recenze v médiích reflektují zejména knižní vydání Percových děl a jejich ocenění (Renaudot, Médicis, Cena Josefa Jungmanna), ne však výlučně. Perec sklízí pozitivní ohlasy v tisku díky experimentálnosti, hravosti a jedinečnosti své tvorby, někteří spisovatelé na něj odkazují jako na svůj inspirační zdroj, recenzenti jej dávají do souvislosti s díly autorů

jiných. Po vydání románu *Život návod k použití* v oceňovaném překladu Vinšové se dostává do širšího povědomí českých čtenářů, jeho díla si všímají i nejčtenější deníky (*Lidové noviny*) a zásluhou pozornosti věnované autorovi nakladatelstvím Rubato a také literární kritičkou Jovankou Šotolovu se o něm můžeme dozvědět i z internetových stránek (server *iliteratura*) a televize (*ASAP*). O Perecovi, byť zůstává autorem pro náročnějšího čtenáře a v českém prostředí zdaleka nepatří mezi nejčtenější francouzské autory, tedy v žádném případě nelze říci, že je autorem opomíjeným, jak jsme se zpočátku domnívali. Ze srovnání nákladů knižních překladů Pereca v Rubatu s údajem o předrevolučním vydání Pereca ale vidíme, jak do dnešní nakladatelské politiky vstupují vnější faktory, v tomto případě tržní aspekty zohledňující očekávanou prodejnost titulu. Zatímco *W aneb vzpomínka z dětství* v roce 1979 vyšla v nákladu 4000 výtisků, v roce 2016 to bylo pouze 800.

4. Recepce díla G. Pereca v anglofonním prostředí

V této kapitole si uvedeme přehled překladů Perecových děl do angličtiny. Stručně se rovněž zmíníme o tom, jak autora a jeho tvorbu reflektuje anglicky psaný tisk, a o některých překladatelských aspektech, komentovaných anglickými překladateli Perecova díla.

4.1 Překlady děl G. Pereca do angličtiny a jeho recepce

Les choses: A Story of the Sixties byl prvním překladem Pereca do angličtiny. Vyšel v roce 1967 (dva roky po vydání francouzském) a pořídila jej Helen Laneová. Druhý převod téhož textu pořídil Andrew Leak ve spolupráci s Davidem Bellosem (*Things: A Story of the Sixties*, vyšlo 1999).

Stejně jako čeští čtenáři si i ti anglofonní museli na další vydání G. Pereca počkat, a to dokonce o více než desetiletí déle než u nás. Druhým jeho textem přeloženým do angličtiny byly *Memories* (v originále *Je me souviens*), jež vyšly r. 1986 v souboru *Myths and Memories* v překladu Gilberta Adaira. Bellos jej označuje nikoli za překlad sensu stricto, ale za „outstanding creative transposition to a British context“ (Bellos: 1993, s. 720), tzn. za vynikající tvůrčí převedení díla do britského kontextu.

V roce 1987 vyšel poprvé anglicky román *Life A User's Manual* v překladu Davida Bellose v nakladatelství Collins Harvill (daší vydání 2003 a 2008 v nakladatelství Vintage).

Rok nato, v r. 1988, vyšlo *W, or the Memory of Childhood*, opět v překladu Davida Bellose.

V r. 1992 byl publikován text *53 Days* v překladu Davida Bellose. Jedná se o nedokončený román, jež měl Perec v úmyslu napsat za padesát tři dní během pobytu v Austrálii. Tento text ve francouzštině vyšel až po autorově smrti, v r. 1991.

V roce 1994 vyšel Percův lipogramatický román *A Void* v překladu – adaptaci Gilberta Adaira (viz níže). Překladatel byl za tento počín r. 1995 oceněn cenou Scotta Moncrieffa.

V roce 1995 byla publikována povídka *The Winter Journey* v překladu Johna Sturrocka.

Tři Percovy texty najednou vyšly v překladu Iana Monka v souboru *Three by Perec* v roce 1996. Jedná se o *Which Moped with Chrome-plated Handlebars at the Back of the Yard?*, *The Exeter Text: Jewels, Secrets, Sex* a *A Gallery Portrait*.

Species of Spaces and Other Pieces v překladu Johna Sturrocka vyšly poprvé v roce 1997, v přepracovaném vydání o dva roky později.

Až v roce 1999 se publikování dočkal Perecův raný text *Muž, který spí* spolu s *Věcmi* v souboru *Things: A Story of the Sixties and A Man Asleep* v již zmiňovaném překladu Andrewa Leaka a Davida Bellose.

V roce 2008 vyšel text *Cantatrix Sopranica L: Scientific Papers*, na němž spolupracoval Perecův přítel a americký oulipista Harry Mathews.

V r. 2009 vyšel (z němčiny přeložený) text *The Machine* (překlad Ulrich Schönherr). Z téhož roku pochází také Bellosův překlad *Thoughts of Sorts*.

Roku 2010 vyšel knižně *An Attempt at Exhausting a Place in Paris* v překladu Marca Lowenthala.

Záznam Perecových snů *La Boutique Obscure: 124 dreams* byl publikován v r. 2013.

V roce 2014 se anglického vydání dočkal také jeden z Perecových prvních textů, dlouho považovaných za ztracený, *Portrait of a Man Known as Il Condottiere*, a to v překladu Davida Bellose, jenž text náhodou objevil u Perecova dávného známého.

Při srovnání údajů o překladech Pereca do angličtiny a do jiných jazyků (viz výše zmíněná datace), můžeme pozorovat, že anglické překlady jeho díla vycházejí mnohdy s jistým zpožděním za překlady českými, ale například také bulharskými, německými, italskými, katalánskými aj. Překlad *Věcí a Života návodu k použití* vyšel jako první bulharsky, *W aneb Vzpomínka z dětství* vyšla poprvé v německém (Východní Německo) a českém překladu, *Pokus o vyčerpávající popis jednoho místa v Paříži* česky (i když jen časopisecky), *Penser/Classer* italsky, *Kabinet sběratele* německy a italsky, *Muž, který spí* holandsky atd. Překlad Perecových děl do němčiny byl často první, což je zásluhou Perecova dvorního překladatele a později osobního přítele Eugena Helmlého. Od bulharisty Vladimíra Kříže jsme se dozvěděli, že v Bulharsku mohla mít na nakladatelskou politiku vliv překladatelka Vera Ganeva, která měla kromě kultivovaného literárního vkusu také „silné politické krytí“.¹⁸ U nás měla na propagaci díla v liberálnější kulturně-politické atmosféře šedesátých let zásluhu redakce *Světové literatury* (Jan Vladislav, Eva Pilařová, Eva Kondrysová, Marie Zábranová), od osmdesátých let pak Kateřina Vinšová. V současnosti vdčíme obnovenému zájmu o autora v médiích Jaroslavu Tvrdoňovi a Petru Janušovi z nakladatelství Rubato.

Vraťme se však zpátky k prostředí anglofonnímu, v němž se potvrzuje teze Casanovové. Literární produkce psaná anglicky patří v hierarchii literatur mezi „velké“, britská i americká

¹⁸ Osobní setkání 23. 7. 2017

národní literatura jsou bohaté samy o sobě. Nedivili bychom se proto, kdyby překladová literatura byla poněkud stranou zájmu čtenářů, překladatelů a médií. Alespoň v tomto duchu se vyjadřuje Nicholas Clee v recenzi Bellosova titulu *Is That a Fish in Your Ear?* pro deník *The Guardian* z 16. září 2012, v níž tvrdí, že anglicky mluvící čtenáři jsou vůči překladové literatuře „rezistentní“.¹⁹

Těžko bychom však mohli tvrdit, že je Perec v anglicky mluvícím prostředí zcela zapomenutým. V britských periodikách sklídl skrze svá díla či jejich překlady mnohé pozitivní ohlasy. Například v zmíněném deníku *The Guardian* o něm najdeme v kulturní rubrice i literárním blogu bezpočet článků. Vycházejí nejen recenze Perecových děl a jeho portrétů (obdobně jako v českém prostředí jejich výskyt většinou koinciduje s vydáním anglického překladu), Perecovo dílo je dáváno do souvislosti s prací OuLiPo, ale Perec je zmiňován také v kontextu jiných autorů i překladatelů (např. nekrolog Gilberta Adaira). V roce 2014 reflektuje hned několik článků vydání překladu Perecova dlouho ztracenému románu *Il Condottiere*. O této události se zmiňují i *The Times*, ale jinak je v tomto deníku o Percovi zmínka pouze okrajově.

Situace v americkém prostředí je jiná. Zdá se, že v tištěných médiích stojí Perec stranou pozornosti médií, což může být dáno, kromě výše zmíněné soběstačnosti národní literatury, také vzdáleností USA od Evropy, ať už geografickou či kulturní, potažmo literární reality. *The New York Times* uveřejnily během let recenze na překlady Pereca (*A Void, Life A User's Manual, Things, W, or The Memory of Childhood*). Žádný článek výlučně o Percovi jsme ale nenašli v denících *The Wall Street Journal*, *The Washington Post* ani v časopise *The New Yorker*.

Na Pereca pamatoval změnou loga (tzv. doodle) Google v roce Perecových nedožitých osmdesátých narozenin. 7. března 2016 z jeho loga na autorovu počest zmizelo písmeno E (pouze v GB, Francii, Portugalsku, Švédsku, Řecku, Izraeli, Rusku, Kazachstánu, Indonésii, Austrálii, na Islandu a Novém Zélandu). Že je o Pereca v anglosaském prostředí zájem, dokazuje samozřejmě také fakt, že jedním z největších znalců autora je Brit David Bellos nebo

¹⁹ „English speakers are resistant to works in translation. Yes, *Miss Smilla's Feeling for Snow* was a bestseller. And there was *Sophie's World*; and the novels of Henning Mankell, Jo Nesbø and Stieg Larsson. And *Tintin and Asterix*. Oh, and *The Bible*. Really, it appears that we are not resistant to individual translated works but are likely to raise objections to the genre in general: a translation is no substitute for the original, poetry is what gets lost in translation, and so on. David Bellos – himself a distinguished translator, of Georges Perec and others – has little patience with such arguments” (Clee: 2012)

že v angličtině je čtenářům dostupné větší množství Pereových děl než například v češtině. Z Velké Británie pochází také další překladatel Pereca Ian Monk, který dnes žije v Paříži a patří k aktivním členům OuLiPo.

4. 2 Vybrané překladatelské aspekty překladu Perecových literárních experimentů do angličtiny

Překladatelé do angličtiny se nezalekli ani formálně velmi svazujících perecovských textů, jako je lipogramatický román *La Disparition* či monovokalismus *Les Revenentes*. Překladateli prvně zmíněného románu, Gilbertu Adairovi, však bývá vytýkána přílišná volnost při nakládání s textem (Bellos, Monk) a jeho anglická podoba je spíše označována za adaptaci než překlad. S rozčarováním z volnosti Adairova převodu se v rozhovoru netajil ani Zdeněk Huml, jenž se, jak známo, překladu části *La Disparition* úspěšně zhostil. V rozhovoru řekl, že se snažil o zachování jak formální, tak sémantické složky originálu, i když za cenu jistých ústupků (generalizace, substituce).

Ian Monk v rozhovoru s Chrisem Clarkem o svém překladu *Les Revenentes*, jenž vyšel pod názvem *The Exeter Text*, říká, že tento typ omezení je, co se týče syntaxe a slovní zásoby, ještě více omezující než lipogram. Vyprávění je ve francouzském originálu napsáno v ich-formě, jelikož zájmeno *ja* (*je*) i příslušné slovesné koncovky k tomu logicky vybízely, zatímco anglickou verzi bylo nutno převést do er-formy (zájmena *he/she*) a minulého času (pravidelné koncovky minulého času *-ed*). Monk ale prozrazuje, že poté, co si Perec stanovil podmínku (lipogramu u *La Disparition*, resp. univokalismu u *Les Revenentes*), nesnažil se již dále si situaci ztěžovat. Proto je v prvně zmíněném románu převážně mužské obsazení (*il, lui*, u přídavných jmen tak nebyl nucen dávat koncovku *-e* pro shodu v ženském rodě) a obsahuje spoustu běžných nepravidelných sloves v *passé simple* (*il fit, fut, sut, dit, put*). Při převodu do angličtiny na pohlaví tolik nezáleží, u obou podmětných tvarů zájmen, *he/she*, se *e* vyskytuje (ačkoli tvar předmětného zájmena mužského rodu je *him*). Potíže představoval také již zmíněný minulý čas pravidelných sloves (koncovka *-ed*). Jak říká Monk, naštěstí jsou mezi nepravidelnými tvary bez písmena *e* nejběžnější slovesa (*had, got, did*). Proto se nabízelo vyprávění převést do první osoby čísla jednotného přítomného času. Právě to Perec udělal při psaní *Les Revenentes* a v angličtině si text samozřejmě žádal vyprávění v er-formě s použitím vhodných sloves v minulém čase. Na dotaz ohledně překladatelské strategie, totiž zda nejprve překládá obsah a pak se zbavuje „závadných“ písmen, Monk odpovídá, že se snaží si v hlavě

převádět obojí zároveň. Pokud rychle nenajde řešení, nechá místo prázdné, ví totiž, že jej obvykle během jednoho či dvou dnů napadne.²⁰

Dalším úskalím při překládání omezeními, hádankami a výčty prodchnutého Perecova díla, na které upozornil David Bellos, jsou v Perecových knihách také skryté citace a aluze na díla jiných autorů. Ty většinou způsobí vcelku náhlou změnu ladění textu. Pokud si jich překladatel nevšimne, dojde v textu překladu k nivelizaci (Bellos používá výraz *smoothing*), „zahlazování“ těchto rozdílů. Monk rovněž připouští, že četné citace a aluze na práci jiných činí při překladu problém. I když si jich všimneme a pokusíme se je napodobit, nemusí cílovému čtenáři nic říkat. Monk se s tím vypořádává tak, že text ozvláštňuje po svém a místy do něj utrousí narážku, která by cílovému příjemci textu měla být srozumitelná. Říká, že s nimi nakládá podobně jako se slovními hříčkami. Místo aby se marně snažil „přeložit nepřeložitelné“, pokouší se tato místa kompenzovat jinou hříčkou jinde v textu. Upozorňuje však, že se to nesmí přehánět.

K překladu *Života návodu k použití* do angličtiny napsal David Bellos stať nazvanou *Appropriation, imitation, traduction; Réflexions à propos de la version anglaise de La Vie moded'emploi, de Georges Perec*, v níž se zamýšlí nad možnostmi a omezeními překladu tohoto experimentálního díla. Píše, že překlad textu tak výrazně svázaného omezeními je nutně kompromis, vyjednávání mezi překladem a imitací, mezi převodem sémantické složky výchozího textu a nápodobou – ne-li jeho formy, pak alespoň formálních postupů, jimiž se řídila jeho výstavba. Perecův text se však zároveň od jiných textů svázaných přísnými pravidly velice liší. Nejedná se o pravidla zděděná dlouhou slovesnou tradicí, jako je např. alexandrín v divadelní tvorbě, ani není omezen z hlediska *signifiant* jako např. komiks, kde je při překladu třeba vejít se do přesného rozsahu daného komiksovým okénkem. Jedná se o omezení typu „jednou a dost“ (*une fois par toutes*), byla vymyšlena výlučně pro tento román, a kdyby se jejich autor (přesněji jeho sestřenice Ela po autorově smrti) býval rozhodl je nezveřejnit, zůstala by většina z nich pravděpodobně utajena. Nepoučený čtenář „nečte“, ani *nemůže* číst to, co je na této knize složité, jelikož to zůstává umně skryto. Jak se má takového textu překladatel zhodit? S ohledem na příběh, či na „stroj“ (*machine*), který dal vzniknout ne-li celému tomuto

²⁰ In *Between us: Chris Clarke and Ian Monk* [online]. [cit. 19. 6. 2017] Dostupné z <https://medium.com/anomalyblog/between-us-chris-clarke-and-ian-monk-375b5b1aacf5>

mistrovskému dílu, pak jeho podstatné části? Překladatelova volba chtě nechtě představuje za takovéto nejasné situace mezi překladem a nápodobou akt apropriace, přivlastnění.

Apropriace a nápodoba se podle něj nacházejí na chvostu přístupů k překladu a nebývají příliš oceňovány. Bellos píše, že se je svým anglickým překladem díla nesnaží rehabilitovat, jen by rád poukázal na fakt, že překlad nemůže žít v rámci příliš pevně daných, neprostupných hranic.²¹

²¹ Bellos, David. 1992, *Appropriation, imitation – réflexions à propos de la version anglaise de La vie mode d'emploi de Georges Perec*, In *TransLittérature*, č. 4 [online]. [cit. 19. 6. 2017] Dostupné z http://www.translitterature.fr/media/article_38.pdf

5. Život návod k použití

5. 1 Kontext vzniku díla

Perec své nejobsáhlejší dílo začal psát v r. 1976, i když projekt knihy nosil v hlavě již dlouho předtím. Tato kniha měla všechny dosavadní překonat. Navíc potřeboval možným nakladatelům nabídnout titul schopný oslovit široké publikum, aby nakladatelství souhlasilo s vyplácením měsíční zálohy, jež by mu umožnila opustit zaměstnání dokumentátora v laboratoři a věnovat se pouze psaní (Bellos: 1993, s. 578). Sepsal tedy informativní anotaci svých literárních plánů a předal je o více než deset let mladšímu Paulovi Otchakovskému-Laurensovi (dále jen P. O. L.), jenž tehdy pracoval pro nakladatelství Flammarion. V podmínkách si stanovil, že mu má být měsíčně vyplácena záloha na tantiémy. Nakladatelství Gallimard jej odmítlo, ale P. O. L., jenž v té době Flammarion opouštěl, se podařilo dojednat mu smlouvu u nakladatelství Hachette, které souhlasilo, že knihu vydá v edici „Hachette / Collection P. O. L. Vedení této edice bylo svěřeno P. O. L., který měl v rozhodování, které texty vydá, naprosto volné ruce (Bellos: 1993, s. 580). Od 1. ledna 1978 dostával Perec měsíční zálohy. Nebylo to mnoho, ale díky tomu a penězům za křížovky do časopisu *Le Point* se konečně mohl stát spisovatelem na volné noze. Do konce roku 1978 měl román dopsaný a k 1. září rozvázal svůj sedmnáctiletý pracovní poměr v CNRS (Bellos: 1993, s. 581).

5. 2 Stručný obsah

Podívejme se, jak knihu stručně charakterizuje sám autor pro rozhovor s Viviane Forrester:²² „Je to příběh o muži, který skládá puzzle, a o muži, který je vyrábí. Celá kniha je napsaná jako hádanka, v níž každá kapitola představuje jeden její dílek. Výchozím bodem knihy je dům, je to popis [...] velkého činžovního domu. [...] Je tam malíř, který sní o namalování [...] obrazu, [...], na kterém by byl otevřený dům se všemi místnostmi, sklepy... V knize je popsáno, co se v těch místnostech odehrává...“ *Život návod k použití* je tedy popis domu inspirovaný obrazem činžovního domu na fiktivní ulici Simon-Crubellier, č. p. 11, jehož průčelí bylo odstraněno a my máme možnost vidět, co se v jednotlivých částech odehrává.

Hlavní postavou je milionář Bartlebooth,²³ který se rozhodne, jak naloží se zbytkem svého života. Usmyslí si, že bude deset let (1925–1935) studovat malbu akvarelem pod vedením malíře Serge Valènea (jeden z obyvatel domu). Pak se se svým věrným sluhou Smautfem

²² In *Georges Perec : "La Vie mode d'emploi"*, [online]. [cit. 6. 7. 2017] z archivu Národního institutu pro audiovizuální díla (L'Institut national de l'audiovisuel, INA. Dostupné z <https://www.youtube.com/watch?v=fE5OqO4RgI>

²³ Jméno postavy je kombinací dvou jmen: Bartlebyho, hrdiny Melvilleovy povídky *Pisář Bartleby* a Barnaboote, postavy stvořené francouzským spisovatelem Valerym Larbaudem.

vydává na cestu kolem světa, během níž každé dva týdny namaluje jeden akvarel zachycující pokaždé jiný přístav. Dohromady je marín pět set. Smautf obraz vždy posílá domů do Paříže, kde jej zručný řemeslník a další z nájemníků domu Gaspard Winckler speciálním postupem rozřeže na dílky a vytvoří z obrazu skládačku puzzle (každá má 750 dílků). Bartlebooth se po dvaceti letech (1935–1954) vrací a má v plánu v průběhu následujících dvaceti let složit všechna Wincklerem vyrobená puzzle. Dohromady jich je 500, na složení každé si Bartlebooth stanoví čtrnáct dní. Jakmile je skládačka sestavena, jsou z ní vyhlazeny stopy po rozřezání pilkou a z obrázku se opět stává neporušený původní akvarel. Bartleboothův plán je takový, že přesně dvacet let po namalování obrazu bude každý akvarel namočen do rozpouštědla a vybělen. Po padesáti letech práce tak po projektu nezbude vůbec žádná stopa. Wincklerovy skládačky jsou však čím dál komplikovanější, Bartleboothovi jde skládání hůře, a navíc ztrácí zrak. 23. června 1975 Bartlebooth umírá ve svém pařížském bytě. Sedí nad svou 439. skládačkou, k jejímuž dokončení zbývá umístit poslední kus. V ruce má dílek ve tvaru písmene W, avšak „černý otvor pro jediný dosud neumístěný dílek vykresluje téměř dokonalý obrys písmene X“. (Perec: 1998, s. 621)

5. 3 Prix Médicis a Perecovo komuniké pro tisk

Jak známo, G. Perec byl za svůj román v roce 1978 oceněn francouzskou literární cenou Médicis²⁴. Bylo to vítězství těsné (šest ku pěti hlasům), porota byla nejednotná a dlouho se nemohla rozhodnout. Na výsledku se nakonec usnesla až po třetím hlasování. Vítěze požádala, aby sepsal krátké prohlášení o svém přístupu k práci. Toto komuniké bylo otištěno 8. prosince v deníku *Le Figaro* a obsahuje důležité shrnutí toho, jak Perec k psaní přistupoval. Pasáže z tohoto textu nalezneme v některých českých recenzích (Jamek, Staněk), ale jedná se pouze o fragmenty. Proto jsme se rozhodli z něj ocitovat větší úsek. Překládáme jej „z druhé ruky“, a to z Bellosova překladu uvedeného v monografii Pereca:

„Když zkouším sepsat, o co se jako spisovatel od začátku snažím, ze všeho nejdřív mě napadá, že jsem nikdy nenapsal dvě stejné knihy, ani jsem nikdy nezatoužil zopakovat nějaký vzorec, systém nebo postup, který jsem již použil v některé své dřívější práci.

Tato systematická všestrannost již zmátla jednoho kritika, jenž se pokoušel „charakteristikám“ mého stylu přijít na kloub, a se vši pravděpodobností také odradila některé mé čtenáře. Může za to, že jsem získal pověst jakéhosi počítače, stroje na výrobu textů. Jak já to vidím, raději bych se přirovnal k sedlákovi, který obdělává více polí. Na jednom pěstuje řepu,

²⁴ Jeho konkurenty byli Jean-Didier Wolf fromm, Philippe Baussant, Alain-Jouffroy a François Oliver Rousseau.

na druhém pšenici, na třetím vojtěšku a tak dál. Podobně knihy, které jsem napsal, patří na čtyři různá pole, do čtyř rozličných forem zkoumání, jež se snad nakonec zaobírají tímž problémem, ale nazírají jej ze čtyř různých úhlů pohledu, a každý z nich pro mě odpovídá specifickému druhu literární činnosti.

První forma by se dala označit jako sociologická: má co do činění s pohledem na všední, na každodennost. Tímto typem zkoumání se vyznačují texty jako *Les Choses*, *Espèces d'espaces* a *Tentative d'épuisement d'un lieu parisien*. [...] Druhá forma má autobiografický ráz: *W ou Le Souvenir d'enfance*, *La Boutique Obscure*, *Je me souviens*, *Lieux où j'ai dormi* atd. Třetí je forma hravá a vztahuje se k mé zálibě v omezeních, virtuózních kouscích a „cvičeních“. Z ní vzešla veškerá má práce založená na pojmech a postupech načerpaných z oulipovských experimentů: palindromy, lipogramy, pangramy, anagramy, izogramy, akrostichy, křížovky atd. Čtvrtá a poslední forma je románová a pramení z mé lásky k příběhům a dobrodružství, z mé touhy psát knihy, jež se budou číst jedním dechem. Jejím zřejmým zástupcem je *Život návod k použití*.

Jedná se o poněkud arbitrární rozdělení a dalo by se značně zpřesnit. Téměř žádná moje kniha není zcela oproštěna od autobiografických prvků (např. narážka na jednu z denních příhod, které se mi při práci na kapitole přihodily), a podobně jsem skoro žádnou nese-psal, aniž bych při tom, byť třeba jen symbolicky a aniž by mě sebeméně svazovaly, neuplatnil to či ono oulipovské omezení nebo strukturu.

Myslím, že kromě těchto čtyř horizontů, jež určují směřování mojí práce – světa kolem, osobní historie, jazyka a krásné literatury – by má spisovatelská ambice byla vyzkoušet si celou literární paletu dnešní doby, aniž bych měl pocit, že se opakuji, a že vstupuji na půdu, na kterou jsem již předtím vkročil. Chtěl bych napsat naprosto všechno, co dnes člověk může psát: knihy tlusté i útlé, romány, básně, hry, libreta, příběhy detektivní i dobrodružné, vědeckofantastickou literaturu, knihy na pokračování, dětské knihy... [...]“ (Bellos: 1993, s. 649–650)

5. 4 Omezení (obecně)

Jak známo, Perec se při psaní svého „románu – puzzle“, nebo „románů“, jak své opus magnum sám označoval, svázal formálními omezeními. Byť nejsou na první pohled patrná, výrazně zasáhla do kompozice díla. Konkrétní informace o tom, čeho přesně se týkala, se však z běžně dostupných zdrojů, z internetových anotací knihkupectví, recenzí či doslovů (až na výjimku v podobě doslovu Václava Jamka k – příští rok již budeme moci říci „prvnímu“ – vydání *Života návodu k použití*) téměř nedozvíme. Podívejme se tedy na Perecův „výrobní postup“

podrobněji. Naštěstí pro překladatele a „perecology“ si autor omezení uplatňovaná v každé kapitole zaznamenával do úkolníčku, který byl později publikován (*Cahier des charges*, česky nevyšlo). Každá strana devadesátidevítistránkového úkolníčku obsahovala 42 omezení pro danou kapitolu. V *Atlasu potenciální literatury* Perec ke svému románu píše: „V roce 1972 byl projekt, ze kterého se stal *Život návod k použití*, nastíněn ve třech různých směrech [...]. První nástin se jmenoval ‚Latinské čtverce‘ a jeho původ sahá do roku 1967. Šlo o to, aplikovat na román (nebo soubor povídek) matematickou strukturu známou jako ‚latinský ortogonální dvojčtverec 10. řádu‘.[...] Tento nápad vnukl Oulipu Claude Berge, který jej chtěl se mnou a s Jacquesem Roubaudem rozpracovat.

Druhá, ještě nejasnější linie [...] zahrnovala popis pařížského činžáku, z něhož by byla odstraněna fasáda.

A konečně třetí inspirace se zrodila na konci roku 1969 během pracného skládání obrovského puzzle, představujícího přístav La Rochelle, a vyprávěla příběh, z něhož se později stalo Bartleboothovo dobrodružství.

K propojení těchto tří výchozích bodů došlo znenadání jednoho dne, kdy jsem si uvědomil, že můj plán průřezu domu a schéma latinského dvojčtverce jde docela dobře dohromady. Každá místnost v domě by představovala jedno políčko dvojčtverce a jednu kapitolu v knize a permutace dané jeho strukturou by určovaly konstitutivní prvky každé kapitoly – nábytek, styl, postavy, dějepisné a zeměpisné narážky, literární aluze, citace atd. Bartleboothovo dobrodružství by v těchto příbězích, sestavených jako puzzle, samozřejmě hrálo ústřední roli.“²⁵

JEZDCOVA PROCHÁZKA (*polygraphie du cavalier*)

Má vliv na způsob rozdělení popisu domu, na řazení jeho částí do jednotlivých kapitol. Perec se při kompozici díla nechal inspirovat pohybem koně (jezdce) po šachovnici. Specifický pohyb do tvaru písmene L této figuře umožňuje projít všechna její pole, aniž by kterákoli z nich navštívila více než jednou. Skutečná šachovnice má 8 x 8 polí, zatímco Percova 10 x 10 (tj. hrací pole dámy). Rozmístění se týkalo popisů nejen různých bytů (místností), ale také sklepů a společných prostorů (schodiště, výtah, kotelna). Tak se Perec vyhnul „nudnému“ systematickému postupu od bytu k bytu (od patra k patru apod.) a díky tomuto uspořádání se

²⁵ *Quatre figures pour La Vie mode d'emploi*. In *Oulipo Atlas de la littérature potentielle*, Paris, Éditions Gallimard, Folio essais, 1988, s. 387–388)

žádná již navštívená místnost či prostor v knize neobjeví více než jednou. Proč je kapitol devadesát devět, a ne sto, je zmíněno níže.

LATINSKÝ ORTOGONÁLNÍ DVOJČTVEREC ŘÁDU 10 (*bi-carré latin orthogonal d'ordre 10*), SEZNAMY

„Latinský čtverec řádu n je $n \times n$ pole s prvky tvořenými n symboly umístěnými tak, že každý symbol se v každém řádku a sloupci vyskytuje pouze jednou.“ (Polášek: 2011, s. 9) Na principu latinského čtverce je založena například křížovka sudoku, jejíž typická mřížka představuje dvojčtverec 9. řádu, kdy se žádná z číslovek 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 a 9 nesmí v žádném z devíti podčtverců vyskytnout více než jednou.

Perec vyloučil z výběru předem stanovených prvků, které se v románu měly objevit, prvek náhody, a pomocí latinského dvojčtverce (nejedná se o jednu sérii číslic, ale hned dvě) desátého řádu (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 a desítka je zastoupena číslicí 0) se mu podařilo do jednotlivých kapitol rozložit vyčerpávajícím způsobem 100 různých dvojic, jež získal kombinováním prvků po dvou vždy ze dvou vybraných seznamů o 10 položkách, aniž by je v dané kapitole opakoval. Jak uvidíme níže, pro každou kapitolu to znamená 42 prvků, které se v ní musí vyskytovat.

Z čeho se skládají seznamy, které konstituují vyprávění? Perec si předem sestavil přehled různých údajů, která do vyprávění chtěl zahrnout. Ten čítá 38 horizontálních seznamů 10 slovesných prvků, z nichž jeden zvláštní soupis se týká toho, jak mají být kapitoly dlouhé, a ze dvou číselných seznamů obsahujících číslice 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0. Těchto čtyřicet prvních seznamů je seskupeno po dvou. Další, vertikální, numerický seznam (číslovaný stejně) sdružuje předchozích čtyřicet seznamů po čtyřech. A konečně poslední seznam čítá deset párů a dává dohromady slavné dvojice či ustálené dvojice slov (různého typu: např. „Filemon a Baucis, popel a dýmánek, noc a mlha, srp a kladivo, kráska a zvíře, zločin a trest, pýcha a předsudek, Laurel a Hardy a podobně.“ In Vinšová: 2008) V každé kapitole se pak některé z tohoto souboru 420 prvků objeví.²⁶ Permutacemi těchto deseti dvojic rozloženými na ploše sta (resp. 99) kapitol dostaneme například namísto dvojice *Laurel a Hardy* pár *srp a Hardy* nebo *Laurel a kladivo*. Perec svůj modus operandi odkrývá r. 1978 v rozhovoru s Jean-Jacquesem Brochierem pro *Magazine Littéraire*. (*Cahier des charges de La Vie moded'emploi*, s. 20) Další informace najdeme v rozhovoru s Rénigaldem Martelem pro *Le Presse*: „Když se v kapitole objeví *Laurel*

²⁶ In *Mode d'emploi de La Vie mode d'emploi*", [online]. [cit. 17. 7. 2017] Dostupné z http://pierre.campion2.free.fr/kerjan_perec.htm#_ftn5

a Hardy, je to přesná narážka na tuto dvojici. Je-li to *Laurel a kladivo*, jedna aluze odkazuje k Laurelovi, druhá ke kladivu. Kladivo (*marteau*), to může být kladivoun velký (*poisson-marteau*), kladívko na vyklepávání, chlápek, který se úplně zbláznil (*complètement marteau*), nebo odrhovačka z šedesátých let, *Si j'avais un marteau*“ (ibid., s. 20)

Zmíněné seznamy se týkají nejrozličnějších témat, určují například stáří a pohlaví obyvatel domu nebo postav, které se v dané kapitole objeví (od novorozence až po starce), jejich počet, status, roli (obyvatel domu, sluha, přítel, dělník, zákazník, dodavatel aj.). Pro popis každodennosti v románu stanovuje, co bude daná postava jíst a pít (vodu, víno, alkohol, cidre/pivo, mléko, kakao...), z jakého materiálu a jaké barvy bude její oblečení, jaké bude mít doplňky (klobouk, kravata atd.), nezapomíná ani na zvířata (domestikovaná, škůdci...), květiny, hry a hračky, hudbu, obrazy, četbu. Postavy také charakterizuje jejich činnost, jejich pozice v prostoru (na kolenou, sedící, stojící atd.), pocity či motiv (*ressort*) jejich konání.

Co se týče popisu místností (prostorů) domu, ani zde nenechává nic náhodě. Stanovuje, jaký mají mít styl, jak v nich bude vypadat podlaha, stěny, jaké v nich najdeme drobnosti, výzdobu (z mramoru, polodrahokamů, minerálů, zlata či stříbra apod.), jaký mají mít tvar (ovál, čtverec, obdélník...) a pro rozličné další drobnosti zavádí zvláštní seznam, který nazval „různé“ (*divers*). Skupina nazvaná „třetí sektor“ (*3e secteur*) zahrnuje texty tzv. paraliteratury. Tento výraz si Perec vypůjčil od Françoise Le Lionnaise. Ten jej použil na přednášce o paraliteratuře přednesené na kolokviu v Cerisy pro označení „tohoto způsobu užití jazyka, který nacházíme na nápisech na zdi, na náhrobcích, v katalogích zbraní, kol a kdo ví, kde ještě...“ (In *Cahier des charges de La Vie moded'emploi*, s. 17) (podrobný seznam viz kapitola 6).

Tyto seznamy jsou doplněny dvěma dalšími týkajícími se citací, jež se v kapitole mají objevit (např. z M. Butora, I. Calvina, G. Flauberta, S. Freuda, A. Jarryho, J. Joyce, V. Nabokova, R. Queneaua, Rabelaise, Stendhala, J. Vernea a dalších, viz níže).

Další seznamy diktují délku kapitol (od několika řádků po více než dvanáct stran) a zahrnují historická období, místa či např. již zmíněné dvojice. Zavádí také zvláštní dvojici pravidel inspirovaných ruletou, *manque* nebo *faux*, která určuje jisté odchylky v instrukcích stanovených úkolníčkem. Ve skupině označené *manque* není jedno ze čtyř omezení splněno, tedy chybí (volba prvku, který vynechá, je libovolná), ve skupině *faux* je jeden předem určený element ze čtyř nahrazen jiným libovolným prvkem ze stejného seznamu. (ibid., s. 19–20)

ČTYŘI DOPLŇUJÍCÍ OMEZENÍ

Kromě zmíněných seznamů a jiných pravidel si Perec stanovil další čtyři omezení. První z nich zavádí do kapitol dvě číslice (v textu románu jsou většinou také napsána číselně) představující souřadnice na šachovnici 10 x 10. První z nich je souřadnice na ose x, druhá na ose y. Tak např. v druhé kapitole jsou souřadnice 7, 8, z nichž se v textu stane následující poznámka: „*Sepsal odbornou zprávu o 78 stranách*“ (český překlad, s. 21) / *He drew up a 78-page technical report* (anglický překlad, s. 10).

Další ze čtyř doplňujících pravidel mu ukládá vtisknout do textu románu „autobiografickou stopu“ (*marquage autobiographique*), odrážející nějakou všední příhodu, která se mu během psaní dané kapitoly přihodila (viz výše). Kvůli své intimní povaze jsou však tyto aluze pro čtenáře prakticky nedešifrovatelné.

Třetí podmínkou je „použití specifických dokumentů“ či „odkaz na zvláštní předměty“.

Konečně čtvrté omezení Percovi ukládá odkázat v textu na nějaké jeho jiné dílo. Tyto aluze mohou mít nejrůznější podobu: krátké, ale přesné citace, jakou je např. motto poslední kapitoly „*Hledám věčné a pomíjivé zároveň*“ (český překlad: s. 616, v anglickém překladu ponecháno ve francouzštině), které je přejato z *Les Revenentes* („*Je cherche en même temps l'éternel et l'éphémère.*“); nebo jen přibližného přepisu, který Percova znalý čtenář snadno rozluští (např. Grégoire Simpson,²⁷ hlavní postava *Muže, který spí*, se objeví v 52. kapitole – a jeho jméno je mimochodem další aluzí na Kafkova Řehoře Samsu).

Tři posledně zmíněná omezení se neřídí principem latinského dvojčtverce, „queniny“, ani jezdcovou procházkou, a Perec si je do úkolníčku nepoznamenal. (*ibid.*, s. 25–26)

PSEUDO-QUENINE D'ORDRE 10

Quenine je vedle latinského čtverce, do jehož tajů Percova uvedl Claude Berge, dalším matematikou inspirovaným prostředkem, jež, jak víme, ve své literární tvůrčí práci využívali členové OuLiPo. Díky ní Perec mohl dvojice čísel (dvojice omezení ze seznamů) nenáhodným způsobem dále permutovat do 21 různých dvojčtverců.

CITACE Z DĚL JINÝCH AUTORŮ

Jak již bylo zmíněno, v díle se vyskytují citace (2 x 100) z dvaceti děl Percovi většinou nějakým způsobem blízkých anglických, amerických, irských, německých, italských,

²⁷ „V prvním z jejich pokojů žil kdysi asi dva roky podivný mladík jménem Grégoire Simpson. Studoval historii.“ (český překlad, s. 304); „In the first of the two bedrooms there had once lived for two years a curious young man by the name of Grégoire Simpson. He was a history student.“ (anglický překlad, s. 234)

argentinských a francouzských autorů. Citované pasáže mají různou délku, od několika slov až po odstavce. Literární výpůjčky jsou přitom v knize často připsány odlišným autorům, např. ta Ibn Zajdúna z 66. kapitoly, ze strany 410 českého překladu (s. 321 anglického) je takřka doslovnou citací z Prousta, či Cadignanův portrét předků doktora Dintevillea z 14. kapitoly na straně 74 (s. 49–50 v anglickém vydání) je ve skutečnosti Rabelaisův portrét Panurgose (Bellos: 1993, s. 628).

Kateřina Vinšová v rozhovoru²⁸ vzpomínala, že najít citaci, která byla v úkolníčku specifikována buď (v lepším případě) číslem stránky francouzského vydání, anebo pouze jménem autora a díla, bylo často velmi zapeklité. Když ji nakonec pracně dohledala, zjistila například, že Perc z dané pasáže cituje pouze kratičký úryvek typu „oblaka plují“, který by velmi pravděpodobně bývala přeložila stejně. Čtenář přitom nemá vůbec šanci si vložené citace všimnout.

STYLOVÁ PESTROST

Perc byl mistr pastiše, dokázal psát „ve stylu“ jiných autorů a jeho zmiňovanou neskromnou literární ambicí, naplněnou celkem pochopitelně jen zčásti, bylo obsáhnout ve své tvorbě texty snad všechny literární žánry. O jeho snaze dosáhnout neopakovatelnosti své tvorby ostatně vypovídá výše přiložené komuniké o přístupu k tvorbě. Při psaní *Života* se mu tento sen z velké části splnil. Jeho kniha – „romány“ obsahuje několik typologicky různorodých (nejen) literární textů, nemá tedy žádný jednotný, charakteristický styl. Perc prokázal, že své řemeslo mistrovsky ovládá. „Dokáže vyprávět pohádky, ukazuje, že umí vytvořit román v dopisech, dobrodružný i detektivní příběh, ságu o byznymenech, snovou pasáž, rodinné drama, sportovní kroniku; že zvládá komické postupy, že dokáže vytvořit patos, historickou rekonstrukci a mnoho ne-narativních typů textů, od obsahu přes recept, katalog vybavení, reflexi ve formě eseje, slovníkové heslo, cokoli až po novinové shrnutí a (samozřejmě!) seznam literatury a rejstřík. Percův obludně dlouhý rejstřík je skutečně součástí románu, nejen jeho příloha. Najdeme v něm řešení hádanek ze strany 415 (anglického vydání, v češtině s. 522–524, pozn. překl.), četné narativní propojení jmen s daty a mnoho dalšího.“ (In Bellos: 1993, s. 626)

Zajímavostí z hlediska překladu je, že pestrost narativních a jazykových stylů je v anglickém překladu ještě větší než v originále. Bellos to přičítá na vrub faktu, že v anglické verzi tvoří pasáže citované z děl anglicky píšících autorů mnohem heterogennější „ostrůvky cizího stylu“ než ty samé pasáže v originále, citované z francouzských překladů. „Je to zčásti

²⁸ Osobní setkání 16. a 23. 7. 2017

proto, že v jazyce Joyce, Sterne a Nabokova jsou daleko větší rozdíly, než mezi jejich francouzskými překlady, a částečně kvůli tomu, že Perec záměrně mazaně zamaskoval vložené citace z francouzštiny (např. Rabelaise), které by jinak byly zjevné; a zčásti to tak prostě vyšlo.“ (Bellos: 1993, s. 628)

ALUZE

Další z hrátek obsažených v textu románu jsou i četné aluze. O některých již byla řeč výše, další zahrnují jména Perecových přátel nebo v textu 59. kapitoly umně skrytá jména členů OuLiPo. Kleinhof na s. 388 českého a s. 287 anglického překladu je německým překladem rodiny Castelot(ových), což je pravděpodobně jméno huguenotských předků Percova přítele Claudea Burgelina (zřejmě zamýšlenou ironií je, že Bürglein je germanizovanou podobou tohoto jména).

Nájemník jménem Cinoc, o jehož správné výslovnosti se obyvatelé domu přou v 60. kapitole na str. 367 českého (resp. 287 anglického) překladu, má zřejmě upomínat na falšovanou historii jména Peretz, zmiňovanou v románu *W aneb Vzpomínka z dětství*. (Bellos: 1993, s. 630–631)

Dále v románu najdeme např. aluzi na fiktivní zemi Poldavii (60. kapitola), zmíněnou v 5. sešitu Tintinových dobrodružství, *Modrém lotosu*, ale hlavně v Queneauově románu *Můj přítel pierot*.

O SYMBOLICE ČÍSLA 11

Pro Pereca mělo číslo jedenáct zvláštní význam. Jak bylo zmíněno výše, 11. února 1943 byla jeho matka Cécile deportována z Drancy do Osvětimi.

V jeho díle se toto číslo vyskytuje hned několikrát. Například jedenáct je číslo popisné činžovního domu na ulici Simon-Crubellier z *Života návodu k použití*, jedenáct je v románu kapitol s prvky detektivky, jedenáct se v knize odehraje vražd. Také zřejmě není náhoda, že Percův titul textu z r. 1966 *Quel petit vélo au guidon chromé au fond de la cour?* se skládá z jedenácti slov²⁹ nebo že když v roce 1973 na popud Harryho Mathewse začal ve stylu OuLiPo

²⁹ Nakladatel Petr Januš si v rozhovoru posteskl, že číselnou symboliku nezohlednil v reedici českého překladu textu *Co je to tam vzadu na dvoře za kolo s chromovanými řídítky?* z r. 2016. Dozvěděl se o ní od Kateřiny Vinšové příliš pozdě, až v době, kdy už bylo nové vydání hotové. Býval by z názvu vypustil slovo *tam*, což by i více odpovídalo originálu.

experimentovat s anagramatickou poezií (*Ulcérations*), rozhodl se tvořit přesmyčky z jedenácti nejužívanějších písmen francouzské abecedy. (e, s, a, r, t, u, n, i, l, o, c).

CLINAMEN: OMEZENÍ OMEZENÍ

I na Perecem ustanovená omezení se v díle vztahují další omezení, odchylky od pravidla (tzv. clinamen). Proto například kapitol není sto, jak by naznačovalo zmíněné hrací pole (tj. průřez domu) 10 x 10. Prvním políčkem, ze kterého se kůň vydá na svou cestu domem, je schodiště. Když kůň doskáče na svou 66. pozici, měl by se ocitnout v části suterénu vedle Bartleboothova sklepa. Toto místo je však z popisu domu vynecháno (viz obrazová příloha č. 6). „Kapitol je tedy jen 99. Tento princip chyby, nesrovnalosti, čehosi chybějícího se objevuje ve všech strukturních rovinách.“ (In Vinšová: 2008)

Na další odchylky nás v rozhovoru upozornila Kateřina Vinšová. Perec kapitoly čísluje následujícím způsobem: CHAPITRE I, CHAPITRE II atd. Až na jednu výjimku. 51. kapitola je uvedena jako LE CHAPITRE LI. V překladu do češtiny se tato skutečnost odrazila roztomilým zdánlivým překlepem: LI. KAPILOTA (srov. anglickou verzi, viz rozbor níže). Takových zdánlivých chyb ostatně najdeme v překladu víc, odrážejí však originál – viz rozbor překladu.

Nachází se zde také seznam postav „v dlouhém zástupu, se svými příběhy, svou minulostí, svými legendami“ (Perec: 1998, s. 298), o kterých malíř Valène sní, že je jednou všechny (včetně sebe sama) zvěční v kolosálním obraze. Tyto postavy a jejich příběhy jsou seřazeny ve speciálním seznamu čítajícím 3 x 60 položek. Není jich však sto osmdesát, jak bychom čekali, ale o jednu méně (viz oddíl 5. 3: clinamen). Všechny řádky, i když na první pohled záměrně vypadají nestejně dlouhé, mají přesně 60 úhozů. Ovšem s výjimkou jednoho řádku, na němž je úhozů jen 59.

6. Analýza českého a anglického překladu 51. kapitoly

V této části práce se budeme zabývat translátologickou analýzou vybraných částí z 51. kapitoly románu *Život návod k použití*. Český překlad pořídila Kateřina Vinšová (1998), autorem anglického převodu je David Bellos (*Life A User's Manual*, 2008).

6. 1 Omezení daná pro 51. kapitolu

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
1	pozice činnost	malovat				vestoje					
	citace 2				Kafka						
	citace 1						Freud				
2	počet							1			
	role			obyvatel							
	3. sektor									slovník	
3	stěny										kůže/ vinyl
	podlaha hist. obd.	Starověk									koberec (sisal, lýko)
	místo								Sev. Afrika		
4	styl	čínský									
	nábytek				truhla/ přiborník/ skříň						
	délka kap. RŮZNĚ			nemoc							12+ s.
5	věk+pohl.			stařec						dítě 10 let (FAUX)	
	zvířata								pavouk		
	oblečení								pláštěnka		
6	vzor látky							rostlinný			
	materiál								bavlna		
	barvy doplňky šperky/ozdobné předměty			šála						fialová	
7	četba			týdeník							
	hudba					jazz					
	obraz		Sv. Jeroným								
8	knihy		Disparition								
	nápoje						káva				
	strava zařízení		uzeniny					lustry			
9	hry+hračky								mechan. strojky		
	pocity		radost								
	výmalba zdí (co je na zdí)					obraz					
0	plochy			trojúhel.							
	prostory				válcovitý						
	květiny				rostliny					křesťál	
0	dekorace manque										
	faux							manque			faux = faux ne v 0, ale 5

Tab. 1 Omezení pro 51. kapitolu podle *Cahier des charges*.

Tabulka 1 představuje do češtiny přeložený přepis omezení pro 51. kapitolu rozložený do hracího pole 10 x 10 na základě selekce provedené z jednotlivých dvojic seznamů o 2 x 10 prvcích pro souřadnice 51. kapitoly dle jezdcovy procházky, tj. [2, 0], a na základě výše zmíněných permutací na principu latinského dvojčtverce 10. řádu kombinovanými s pseudo-queeninou 10. řádu.

DALŠÍ OMEZENÍ

U této kapitoly stojí také za povšimnutí již zmíněná odchylka od zavedeného stylu označení kapitol (*LE CHAPITRE LI* místo obvyklého způsobu *CHAPITRE XX*, *CHAPITRE L* atd.). Snad má určitý člen čtenáře upozornit na to, že je tato kapitola obzvlášť významná. Její důležitost by mohla spočívat v resumé připomínající slovníková hesla (pro *slovník* viz tabulka výše, omezení 3. sektor). Soupis obsahuje 179 příběhů, která by Serge Valène chtěl zahrnout do svého obrazu, ale také příběhy, o kterých v knize již byla, či teprve bude zmínka. Snad má hra LE – LI poukazovat na řádek 100: *La petite fille qui mord dans un coin de son petit-beurre Lu*, i když tato interpretace je možná až příliš odvážná. Vinšová nás však upozornila na zvláštní význam sušenky *Lu*, ze které si dívka ukousla, jméno sušenky je totožné s participiem slovesa *lire*, znamená tedy *přečteno*. Může poukazovat k tomu, že do stého řádku legendy jsou již příběhy zmíněné v soupisu přečteny, že již byly v knize zmíněny? Na to nedává odpověď ani Vinšová, ani Bellos.

Kapitolu 51 jsme k analýze zvolili také proto, že kromě výše zmíněných omezení, uplatňovaných napříč všemi kapitolami, se specificky v této skrývá ještě další „oříšek“ v podobě (pro autora i překladatele) mimořádně obtížně zvládnutelného literárního útvaru, akrostichu. A ne ledajakého. Perec jej koncipuje zajímavým způsobem: snaží se mít 180 řádků/veršů (respektive až na odchylku ve třetí části, kde je jich 179) se stejným počtem 60 znaků, ve 3 skupinách/strofách po 60 (resp. u poslední skupiny 59) řádcích má stejné písmeno na vedlejší diagonále (tj. na prvním řádku je tento znak jako poslední, na posledním jako první). Autorovi se toto uspořádání podařilo téměř dokonale, až na pár výjimek. Do součtu znaků je ale třeba nezapočítávat rozcítávací a uvozovky a ve francouzštině mezery je oddělovací. 59 úhozů má pouze řádek 45 (*L'atomiste lisant aux lèvres de l'homme-tronc sourd et muet*), v řádku 6 je jich zase 61 (*Le faiseur de puzzles s'acharnant dans ses parties de jacquet*), v řádku 104 je pak písmeno *m* umístěno na nesprávné pozici (o jeden znak víc vlevo), ale jak známe Pereca, je docela dobře možné, že tyto „chyby“ jsou s největší pravděpodobností záměrné, že jsou jakýmsi spikleneckým pomrknutím na pozorného čtenáře. Můžeme se dohadovat, zda se akrostich má číst zprava, jak se domnívá Vinšová (1. znakem vpravo začíná a je možné, že se

autor, původem Žid, inspiroval hebrejštinou) či zleva. Pak by zřejmě pozice písmen u zmíněných dvou řádků seděla (čtení zprava), respektive neseděla (čtení zleva). Důležité je, že Perec má sice písmena na správné pozici, ale díky použití proporcionálního fontu písmenná diagonála není pouhým okem snadno zpozorovatelná. Celek dává ve francouzštině dohromady slovo *âme* (v textu pochopitelně bez *accent circonflexe*: *ame*), *duše*. Slovo snad odkazuje k Freudovi, z jehož díla *Cinq leçons sur la psychanalyse* mu úkolníček v této kapitole předepisuje citovat. Akrostich je zároveň výčtem obsahujícím jak některé výrazy a aluze předepsané omezeními, tak především již zmíněné narážky na mnohé postavy a příběhy z románu, takže bylo nutné jeho sémantickou složku při převodu zachovat.

6. 2 Translatologická analýza

Tradice podobné experimentální literatury u nás ani v anglosaském prostředí v této formě ani rozsahu neexistuje. Takto formálně propracovaný experiment v původní české ani anglosaské literatuře nenajdeme, v překladové literatuře jsou s ním (pouze přibližně) srovnatelné snad jen některé jiné oulipovské texty. Jaké jsou limity překladu tohoto textu, a jak jej máme posuzovat? Levý píše, že při hodnocení překladu se uplatňuje dvojí norma – norma uměleckosti (požadavek estetické hodnoty překladu, překladatel pak v touze po „kráse“ volí strategii větší volnosti na úkor přesnosti převodu) a norma reprodukční (požadavek věrnosti, výstižnosti, často však na úkor hodnot estetických). (In Levý: 2012, s. 82) „Požadavek pravdivosti [...] předpokládá nikoliv naturalistickou kopii, ale sdělení všech podstatných kvalit originálu čtenáři [...], má na čtenáře stejně působit. [...] Překladatel má zachovat nikoli formální obrysy textu, nýbrž jejich významovou a estetickou hodnotu [...]“ (ibid., s. 83) Levý dále píše, že zejména zachování stylu je velice problematické a ne zcela možné. Při překládání zmíněného výčtu, jak uvidíme dál, to platí dvojnásob. Vzhledem k povaze textu originálu se také zdá být jasné, že na překlady nelze uplatňovat hodnotící hlediska zmíněná výše příliš striktně. Zachovat formální stránku textu byla nutnost, pokud jej překladatelé chtěli převést věrně a nechtěli se uchýlit k překladu, jenž by šel pouze „po povrchu“ a ignoroval by hloubkovou strukturu díla (takové překlady *Života návodu k použití* vznikly). Zároveň však ze stejného důvodu bylo nutné převést i jeho složku sémantickou (viz výše). Předpokládáme však, že nutnost dodržet formální úpravu si přece jen vyžádala jisté kompromisy na straně sémantické.

Zaměříme se nyní na to, jak se s tímto literárním experimentem vypořádali překladatelé. Zajímalo nás, zda (a jak) se tento formálně silně svazující text podařilo převést překladatelům do češtiny, resp. angličtiny. Předpokládali jsme, že vzhledem k tomu, že restriktce dané pro

každou jednotlivou kapitolu si Perec zapisoval do úkolníčku, jenž byl r. 1993 publikován Vinšová s Bellosem o nich věděli a do svých překladů je zahrnuli. Zároveň se domníváme, že byla-li snaha je v překladu zachovat, formální stavební prvky si vyžádaly určité kompromisy na úkor stránky obsahové. První předpoklad se potvrdil již při sběru dat, druhý se pokusíme potvrdit analýzou. Dále jsme odhadovali, že pokud překladatelé konzultovali úkolníček, nebylo jim zatěžko omezení zmíněná v tabulce výše dodržet, jelikož se týkali především autora a překladatelé je mohli „opsat“ z textu originálu.

Nezvyklé označení kapitoly zohlednil v překladu jak Bellos (použití řadové číslovky *THE FIFTY-FIRST CHAPTER* místo číslovek základních užitých u ostatních kapitol, včetně odkazu v obsahu, Perec nemá), tak Vinšová (*LI. KAPILOTA*, ne v obsahu). Vinšová všechny kapitoly čísluje řadovými číslovkami (*I. KAPITOLA*, *XX. KAPITOLA* atd.), a i když mohla místo řadové číslovky použít základní (*KAPITOLA LI*), anebo pořadí řadová číslovka – slovo otočit (*KAPITOLA LI.*), zvolila jiné překladatelské řešení, záměrnou tiskovou chybu.

Dále nás zajímalo, jak se Vinšové a Bellosovi podařilo zapracovat 42 prvků daných výběrem z dvojic (viz tabulka 2).

		ORIGINÁL	ČESKÝ PŘEKLAD	ANGLICKÝ PŘEKLAD
pozice činnost	vestoje	<i>il serait debout</i>	<i>stál by</i>	<i>he would be standing</i>
	malovat	<i>il se peindrait</i>	<i>maloval by se</i>	<i>he would paint himself</i>
citace 2 citace 1	Kafka	<i>couple gras et mangeur de saucisses</i>	<i>párek tloušťků a velkých milovníků uzenek</i>	<i>the fat, sausage eating couple</i>
	Freud	<i>akrostich? âme?</i>	<i>ego?</i>	<i>ego?</i>
počet role	1	ANO	ANO	ANO
	obyvatel	<i>Valène</i>	ANO	ANO
3. sektor motiv?	slovník	<i>ANO, výčet 179 příběhů</i>	ANO	ANO
	utápět se v nostalgii	<i>nostalgie</i>	<i>nostalgie</i>	<i>nostalgia</i>
stěny	kůže, vinyl	<i>cuir synthétique</i>	<i>koženka</i>	

podlaha	koberec (sisal, lýko)	<i>tapis exotique cache-pots en raphia</i>		
h. obd. místo	Starověk	<i>l'antique lion</i>	starodávny kamenný lev	<i>antique stone lion</i>
	Sev. Afrika	<i>Thuburbo Majus</i>	<i>Thuburbo Majus</i>	<i>Thuburbo Majus</i>
styl nábytek	čínský	<i>chaises chinois</i>	čínské židle	<i>Chinese chairs</i>
	skříň, truhla, příborník	<i>bahut</i>	příborník	<i>carved chest</i>
délka kap. RŮZNÉ	12 +	NE	NE	NE
	nemoc	?	?	?
věk+pohl. zvířata	dítě (faux) =>stařec	<i>vieillard</i>	stařec	<i>old man</i>
	pavouk	<i>petite araignée</i>	pavouček	<i>little spider</i>
oblečení vzor látky	nepromokavé	<i>mackintosh</i>	nepromokavý plášť	<i>macintosh</i>
	rostlinný	<i>feuillages triangulaires</i>	trojúhelníkové listy	<i>triangular leaves</i>
materiál barvy	bavlna (manque)	CHYBÍ	CHYBÍ	CHYBÍ
	fialová	<i>écharpe violette</i>	fialová šála	<i>violet scarf</i>
doplňky šperky, ozdůbky	šála	<i>écharpe violette</i>	fialová šála	<i>violet scarf</i>
	zapalovač	<i>briquet</i>	zapalovač	<i>lighter</i>
četba hudba	týdeník	<i>de vieux hebdomadaires</i>	staré noviny a časopisy	<i>old weekly magazines</i>
	jazz	<i>le jazzman commençant ses répétitions</i>	jazzový hráč stále jen zkouší	<i>a conductor rehearsing his band</i>
obrazy knihy	Sv. Jeroným (lev)	<i>l'antique lion de pierre</i>	starodávny kamenný lev	<i>antique stone lion</i>
	Disparition (le lutrin)	<i>lutrin de Mme Orłowska</i>	pultík na noty paní Orłowské	<i>Madame Orłowska's lectern</i>
nápoje strava	káva	<i>boîtes à café</i>	plechovky na kávu	<i>coffee boxes</i>
	uzeniny	<i>saucisse</i>	milovníci uzenek	<i>sausage-eating couple</i>

zařízení	lustry	<i>lustre en cristal</i>	<i>křišťálový lustr</i>	<i>cut-glass chandelier;</i> <i>Venetian chandelier</i>
hry+hračky	mech. strojky	<i>automates</i>	<i>mechanické strojky</i>	<i>mechanical toy</i>
pocity	radost	<i>joie</i>	<i>radost</i>	<i>joy</i>
zdi	obraz	<i>tableau</i>	<i>obraz</i>	<i>painting</i>
plochy	trojúhelníkový	<i>feuillages triangulaires</i>	<i>trojúhelníkové listy</i>	<i>triangular leaves</i>
prostory	válcovitý	<i>cache-pots cylindriques</i>	<i>válcovité kryty na květináče</i>	<i>plaited pot holders</i>
květiny	rostliny	<i>plantes</i>	<i>květiny</i>	<i>plants</i>
dekorace	křišťál	<i>lustre en cristal</i>	<i>křišťálový lustr,</i>	<i>cut-glass chandelier</i>
materiál	bavlna	<i>manque</i>	ANO	ANO
faux	není dítě, ale stařec	<i>vieillard</i>	<i>stařec</i>	<i>old folk, old man</i>
DVOJICE	Philemon	<i>les vieillards amoureux</i>	<i>zamilované starce</i>	<i>amorous old folk</i>
	Trest	?	<i>dort... mu byl za trest odepřen</i>	?
ALUZE	Kafka: <i>Umělec v hladovění</i>	<i>Le jeune acrobate ne voulant plus jamais quitter son trapèze</i>	<i>Mladý akrobat, který vytrvale odmítá slézt z visuté hrazdy</i>	<i>A young trapeze artist refusing to climb down from his perch</i>

Tab. 2 Konkrétní podoba daných omezení v originále a jejich český a anglický překlad.

Vidíme, že oba překladatelé, následující originál, omezení do textu zahrnuli a prvky uvedené v předloze nescházejí ani v jejich převodech. Můžeme však nalézt několik výjimek. Slovo *týdeník* Vinšová v řádku 178 generalizuje na *časopis*. Generalizace nebyla nutná, protože i přesnější sedmipísmenné slovo by do jejího akrostichu dobře zapadlo. Bellos nahradil slovo *jazzman* slovem *conductor*, čímž svůj převod ochudil o jedinou jazzovou zmínku. Dále v jeho překladu chybí válcovitý tvar, *cache-pots cylindriques en raphia tressé* (válcovité ozdobné kryty na květináče z pleteného lýčí u Vinšové) překládá pouze jako *plaited raffia pot holders*. Omezení, jež se nám nepodařilo dohledat už v textu originálu (*nemoc*, *Trest*), chybí rovněž v textech překladů. Slovo *trest* se však Vinšové podařilo vhodně vložit do řádku 57: *Malému*

chlapci se zdá o dortu, který mu byl za trest odepřen. V originále ani v anglickém překladu se na tomto místě nevyskytuje (*Le petit garçon privé de gâteau le voyant apparaître en rêve; The boy seeing in his dreams the cake he had not been allowed.*) a nenašli jsme o něm zmínku ani jinde. Snad za něj lze nepřímo považovat pomstu, kterou slibuje za smrt své ženy a syna vykonat diplomat v řádku 79 předlohy i anglického překladu. Bellos také explicitně nezmiňuje křišťál (*crystal, lead glass*), místo toho používá v podstatě synonymní označení *cut-glass* (*broušené sklo*).

Podívejme se nyní, jak se překladatelé zhostili výčtu příběhů, jež chce malíř vložit do svého obrazu po formální stránce. Vinšová se s akrostichem vypořádala velice zdařile, všechny její řádky čítají 60 úhozů, kromě č. 45, v němž jich je, záměrně a v souladu s Perecovou odchylkou, 59 (*Ze rtů hluchoněmého vědce bez rukou i nohou odčítá odborník*). Písmeno *e* ve slově *hluchoněmý* se tak při čtení zprava ocitá na 46. pozici (místo 45). Chyba se vloudila pouze do řádku 77 ve druhém oddílu (*Výrobce devocionálií, jenž je nalezen u Argonne v houštinách*), kde je písmeno *g* nesprávně posunuto o jeden znak vlevo. Překladatelka měla k tomuto stosedmdesátidevítirádkovému výčtu zhotovené speciální listy papíru, jakousi mřížku o šedesáti kolonkách na každém ze 179 řádků, do nichž svůj překlad písmeno po písmenu ručně zapisovala. Pak přeloženým linkám přiřazovala pořadí v celku, tak aby dávaly dohromady akrostich. Musela to být velmi úmorná a často (jak překladatelka sama přiznává) i frustrující práce, výsledek je však takřka bezchybný. Pořadí řádků sice většinou nekoresponduje s pořadím řádků v originále (důležitý první, poslední a stý řádek se sušenkou Lu však ano), avšak splnit ještě tento parametr se při zmíněných pravidlech hry a vzhledem k převodu do jazyka lexikálně i syntakticky francouzštině vzdáleného jeví jako úkol zcela nesplnitelný. Navíc jednotlivé položky výčtu jsou na sobě nezávislé, takže její řešení je naprosto přijatelné a stále obdivuhodně přesné. Problém by to byl pouze v případě, že by předěl na stém řádku – sušenka a příčestí minulé Lu – opravdu odděluje již přečtené a dosud nezmiňené příběhy románu. To však nemůžeme s jistotou tvrdit a často je legenda napsána dost enigmaticky a není jasné, k čemu přesně odkazuje.

Bellosův akrostich má v 16. řádku 61 úhozů a písmeno *e* se tedy, čteme-li jej zprava, dostává na 17. pozici místo 16. (*The nurse causally leafing through a shiny new photo magazine*) Při čtení zleva je ale jeho pozice na diagonále správná. Ten samý případ je řádek 50 v téže části – při čtení zprava 51. pozice místo 50, při čtení zleva je v pořádku (*The boy seeing in his dreams the cake he had not been allowed*). V druhém oddílu má Bellosův 78. řádek také 61 úhozů a pozice písmene *g* je správná jen při čtení zprava (18.) (*A Jap who turned a quartz*

watch Co. into a gigantic syndicate). Bellosovi se většinou poradí řádků daří zachovat, podle Vinšové mu však bývá vytýkáno, že jeho akrostich je na první pohled daleko patrnější, než Perec zamýšlel.

Perecův souhrn je až na výjimky napsán s použitím participiálních frází, tvoří jeden rytmický celek, jakousi báseň připomínající křížovku („uhádněte, koho mám na mysli“) (Bellos: 1992, s. 7):

č. 31 *L'enquêteur vêtu de noir **vendant** une nouvelle clé des songes*

č. 32 *Le marchand d'huile **ouvrant** à Paris un restaurant à poissons*

č. 33 *Le vieux maréchal **tué** par la chute d'un beau lustre vénitien*

Bellosův překlad:

č. 31 *The black-clad investigator **selling** the latest key to dreams*

č. 32 *The man in vegetable oils **opening** a fish restaurant in Paris*

č. 33 *The famous old soldier **killed** by a loose Venetian chandelier*

Překlad Vinšové:

č. 110 *Reklamní agent v černém obchází partaje, nabízí klíč ke snům*

č. 119 *Agilní obchodník s olivovým olejem si otevře rybí restauraci*

č. 59 *Vévodův otec, starý maršál, je zabit pádem benátského lustru*

Vidíme, že Vinšová přičestí do svého překladu nezahrnula (nepočítáme-li přičestí trpné v pasivu), ale její řádky také mají syntakticky jednotnou formu (typu KDO DĚLÁ CO) – formulovanou buď souvětím, nebo asyndeticky juxtapozicí, případně souvětím s vedlejší větou přívlastkovou), a působí rytmicky. Ani Perec s Bellos participiální formu vždy nedodržují:

Perec: č. 115 *L'homme en pardessus noir en train d'enfiler des gants neufs* (Vinšová: *Jistý muž v černém obleku si navléká zbrusu nový pár rukavic*; Bellos: *That gent in a black cloak donning new, tight-fitting gloves*)

Perec: č. 78 *Le vieil industriel japonais magnat de la montre sous-marine* (Vinšová: *U malíře pózuje na obraz magnát přes digitální hodinky apod.*; Bellos: č. 78 *A Jap who turned a quartz watch Co. into a gigantic syndicate*)

Přejdeme nyní k lexikálním řešením. Všimněme si v Bellosově převodu u výše citovaných příkladů literárního výrazu *donning* (*obléci si, zde nasadit, navléci si rukavice*, za neutrální výraz *enfiler, navléci si*) nebo zastaralého výrazu *gent* za běžné substantivum *homme*. Výraz *pardessus* označuje svrchní vrstvu ošacení, *svrchník* či *kabát*, je synonymní výrazu *manteau*. Slovo *cloak* je dlouhý *plášť* se zapínáním u krku, dnes se tento typ oblečení již prakticky nenosí. Vidíme tedy, že vcelku neutrální ladění položky v Perecově výčtu získává v Bellosově překladu na zastaralosti, nabývá příznakového, vznešeného tónu. U Vinšové je *černý kabát* převeden jiným kusem oblečení, jako *černý oblek*, a z *nových rukavic* se staly *zbrusu nové*, čímž došlo k zesílení výrazu. Jak můžeme pozorovat, převod řádku 78 je ještě méně přesný. Bellosovi se podařilo zachovat sémantickou složku *japonský, (digitální) hodinky* a víceslovným opisem, jež do svého překladu významy přidává, také sémantiku slova *průmyslník* (*turned a company into a gigantic syndicate*). *Jap* je hovorový výraz (*Japončik*), kterým američtí vojáci označovali Japonce za druhé světové války, a jeho použití zde je příznakové. Nic se také nedozvídáme o Japoncově pokročilém věku (*vieil industriel*). Vinšová překládá přesně *japonský magnát*, správně také *digitální hodinky*, výraz *montre sous-marine*, označující ve francouzštině celkem běžně vodotěsné digitálky pro potápěče se jí pochopitelně do řádku vtěsnat nepodařilo a čeština jej ani jako kolokaci neužívá. Navíc jí slovo *digitální* posloužilo k výstavbě akrostichu, stejně jako Bellosovi slovo *gigantic*. Vinšové chybí sémantika *vieil* (starý) a explicituje informaci, která je v originále pouze implicitně naznačeno (pokud vůbec), tedy že Japonec stojí malíři modelem, což bychom mohli klasifikovat jako dovysvětlování, intelektualizaci.

Uveďme si další příklady.

Perec: č. 12 *Le neveu gandin accompagnant la globe-trotteuse australienne*

Bellos: č. 12 *The Australian round-the-worlder and her well-dressed nephew*

Vinšová: č. 102 *Neúnavnou tetičku globetrotterku provází kolem světa synovec*

Globe-trotter (zde jeho podoba v ženském rodě, *globe-trotteuse*) je francouzský výraz přejatý z angličtiny, který je označením pro *světoběžníka*. *Gandin* označuje *hejska, frajera*, někoho, kdo dbá o svůj zevnějšek tak pečlivě, až je ostatním k smíchu. Bellosův *round-the-worlder* je nepřilíš běžným tvarem odvozeným zřejmě od fráze *round-the-world*. Formální důvody vyhovět akrostichu asi zapříčinily, že Bellos v tomto případě nepoužil zavedenějšího výrazu totožného s předlohou, *globe trotter*. *Well-dressed* je výraz ochuzený o sémantickou složku frajerství obsaženou ve slově *gandin*, dochází zde k výrazové nivelizaci. Překlad

Vinšové kalkuje *globetrotterku* (v češtině se jedná o cizí, řídce užívaný výraz, ale přesto existující, našli jsme jen ve slovníku cizích slov) a přidává výrazy *neúnavnou* a *tetičku*, o módním vkusu synovce se nezmiňuje vůbec (vynechávka).

Perec: č. 29 *Le hamster joueur de dominos amateur de croûtes d'Edam étuvé*

Bellos: č. 29 *The domino-playing rodent who feasted on dried-out Edam rind*

Vinšová: č. 6 *Křeček, který dovede hrát domino, má v oblibě kůrku z eidamu*

Bellos překládá přesně, jen místo *křečka* použil generalizaci (*rodent – hlodavec*) a jmenné vyjádření *amateur de* převedl na vedlejší větu přívlastkovou v minulém čase *who feasted on...* I Vinšová překládá přesně, jen vkládá oproti originálu syntakticky propracovanější větu vedlejší přívlastkovou.

Perec: č. 117 *L'ami de Liszt & de Chopin composant une valse étourdissante*

Bellos: č. 118 *A gay waltz being written by an old friend of Liszt & Chopin*

Vinšová: č. 60 *Emmanuel, přítel Lisztův a Chopinův, složil strhující valčík*

Adjektivum *étourdissant* může znamenat *ohlušující*, ale v přeneseném smyslu slova také *překvapivý*, *omračující*, *ohromný* (např. úspěch). Adjektivum *gay* v angličtině (mimo jiné) znamená zastarale *veselý*, *rozjásaný*, *zářivý* (např. barva, výzdoba), *čilý* (zvíře), a není proto slovu *étourdissant* svým významem ekvivalentní. Vinšová dává *valčíku* sémanticky přílehlavý přívlastek, ale dodává do svého textu jméno Emmanuel, jež v originále chybí.

Podobných příkladů bychom v textu obou překladů našli mnoho. Místy formální restrikce dané předlohou také zapříčinily použití méně běžné formulace či obratu, než po kterých by překladatel zřejmě sáhl za normálních okolností (např. *učitel na fyziku* místo běžnějšího *učitel fyziky*, *malosol* místo *lák od okurek*, *uzenka* místo *uzenina* či *párek*).

Při srovnání originálu s anglickou verzí v kontrastu s verzí českou se převod do češtiny ukazuje jako náročnější zadání. Angličtina má mnohá slova přejatá z francouzštiny a příbuznost obou jazyků je mnohem výraznější než v případě francouzštiny a češtiny. Jako příklad uvádíme z textu originálu a anglického překladu dvojice z pouhé první strany padesáté první kapitoly, záměrně vybíráme slova, jež nejsou internacionalismy používané také v češtině (jako např. *perspektiva*, *galerie*, *generace*, *nostalgie*, *detail*): *particulier – particular*; *reservé – reserved*; *privilegié – privileged*; *significative – signifiant*; *apparent – apparently*; *signature –*

signature; intersection – intersection; inoffensive – inoffensive; réinterpretation – reinterpretation; préparatoire – preparatory.

Závěrem můžeme konstatovat, že i přes zmíněné odchylky od originálu (generalizace, explicitace, nivelizace, výpustky, odklon od původní syntaxe, změny v členění) se oba překladatelé svého úkolu zhostili nad očekávání dobře. Podařilo se jim nejen převést formální strukturu předlohy, ale zachovat také její obsah a nalézt, v rámci možností, funkční sémantický ekvivalent. Vzhledem k extrémní náročnosti takového převodu bychom výše zmíněné odchylky neradi označovali za chyby. Beze zbytku zachovat formální, syntaktickou, rytmickou i sémantickou složku takového experimentálního díla se jeví jako prakticky nemožné.

7. Závěr

Tato diplomové práce podává ucelený přehled o životě a díle významného francouzského spisovatele Georgese Pereca, o recepci jeho tvorby v českém a anglosaském prostředí, přibližuje jeho mistrovské dílo *Život návod k použití* a porovnává vybrané pasáže z jeho českého a anglického překladu.

Georges Perec (1936–1982) je autorem obtížně zařaditelným, v jeho díle se mísí prvky autobiografické a sociologické s hravostí a nenápadným humorem. Originálním způsobem se v něm také projevila jeho záliba ve výčtech a pastiších. Autorova literární tvorba byla od konce šedesátých let pod silným vlivem literárně-experimentální skupiny OuLiPo (*Ouvroir de la littérature potentielle / Dílna potenciální literatury*), založené v roce 1960 Raymondem Queneauem, jež si kladla za cíl obohatit literaturu o nové tvůrčí možnosti. Metody OuLiPo byly ovlivněny matematikou a významnou roli v jejich experimentování skupiny hrála formální omezení, jimiž se její členové při psaní řídili. Mezi nejznámější z nich patří například akrostichy, lipogramy a palindromy, ale řadí se mezi ně i další, nové literární formy, vynalezené členy této skupiny.

Perec je autorem svérázným, náročným, a pro české čtenáře nepříliš známým, a proto jsme se domnívali, že ohlasy jeho tvorby v našem prostředí budou spíše sporadické. Tato hypotéza se však nepotvrdila. Ukázalo se, že z hlediska nakladatelské produkce i reflexe jeho díla v periodikách je Percovi věnována zasloužená pozornost, a to zejména v posledních letech, na čemž má pravděpodobně největší zásluhu nakladatelství Rubato. To v roce 2016 a 2017 vydalo čtyři jeho tituly. Jelikož některé z nich jsou reedicemi starších překladů, věnovali jsme se okrajově také zkoumání redaktorských úprav provedených v jednom z těchto aktualizovaných vydání. Z něj vyplynulo, že na některých místech došlo k modernizaci a zpřesnění textu. Součástí práce je i méně podrobný přehled recepce autora v anglosaském prostředí.

Perec dovedl formální omezení aplikovaná na literární produkci na samý vrchol. Vytvořil například palindrom čítající přes pět tisíc slov, napsal třísetstránkový lipogramatický román a ve svém stěžejním, obsáhlém díle *Život návod k použití* se v každé kapitole omezil desítkami různých pravidel propracovaně kombinovaných napříč celou knihou.

Zajímalo nás, jak se nelehkého úkolu převést tento experimentálně pojatý text, svázaný tolika formálními omezeními, zhostili překladatelé. Na vybraných pasážích z padesáté první kapitoly románu srovnáváme předlohu s českým překladem Kateřiny Vinšové a překladem

anglickým Davida Bellose. Pro translatickou analýzu nám do jisté míry posloužil Levého model překladu, avšak pro experimentální povahu textu ji nebylo možné uplatňovat příliš striktně.

Bibliografie

1.) Primární literatura

Perec, Georges. „Co je to tam vzadu na dvoře za kolo s chromovanými řídítky.“ Praha: In *Světová literatura*, 1969, č. 4.

PEREC, Georges. *Jak postupovat, chce-li člověk požádat šéfa o zvýšení platu*. Praha: Mladá fronta, 2010.

PEREC, Georges. *Kabinet sběratele*. Praha: Paseka, 2001.

PEREC, Georges. *La Disparition*. Paris: Gallimard, 2013.

PEREC, Georges. *La Vie mode d'emploi*. Paris: Hachette, P.O.L., 1978.

PEREC, Georges. *La boutique obscure*. Paris: Denoël, 1973.

PEREC, Georges. *Life A User's Manual*. London: Vintage Books, 2008.

PEREC, Georges. *Les choses – Une histoire des annéessoixante*. Paris: Julliard, 1965.

Perec, Georges. „Pokus o vyčerpávající popis jednoho místa v Paříži.“ In *Světová literatura*, Praha: 1986, č. 5.

Perec, Georges. „Věci.“ Praha, In *Světová literatura*, 1966, č. 5.

PEREC, Georges. *W ou Le souvenir d'enfance*. Paris: Denoël, 1975.

PEREC, Georges. *W aneb Vzpomínka z dětství*. Praha: Odeon, 1975.

PEREC, Georges. *W aneb Vzpomínka z dětství*. Praha: Rubato, 2016.

PEREC, Georges. *Život návod k použití*. Praha: Mladá fronta, 1998.

2.) Sekundární literatura

BELLOS, David. *Georges Perec – A Life In Words*. London: Harvill, 1993.

Bellos, David. „Appropriation, imitation – réflexions à propos de la version anglaise de *La Vie mode d'emploi* de Georges Perec.“ In *TransLittérature*, 1992, č. 4.

Bellos, David; Bénabou, Marcel; Magné, Bernard. „Georges Perec et le renouveau – des contraintes.“ Noesis, 2002.

CASANOVA, Pascale. *Světová republika literatury*. Praha: Karolinum, 2012.

JAMEK, Václav. „Geniální hračičkář a jeho mistrovské dílo“, In *Perec, Georges. Život návod k použití*, doslov, 1998.

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný, 1998.

OULIPO. *Oulipo Atlas de la littérature potentielle*. Paris: Éditions Gallimard, Folio essais, 1988.

PECHAR, Jiří. *Otázky literárního překladu*. Praha: Československý spisovatel, 1986.

POPOVIČ, Anton. *Poetika uměleckého překladu*. Bratislava: ed. Okno, Tatran, 1971.

POPOVIČ, Anton. *Teória uměleckého překladu*. Bratislava: ed. Okno, Tatran, 1975.

HARTJE Hans; MAGNÉ Bernard; NEEFS, Jacques. *Perec, Georges. Le cahier des charges de La Vie moded'emploi*. Paris: Éditions & Zulma, 1993.

QUENEAU, Raymond. *Exercices de style*. Paris: Gallimard, 1947.

TOURY, Gideon. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam, Philadelphia: J. Benjamins, 1995.

VILIKOVSKÝ, Jan. *Překlad jako tvorba*. Praha: Ivo Železný, 2002.

Časopisy, periodika

Huml, Zdeněk. „Zánik: Georges Pérec.“ (*sic*) In *Plav*, 2017, č. 1, s. 46–49. Ukázka z románu *La Disparition*.

Vinšová, Kateřina. „‘Já’ Georges Perec.“ In *Světová literatura*, 1994, č. 1. Portrét autora a ukázky z textů *Vzpomínám si, Mám rád, nemám rád, O potížích představit si ideální město a O několikerém možném užití slovesa bydlet*.

Elektronické zdroje: články, recenze, ukázky z tvorby, portréty autora

Clee, Nicholas. „Is That a Fish in Your Ear? by David Bellos. Review” In *The Guardian*, 16. září 2012 [online]. Dostupné z <https://www.theguardian.com/books/2012/sep/16/fish-your-ear-bellos-review>

Derdowska, Joanna. „Básnit se vyplatilo.“ In *A 2*, 2006, č. 43 [online]. Dostupné z <https://www.advojka.cz/archiv/2006/43/basnit-se-vyplatilo>

Horák, Ondřej. „Byla tak krásná a plná života.“ In *Lidové noviny*, 22. října 2009 [online]. Dostupné z <http://www.lidovenoviny.cz/archiv.aspx>

- Horák, Ondřej. „Další bídák kráčí Paříží.“ In *Lidové noviny*, 30. srpna 2016 [online]. Dostupné z <http://www.lidovenoviny.cz/archiv.aspx>
- Horák, Ondřej. „Geniální pěšák obsluhuje strašlivý stroj.“ In *Lidové noviny*, 30. srpna 2016 [online]. Dostupné z <http://www.lidovenoviny.cz/archiv.aspx>
- Horák, Ondřej. „V pokojích jsou příběhy.“ In *Tvar*, 1999, č. 16, s. 16 [online]. Dostupné z archiv.ucl.cas.cz
- Charvátová, Anežka. „Psaní jako absolutní svoboda. Rozhovor s Enriquem Vila-Matasem.“ In *A 2*, 2005, č. 2 [online]. Dostupné z <https://www.advojka.cz/archiv/2005/2/psani-jako-absolutni-svoboda>
- Jamek, Václav. „Geniální hračkář Georges Perec.“ In *Literární noviny*, 1992, č. 26, str. 11 [online]. Dostupné z archiv.ucl.cas.cz
- Janišová, Míla. „Nutnost dlouhých oklik. Tři hračky Georgese Pereca.“ In *A 2*, 2017, č. 9 [online]. Dostupné z <https://www.advojka.cz/archiv/2017/9/nutnost-dlouhych-oklik>
- Jeffries, Stuart. „Gilbert Adair Obituary.“ In *The Guardian*, 9. prosince 2011, [online]. Dostupné z <https://www.theguardian.com/film/2011/dec/09/gilbert-adair>
- Keating, Maria Eduarda. „Traduction et trompe-l'œil: les versions ibériques de La Vie modé'emploi de Georges Perec.“ In *Meta*, č. 3, s. 478–496, 2001 [online]. Dostupné z <https://www.erudit.org/fr/revues/meta/2001-v46-n3-meta158/003298ar/>
- Kirsch, Petr. „KNIHA: Věci.“ 2006 [online]. Recenze z blogu *Neviditelný pes*. Dostupné z http://neviditelnypes.lidovky.cz/kniha-veci-cvv-/p_kultura.aspx?c=A060416_110943_p_kultura_wag
- Kouba, Karel. „Editorial.“ In *A 2*, 2016, č. 16 [online]. Dostupné z <https://www.advojka.cz/archiv/2012/16/editorial>
- Magidová, Markéta. „Konceptuální literatura? Východiska a možnosti literární progresivity.“ In *A 2*, 2013, č. 12 [online]. Dostupné z <https://www.advojka.cz/archiv/2013/12/konceptualni-literatura>
- Nagy, Ladislav. „Mistrovské dílo Georgese Pereca.“ In *Tvar*, 1998, č. 17, s. 23 [online]. Dostupné z archiv.ucl.cas.cz
- Nagy, Ladislav. „Perec Georges: Kabinet sběratele.“ 2002. Recenze původně z *Literárních novin* z 11. 4. 2001 [online]. Zveřejněná ve zkrácené podobě na serveru *iliteratura*. Dostupné z <http://www.iliteratura.cz/Clanek/13477/perec-georges-kabinet-sberatele>

Otterová, Michaela. „Perec, Georges – Lipogramatický román.“ Ukázka z časopisu *Plav*, 2006, zveřejněná na serveru *iliteratura* [online]. Dostupné z <http://www.iliteratura.cz/Clanek/19937/perec-georges-lipogramaticky-roman>

Pomahač, Ondřej. „Ano, nebo ne? Další systém Georgese Pereka“ In *A* 2, 2010, č. 11 [online]. Dostupné z <https://www.advojka.cz/archiv/2010/11/ano-nebo-ne>

Staněk, Jan. „Zimní cesta, Georges Perec.“ Ukázka z díla. In *Host*, 2007, roč. XXIII, č. 6, s. 94–96 [online]. Dostupné z archiv.ucl.cas.cz

Šotolová, Jovanka. „Perec, Georges.“ Portrét autora na serveru *iliteratura*, 2010 [online]. Dostupné z <http://www.iliteratura.cz/Clanek/27103/perec-georges>

Šotolová, Jovanka. „Tajemný tajnůstkář.“ In *Host*, 2017, roč. XXXI, č. 1, s. 34–37 [online]. Dostupné z archiv.ucl.cas.cz

Vinšová, Kateřina. „Perec, Georges: Jak postupovat, chce-li člověk požádat šéfa oddělení o zvýšení platu.“ Ukázka z díla zveřejněná na serveru *iliteratura*, 2010 [online]. Dostupné z <http://www.iliteratura.cz/Clanek/27099/perec-georges-jak-postupovat-chce-li-clovek-pozadat-sefa-oddeleni-o-zvyseni-platu>

Turek, Matěj. „Knihovny, řád a neobsáhnutelnost.“ Ukázka z: PEREC, Georges. *Stručné naučení o umění a způsobech řazení knih*. In *Literární noviny*, 7. ledna 2003, č. 2, s. 10–11 [online]. Dostupné z archiv.ucl.cas.cz

Další elektronické zdroje

Between us: Chris Clarke and Ian Monk [online]. [cit. 19. 6. 2017] Dostupné z <https://medium.com/anomalyblog/between-us-chris-clarke-and-ian-monk-375b5b1aacf5>

BLANC, Magali. *L'Invisible sablier de La Vie moded'emploi de Georges Perec: Passage de la fiction à la réalité*. Université de Nîmes, 2010 [diplomová práce] [online]. [cit. 19. 6. 2017] Dostupné z https://dspace.library.uvic.ca:8443/bitstream/handle/1828/5774/Blanc_Magali_MA_2014.pdf?sequence=3&isAllowed=y

Katalog British National Library [online]. [cit. 21.7.2017]. Dostupný z http://search.bl.uk/primo_library/libweb/action/search.do?dscent=1&dstmp=1460820243200&vid=BLVU1

Le Belleville de Georges Perec [online]. [cit. 16. 7. 2017] Dostupné z https://www.youtube.com/watch?v=rFVBWc4zmdY&list=PL9fFjyaw_ku8pufismDeVBaZegvMAWQrm&index=9

Klejchová, I. „Contrainte oulipienne et son reflet dans l'oeuvre de Georges Perec.“ Brno: Ústav románských jazyků a literatur, FF Masarykovy univerzity, 2011 [diplomová práce] [online]. Dostupné z file:///C:/Users/vixo/Desktop/PEREC/DP_Klejchova%20Queneau.pdf

Mode d'emploi de La Vie moded'emploi [online] [cit. 17. 7. 2017]. Dostupné z http://pierre.campion2.free.fr/kerjan_perec.htm#_ftn5

Oulipo.net [online] [cit. 17. 7. 2017]. Dostupné z <http://oulipo.net/>

Petr Januš a Jaroslav Tvrdoň, nakladatelství Rubato, rozhovor na stanici Vltava Českého rozhlasu [online]. Dostupné z <https://vltava.rozhlas.cz/petr-janus-a-jaroslav-tvrdon-nakladatelstvi-rubato-5120643>

POLÁŠEK, Martin. *Latinské a magické dvojčtverce* 2010 [diplomová práce] [online]. [cit. 17. 7. 2017] Dostupné z https://is.muni.cz/th/211209/prif_m/diplomova_prace.pdf

Un homme qui dort (1974), film [online] [cit. 20. 6. 2017]. Dostupné z https://www.youtube.com/watch?v=UaIXUXdYthA&list=PL9fFjyaw_ku8pufismDeVBaZegvMAWQrm&index=19

Slovníky a příručky

Anglický výkladový slovník *MacMillanDictionary* [online]. Dostupný z <http://www.macmillandictionary.com/>

Francouzský výkladový slovník K dispozici na webu *Centre National de la Ressources Textuelles et Lexicales* [online]. Dostupný z <http://www.cnrtl.fr/definition/>

PETRÁČKOVÁ, Věra; KRAUS, Jiří a kol. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1995.

Internetová jazyková příručka [online]. Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky © 2008–2014. Dostupná z <http://prirucka.ujc.cas.cz/>

Slovník spisovného jazyka českého [online]. © Ústav pro jazyk český, v. v. i. 2011. Dostupný z <http://ssjc.ujc.cas.cz/>

BRUKNER, Josef; FILIP, Jiří. *Větší poetický slovník*. Praha: Československý spisovatel, 1968.

Další zdroje:

Vinšová, Kateřina. *Proslov k 10. výročí udělení Ceny Josefa Jungmanna*. Z osobního archivu překladatelky. 2008.

Osobní rozhovory:

- se Zdeňkem Humlem, dne 20. 6. 2017
- s Petrem Janušem ml., dne 12. 7. 2017
- s Kateřinou Vinšovou, dne 16. a 23. 7. 2017
- s Vladimírem Křížem, dne 23. 7. 2017

Seznam příloh

PŘÍLOHA Č. 1: TEXT ORIGINÁLU

PŘÍLOHA Č. 2: TEXT ČESKÉHO PŘEKLADU

PŘÍLOHA Č. 3: TEXT ANGLICKÉHO PŘEKLADU

PŘÍLOHA Č. 4: GENEALOGICKÝ STROM RODINY PERECOVÝCH

PŘÍLOHA Č. 5: GENEALOGICKÝ STROM RODINY BIENENFELDOVÝCH

PŘÍLOHA Č. 6: JEZDCOVA PROCHÁZKA *ŽIVOTEM NÁVODEM K POUŽITÍ*

PŘÍLOHA Č. 7: VÝMALBA NA ZDECH KNIHOVNY COURONNES
(BELLEVILLE)

PŘÍLOHA Č. 8: VÝZDOBA NA ZDECH KNIHOVNY COURONNES

PŘÍLOHA Č. 9: ULICE VILIN DNES

Les quatre calendriers de Cinoc, le paysage tonkinois des Berger, le bahut sculpté de Gaspard Wincker, le lutrin de Madame Orlowska, les babouches tunisiennes rapportées à Mademoiselle Crespi par Béatrice Breidel, la table rognon du Mademoiselle Crespi par Béatrice Breidel, le plan de Namur géométrique, les automates de Madame Marcia et le plan de Namur de son fils David, les feuilles couvertes d'équations d'Anne Breidel, la boîte à épices de la cuisinière de Madame Marcia, l'Amiral Nelson de Dinerville, les chaises chinoises des Altamont et leur tapisserie précieuse montrant les vieillards amoureux, le brquet de Nieto, le maekintosh de Jane Sauton, le coffre de bateau de Smanufi, le papier étoilé des Plassesti, la couille de naere de Geneviève Fouleroit, le couvre-lit imprimé de Cinoc avec ses grands feuillages triangulaires et le lit des Réol en cuir synthétique — façon daim, fanfaron grand seigneur avec ceinture et boutons chromés —, le théorème de Cratioloit, les curieuses boîtes à café de la salle à manger de Bartlebooth et la lumière sans ombre de son séalythique, le tapis exotique des Louvet et celui des Marquiseaux, le courrier sur la table de la loge, le grand lustre en cristal d'Olivia Korschash, les objets soigneusement empaquetés de Madame Albin, l'antiquaire Lion de pierre trouvée par Hattling à Thaurho Majins,

et tout autour, la longue cohorte de ses personnages, avec leur histoire, leur passé, leurs légendes :

- 1 Pélage vainqueur d'Alkhamah se faisant couronner à Covadonga
- 2 La canaricie exilée de Russie suivant Schönberg à Amsterdam
- 3 Le petit chat sourd aux yeux vairons vivant au dernier étage
- 4 Le crétin chef d'hot faisant préparer des tonneaux de sable
- 5 La femme avaré écrivant ses moindres dépenses dans un cahier
- 6 Le faiseur de puzzles s'acharnant dans ses parties de jacquet
- 7 La concierge prenant soin des plantes des locataires absents
- 8 Les parents prénommant leur fils Gilbert en hommage à Bécand
- 9 L'épouse du Comte libérée par l'Ottomane acceptant la bigarrée
- 10 La femme d'affaires regrettant de ne plus être à la campagne
- 11 Le petit garçon descendant la poubelle en rêvant à son roman
- 12 Le neveu gandin accompagnant la globe-trotteuse australienne

292

- 13 La tribu éviéniste échappant sans arrêt au doux anthropologue
- 14 La cuisinière refusant de se servir d'un four auto-oteroyant
- 15 Le PDG de l'hôtelier internationale sacrifiant 1 % à l'art
- 16 L'infirmière regardant avec nonchalance un magazine illustré
- 17 Le poète allant en pèlerinage faisant naufrage à Arkhangelsk
- 18 Le violon italien faisant perdre patience à son miniaturiste
- 19 Le couple jans et mangeur de saucisses narrant pas la TSF
- 20 Le colonel hanchot après l'attaque du Grand Quartier Général
- 21 Les tristes rêveries de la jeune fille au chevet de son père
- 22 Les clients autrichiens négociant un « Bain nusc » plus vaporeux
- 23 L'homme de peine du Paraguay s'apprêtant à brûler une lettre
- 24 Le jeune militaire étudiant l'aquarelle en knickerbockers
- 25 L'inspecteur des Eaux & Forêts fondant une réserve d'oiseaux
- 26 La veuve emballant ses souvenirs dans de vieux hebdomadaires
- 27 Le cambrioleur international passant pour un grand magistral
- 28 Robinson Cruséé vivant bien à l'aise dans son îlot solitaire
- 29 Le hamster joueur de dominos amoureux de croûtes d'Edam étuvé
- 30 Le douloureux « tueur de mots » traînant auprès des bougnistes

- 31 L'enquêteur vêtu de noir vendant une nouvelle clé des songes
- 32 Le marchand d'huile ouvrant à Paris un restaurant à poissons
- 33 Le vieux marchand tué par la chute d'un beau lustre vénitien
- 34 Le stayer défiguré se mariant avec la sœur de son pacemaker
- 35 La cuisinière n'ayant à faire qu'un œuf et du haddock poché
- 36 Le jeune couple s'endurant deux ans durant pour un lit luxé
- 37 La femme du marchand d'art délaissée pour une star italienne
- 38 L'amie d'enfance relisant les biographies de ses cinq nièces
- 39 Le Monsieur mettant dans des boueilles des figures en liège
- 40 L'archéologue cherchant les traces des rois arabes d'Espagne
- 41 L'ancien clown de Varsovie menant une petite vie dans l'Osce
- 42 La belle-mère coupant l'eau chaude si son gendre va se raser

293

43 Le Hollandais disant que tout nombre est somme de K premiers
44 Scribon définissant par *des vieux avec du neuf* un nonagénaire
45 L'atomiste lisant aux lèvres de l'homme-tronc sourd et muet
46 Le brigand albanais chantant son amour à la star d'Hollywood
47 L'industriel allemand voulant cuisiner son gigot de sanglier
48 Le fils de la dame au chien préférant le porno à la prêtresse
49 Le barman malais échangeant en pidgin-english sa déesse-mère
50 Le petit garçon privé de gâteau le voyant apparaître en rêve

51 Les sept acteurs refusant le rôle après avoir lu le scénario
52 L'Américain déserteur laissant mourir sa patrouille en Côte
53 Le guitariste changeant de sexe puis devenant une super-star
54 Le maharadjah offrant une chasse au tigre à un Européen roux
55 Le grand-père libéral trouvant son inspiration dans un roman
56 Le calligraphe recopiant dans la Médina une souaire du Coran
57 Orfanik demandant l'air d'Angelica dans l'Orlando d'Accorati
58 L'acteur japonais tenant à bout de bras la torche olympique
59 La jeune Japonaise tenant à bout de bras la torche olympique
60 Actius arrêtant les hordes d'Artia aux Champs Catalauniques

61 Le sultan Selim III atteignant huit cent quatre-vingt-huit m
62 Le sergent-chef dépassant d'une absorption massive de gomme
63 Le second du Fox découvrant le dernier message de Fitz-James
64 Le jeune étudiant qui resta pendant six mois dans sa chambre
65 La femme du producteur partant pour un nouveau tour du monde
66 Le monteur en chauffage central réglant l'allumage au mazout
67 Le riche amateur léguant à la bibliothèque son argus musical
68 Le petit garçon classant ses collections de buvards médicaux
69 Le cuisinier comédien embauché par une très riche Américaine
70 L'ancienne joueuse de triport devenue une petite femme timide

294

71 Le préparateur frustré perdant trois doigts à la main gauche
72 La jeune fille vivant avec un maçon belge à Chaumont-Portien
73 L'ancêtre du docteur croyant avoir perçu l'énigme du diamant
74 La jeune femme faisant conclure un pacte avec Méphistophélès
75 Le fils de l'antiquaire pétaradant dans sa combustion rouge
76 Le fondé de pouvoir jetant le secret des chinières allemands
77 L'ancien professeur d'histoire brûlant son manuscrit renvoyé
78 Le vieil industriel japonais magnat de la montre sous-marine
79 Le diplomate criant vengeance pour sa femme et pour son fils
80 La dame ne partant que le lendemain redemandant ses haricots

81 La vedette méditant sur une recette de moussefine de fraises
82 La vieille lady faisant collection de montres et d'automates
83 Le magicien devenant tout avec des nombres choisis au hasard
84 Le boyard offrant à la Grisi un charmant vis-à-vis en acajou
85 Le chauffeur ne conduisant plus s'amusant avec des réussites
86 Le médecin rêvant de donner son nom à une recette de cuisine
87 L'ingénieur se ruinant dans le cometece des peaux africaines
88 Le Japonais initiant douloureusement les Trois Hommes Libres
89 Le veil autodidacte remâchant mille souvenirs de sanato:i:um
90 L'arrière-petit-cousin devant mettre l'héritage aux enchères

91 Les douaniers débâillant le samovari de la Princesse en colère
92 Le marchand d'indiennes aménageant au 8e son pied-à-terre
93 Le compositeur offrant à Hambourg l'Ouverture à la Française
94 Marguerite regardant au compte-fils la miniature à restaurer
95 Chéri-Bibi dominant son nom au chat roux du faiseur de puzzle
96 Le garçon du night-club montant sur scène présenter la revue
97 Le cadre dominant une somptueuse réception pour ses collègues
98 La femme de l'agence immobilière visitant l'appartement vide
99 La dame faisant des emboîtages pour les puzzles de l'Anglais
100 La petite fille qui mord dans un coin de son petit-beurre Lu
101 Le préteur faisant mourir en un seul jour 30 000 Instantanés
102 La jeune fille en manteau zébrant un plan du métro parisien

295

- 103 Le gérant de l'immeuble songeant à arrondir ses fins de mois
104 La petite parfumeuse choisissant les bagues du vieil artisan
105 L'éditeur de Damas ruiné par les Nationalistes anti-Français
106 Le critique commentant un crime pour une murine de l'Anglais
107 La vieille domestique rêvant de croque-mort à l'œil haïeux
108 Le savant comparant les effets de la strychnine et du curare
109 L'étudiant métrant du viandox dans le potage des végétariens
110 Le troisième ouvrier lisant sa lettre en sortant du chantier
111 Le vieux maître d'hôtel recalculant sans fin une facturielle
112 L'abbé ému venant à l'aide d'un Français perdu dans New York
113 Le pharmacien enrichi retrouvant la trace du Très Saint Vase
114 Le chimiste s'inspirant de la technique d'un fondeur italien
115 L'homme en pardessus noir en train d'enfiler des gants neufs
116 Guyonard séparant dans l'épaisseur un dessin de Hans Bellmer
117 L'ami de Liszt & de Chopin composant une valse étourdissante
118 Dom Pérignon faisant goûter à Colbert son meilleur Chan-
pagne
119 Amerigo mourant apprenant qu'on donne son nom à un conti-
nent
120 Monsieur Riri somnolant après-déjeuner derrière son comptoir
-

- 121 Mark Twain découvrant dans un journal sa notice nécrologique
122 La secrétaire polissant le poignard sous lequel périt Kéber
123 Le philologue faisant un legs au collège dont il fut recteur
124 La jeune fille-mère prenant son bain en lisant du Pirandello
125 L'historien écrivant sous des noms divers des romans olé-olé
126 Le vieux bibliothécaire accumulant les preuves qu'Hitler vit
127 L'aveugle en train d'accorder le piano de la chanteuse russe
128 Le décorateur tirant parti du squelette rouge d'un bébé-porc
129 L'impétrario croyant faire fortune avec le trafic des cauris
130 La cliente abusée perdant ses cheveux en voulant les rendre

296

- 131 La sous-bib encadrant au crayon rouge les critiques d'opéras
132 Le cocher épris croyant qu'il y a un rat derrière la tenture
133 Les mitrons apportant des canapés chauds pour le grand raout
134 Pip et La Minouche renversant le pot de lait de l'infirmière
135 Le plongeur bloqué avec sa promise dans l'ascenseur en panne
136 L'Anglaise au pair lisant enfin la missive de son boy-friend
137 Le libraire d'occasion trouvant trois lettres de Victor Hugo
138 Les amateurs de safaris posant à côté de leur guide indigène
139 La belle Polonaise revenant de Tunisie avec son petit enfant
140 L'ingénieur général tué par balles dans le salon de son hôtel
141 Le chirurgien obligé d'opérer sous la menace des armes à feu
142 Le professeur de français corrigeant des devoirs de vacances
143 L'épouse du magistrat avisant après le feu des perles noires
144 Le coureur tenant de faire homologuer son record de l'heure
145 Le militaire reconnaissant son ancien professeur de physique
146 L'ancien propriétaire rêvant de créer un vrai héros de roman
147 Le jazzman trop perfectionniste recommençant les répétitions
148 Les fans de Tasmanie offrant à leur idole 71 souris blanches
149 La mathématicienne rêvant de construire la plus haute tour du monde
150 Le chorégraphe fou d'amour revenant hanter la dure ballerine
151 Les-concierges espagnole se refusant à débloquent l'ascenseur
152 Le livreur de chez Nicolas nettoyant les glaces du vestibule
153 Le fumeur de Port Larranaga écoutant un gramophone à pavi-
lon
154 Le vieillard pornographique attendant à la sortie des lycées
155 Le botaniste du Kenya espérant baptiser un épiphyllé ivorien
156 La jeune Mozart jouant devant Louis Scize & Marie-Annoïnette
157 Le Russe faisant tous les concours publiés dans les journaux
158 Le jongleur ayant avalé son concours rendant des petits clous
159 Le fabricant d'articles de piété mourant de froid en Argonne
160 Les vieux chevaux aveugles tirant des waggonnets dans la mine
161 L'unologue rêvant de la polémique entre Asclépiade et Galien

297

- 162 Le bel aviateur cherchant sur la carte le chemin de Corbent
163 L'ouvrier ékéniste se chauffant à un éphémère feu de copeaux
164 Les touristes s'efforçant en vain de refaire la bague turque
165 Le professeur de danse tué à coups de canne par trois voyous
166 La jeune princesse priant au chevet de son grand-père le roi
167 La locataire épisodique vérifiant la tuyauterie du sanitaire
168 Le chef de service arrivant à être absent quatre mois par an
169 L'antiquaire plongeant les doigts dans un bocal de malossols
170 Le bijoutier lisant l'entrelêt qui signe son arrêt de mort
171 Le peintre coré ajoutant son brouillard aux œuvres célèbres
172 Le Prince Eugène faisant compter toutes les Saines Reliques
173 L'Empereur songeant à « L'Aigle » pour attaquer les Britanniques
174 La dame en robe à pois faisant du tricot au bord de la plage
175 Les Mélanésienmes faisant de la gym sur un disque de Handeld
176 Le jeune acrobate ne voulant plus jamais quitter son trapèze
177 Gédéon Spillett retrouvant dans sa poche une ultime allumette
178 L'ékéniste italien matérialisant l'impalpable travail du ver
179 Le vieux peintre faisant tenir toute la maison dans sa toile

CHAPITRE III

Passaert, 2

Une des pièces de l'appartement des Passaert : c'est la première qu'ils occupèrent, il y a un peu plus de treize ans, un an avant la naissance de leur enfant. Quelques années plus tard, Troyan mourut et ils achetèrent sa mansarde au géant. Ensuite ils rachetèrent aux Marquisseux la pièce au fond du couloir : elle était occupée par un vieil homme nommé Troquet, qui vivait en récupérant les bouteilles vides ; il se faisait représenter dans les journaux des petits bonshommes en liège représentant des baveurs, des boyeurs, des marins, Maurice Chevalier, le général de Gaulle, etc., qu'il allait vendre le dimanche aux badauds des Champs-Élysées. Les Passaert entrèrent immédiatement une procédure d'expulsion parce que Troquet ne payait pas régulièrement son loyer, et comme Troquet était un semi-clochard, ils obtinrent très facilement gain de cause.

Dans la première de leurs chambres vécut jadis pendant environ deux ans un curieux jeune homme qui s'appelait Grégoire Simpson. Il était étudiant en histoire. Pendant quelque temps il travailla comme sous-bibliothécaire adjoint à la Bibliothèque de l'Opéra. Son travail n'était pas d'un intérêt fabuleux : un riche amateur, Henri Astral, avait légué à la Bibliothèque une collection de documents qu'il avait constituée pendant quarante ans de sa vie. Passionné d'opéra, Henri Astral n'avait pratiquement pas manqué une première depuis mille neuf cent dix, n'hésitant pas à traverser la Manche, et même, en deux ou trois occasions, l'Atlantique, pour aller

PŘÍLOHA Č. 2: TEXT ČESKÉHO PŘEKladu

Ll. KAPILOTA

Věle (pokojky pro služky, 9)

Sám by byl na obraze také, po způsobu renesančních malířů, kteří si vždy vyhazovali nepatrné místečko v zastupu vazalů, vojáků, biskupů či kupců: žádné ústřední postavení, žádné výsadní nebo významné místo v určitém zvořeném průsečíku, na nějaké zvláštní ose, odpovídající jisté světelné perspektivě, v prodloužení nějakého vyznamněného pohledu, na jehož základě by se dala vystavět zcela nová interpretace obrazu, nýbrž místo zdanlivě nenapadné, jako by se tam ocel jen tak mimochodem, tak trochu náhodou, protože ho to prostě napadlo, ani neví proč, jako by si nepřítel, aby si toho lidé všimli, jako by to měl být podpis jen pro zasvěcené, jakási značka, kterou zadavatel ještě tak malířem dovolí připsat k dílu, cosi, co má poznat jen někdo a vztáhnout to zapomenout: až malíř zemře, zbudě z toho jen historka, jež se bude tradovat z pokolení na pokolení, z jednoho ačlehtu k druhému, legenda, které už nikdo nebudě věřit, dokud se jednoho dne nepotvrdí, nějakým náhodným zkoumáním, nebo porovnáním obrazu s přípravnými náčrtky, které se najdou v půdních prostorách nějakého muzea nebo úplně nečekaným způsobem, jako když člověk přečte knihu a padne na věty, které už čel jinde: a možná teprve

pok si uvědomí, co bylo na té postavice vždycky tak trochu zvláštního, nejenom pečlivěji provedené detaily tváře, ale větší neutralita nebo neposítkitelné naklonění hlavy, cosi, co připomíná porozumění, něhu, radost snad trochu podbarvenou nostalgii.

Sám by byl na obraze také, ve svém pokoji, skoro až úplně nahoře vpravo, jako pozorný pavouček, který tká svou nepřívětivou síť, stál by vedle svého obrazu, s paletou v ruce, ve své dlouhé šedivé haleně celé potřísněné od barev a s fialovou šálou.

Stál by vedle téměř dokončeného obrazu a právě by maloval sám sebe, špičkov šleice by čel malický obrýs postavy malíře v dlouhé šedivé haleně s fialovou šálou, s paletou v ruce, jak maluje nepatrnou postavíčku malíře, který opět maluje ten obraz v obraze, v němž by rád pokračoval donekonečna, jako by moc jeho očí a rukou byla pojednou bez hranic.

Maloval by se, jak se maluje, a kolem něj na velkém čtvercovém plátně by už vše bylo na svém místě: klec vyláhu, schodiště, odpočívadla, rohožky, ložnice a obývací pokoj, kuchyně, koupelny, domovníčka kůkan, vstupní hala s americkou spřisovatelkou čtoucí si seznam najemníků, krávn paní Marciové, sklepy, kotelná, strojořna vyláhu.

Maloval by se, jak se maluje, a už by byly vidět naběračky a nože, cedníky, kílky na dveřích, knihy, noviny, předložky, karafy, korbové kožlky, stojany na deštiny, podložky pod lince, rozhlásově přijímače, noční lampičky, telefony, zrcadla, zubní kartáčky, sásky na prádlo, hrači karty, medonky v popelnících, rodninné fotografie v kovových rámečcích, květiny ve vázách, firmys nad radiátory ústředního topení, šonchadla na brambory, brusle, svazky klíčů na odhladících miskách, strojky na zmizlmu, kožlky na kočky,

přepравky na minerálky, kolečky, konvice na čaj, budky petrolejky, kombináčky. A dva válečkové ozdobné kryty na květináč z plieněho lýči u doktora Dimitévila, čtyři kalendáře u Činoca, románská krajina u Bergerových, výčezávný přiborník u Gasparda Wincklera, putík na nohy u pani Orlovské, tuniské topčky, které sličně Crespiové přivezla Béatrice Breidelová, stíl fázolovitého lvaru u správce domu, mechanické strojky pani Marcotové a pláněk Namuru jejího syna Davida, papíry popsané rovníčení Amy Breidelové, krabice na kořeni kuchařky pani Marcotové, Dimitévilly admirál Nelson, čínské židle Alammontových a jejich vzácný gobelin znázorňující zamilované starce. Nietu zapalovač, nepromokavý plášť Jane Suttové, Smautliv loďní kufr, tapeta s hvězdami u Plasserových, perletová lastura Geneviève Foulertové, přehoz přes postel u Činoca potřesný velkými trojúhelníkovými listy a postel Rétolových z koženky – *imitace jelenice, nejjemnější sedlářské provedení, s páskem a chromovanou sponou* – Gratelotova teobta, podivné plechovky na kávu u Bartleboothové jídelně a jeho chirurgická lampa nevrhající stín, exotický koberec u Louvetových a koberec u Marguiscauxových, pošta na stole v domovnícké kůrkani, velký křišťálový lustr Ohvie Rorschahové, pečlivě zabalené předměty pani Albinové, starodávný kamenný lev, kterého našel Hurling v Thiburho Majuslu.

a kolem dokola postavy v dlouhém zástupu, se svými příběhy, svou minulostí, svými legendami:

- 1 Vítěz z bitvy u Cowadony. Pelage je komnován králem Asmire
- 2 Japonská atletka trmá v naprážené paži olympijskou pochoďní
- 3 Druhý dštsojník z loďi Fox najde zprávu velitele Fitz-Jamese
- 4 Bohatý milovník opery odkáže knihovně svoji sbírku dokumentů
- 5 Učitel francouzštiny, jezuit opravuje dílky v čekárně u lékaře
- 6 Křeček, který dovede hrát domino, má v oblibě kárku z cildmu
- 7 Sedm herců, kteří všichni odmlhají po přechzení scénáře dlouh
- 8 Herec-kuchař v jedné osobě varí u sáre výstřední Američanky

298

- 9 Vzdovci zařídí vše tak, že je čtyři měsíce v roce nepřítomen
- 10 Hvalný majitel domu sní o tom, jak vytvoří románového hrdinu
- 11 Dama, která se rozhodne odložit odjezd, chce nazpět proviant
- 12 Lázový hráč si potrpí na dokonalost, a tak stále jen zkouší
- 13 Společná domovnice odmítá obhlídková výhla, který nečunguje
- 14 Americký přísedlovalec vyzraje tajemství německých chemiků
- 15 Kvartista, který změnil pohlaví, a teprv pak je z něho hvězda
- 16 Rukovník zákežníci chtějí „Turckou lázeň“ se spoustami páry
- 17 Smocný křeč, který pominže Francouzů ztracenému v New Yorku
- 18 K nepoznaní zalyzdržený přeborník si vezme sestru svého vodice
- 19 Haluda podnikatelka lituje, že musí žít ve městě a ne na vsi
- 20 Naláma matematikarka by ráda postavila nejvyšší věž na světě
- 21 Prukovník, který přišel o paži při útočení na generální štáb
- 22 Lunek tlouštíků a velkých mlivonků uzence postloučka rozhlás
- 23 Zenu obchodníka s obrazy opouští mlence kvůli tlaké hvězdě
- 24 Mladý starozátník v červené kombiněze topí řánu na moontce
- 25 I.čkatav předek, který se domnívá, že pronikli do taje demantu
- 26 Klub fanoušků věnuje svému idolu jednasšedesátí hlých myšek
- 27 Student historie, který zůstane celé měsíce zavřený v pokoji
- 28 Obchodník s orientálními zbožím se chce zaříditi v osmém patře
- 29 Iloha a upovídání domovnice zaleva najemníkem jejích květiny
- 30 Hlučná kočka s každým okem jiné barvy žije v posledním patře
- 31 Trastrovany bývalý laberant se připraví o 3 prsty na lovtěce
- 32 Sultan Seim III. dosahuje rekordu osmi set osmdesati osmi m
- 33 Manželka televizního producenta vyjždí na cestu kolem sveta
- 34 Bývalý varšavský Klann vede nuzný život v domku v kraji Oise
- 35 Rus, který se zákešně všech soutěží uveřejněných v novinách
- 36 Paragvajský slouzič, který chce v pokoji spáti došly dopis
- 37 Siatěky majordomus, který donekonečna vypočítává faktorialy
- 38 Jazy vzdělaný bratranec musí prodávat své dědictví v dražbě
- 39 Houtník z Kent by tuze rád dal jméno Epiphylly slonové harvy
- 40 Starý zabijáč slov ve výslužbě, který dnes obchází banknisty
- 41 Inspektor vodní a lesní správy při zakládání plicí rezervace
- 42 Chemikova zákešnice si chce obarvit vlasy a o všechny přijde
- 43 Syni staré pani se psem se víc líbí porno nežli křečský slav
- 44 Krasná Polka, která se vrátila z Tuniska se svým malým synem
- 45 Ze ritu hluchoněmého vědce bez rukou i nohou odčítá odbo-
- 46 mik

299

- 46 Jista pani, která Angličtanovi lepi krabice na jeho skladačky
- 47 Pan Rim ma ve zvyku vzdycky po obědě klímbat za svým psí
- 48 Asi dvacetiletý mladý tuhlář se přihřívá u ohničku z hoblin
- 49 Mladí princezna, jež dle na modřínkách u lužka svého dědečka
- 50 Krásný waleský aviarik, jenž zbloudil v mlze, hledá Corbena
- 51 Marguerite se dívá lupou na miniaturu, kterou má restaurová
- 52 Lakoná Žena si zapisuje každický výdaj do zvláštního sešitu
- 53 Třetí dělník, který pracuje na přesouvání bytu, pročítá dopis
- 54 Turisté, kteří se marine pokoušejí skládat z kroužků psýpanky
- 55 Těchyně, která vypíná teplou vodu, když se její zet jde holit
- 56 Staré služce se zdá sen o fimehrakovi se zástřipným pohledem
- 57 Malému chlápce se zdá o dortu, který mu byl za trest odepřen
- 58 Americký dezertér nechá v Koreji zabít všechny své vojáky
- 59 Vévodův otec, starý maršál, je zabít padlem benátského lastm
- 60 Emmanuel, přítel Lisztův a Chopinův, složil sřihující valčík

- 61 O dlouhém boji, který svedl s Aeskulapem Galenos, snt urolog
- 62 Ošetřovatelka si prohlíží éssopis, kde je zpsvk ve smackingu
- 63 Mahatáda se zrazovým Evropanem v helně jedou na lov na byra
- 64 Starší četník, který zabýne na nadměrné množsvi požrné guny
- 65 Číšník z nočního podniku uvádí z podla příštn číslo programu
- 66 Ubyřavý kmen, který usavěně přeha před chudákem fotografem
- 67 Tvůrce puzzlí pojmenuje svoji sedou kočku po Dortanu Grayovi
- 68 Kresbu Hansa Behlmera dokáže rozdělit na vrsy jen Guyonard
- 69 Jedina sřirka, již najde v kapse jeden z rosečníků G. Spiera
- 70 Melnenský cvičitel na pláži na Handelovu hudbu z gramofonsky
- 71 Čelníci vyball samovar rozložene princezny Fanciegy Lucinge
- 72 Bytový architekt užje kostřicky seláka Iyziologa Flourcense
- 73 Nepřistupnou baletku chodí někdy strašit choreograf ve spant
- 74 Mark Twain vidí jednoho dne v novinách nekrológ Marka Twaina
- 75 Ruský kníže, jenž danuje jisté tanečnici mahagonovou polhovku
- 76 Malřova sekretářka cítí dyku, která zabila generála Klebera
- 77 Vyrobee devocionářů, jenž je nalezen u Argome v houštinách
- 78 Francouzský miniaturista už nema se sokem Gletelého trpělvost
- 79 Za pomoci svého soukopence zosnuje herec Gormas vlastní smrt
- 80 Dočasná nájemnice kontroluje, zda tu funguje odpadní potrubí

300

- 81 Malice požrje na obraz magnetá přes digitální hodinky apod
- 82 Žena, která je vědaná se zednikem z Belgie a má malé holčičky
- 83 Starčický zamílovany kočí lady Fortreghové domněle vidí myš
- 84 Pracovník zastupitelského úřadu v Anglii pomstí ženu a synka
- 85 Svobodná matka by si rada celá Luiggho Pirandella – ve vaně
- 86 Antikvář, jenž najde 3 lisy V. Huga určené jeho nakladatel
- 87 Harabé Oriamk chce slyšet aři Angeliky z Arcornatho Orlanda
- 88 Kradčie, kteří dali synovi jméno Gilbert na počest G. Bécanda
- 89 Hvyala hazardní hráčka, rozena G., z které je vyplášená žena
- 90 Přeslásná manželka hraběte z Gletelenu rada přijímá bigamii
- 91 Milhradř v pumpkách made in G. B. chce umst malovat akvarel
- 92 Německý primýslník hodla na galavečeři přichystat kanč kyu
- 93 Kouzelník vystupuje v biografu hádá podle nahodlych čísel
- 94 V hotelové hale zastelen generál-inženýr hitlerovské armady
- 95 Kritik umění, jenž pro Angličtanův akvarel spácha tresný čin
- 96 Věrné fance a zete J. G. umlátili v lohu k smrti tři vrazi
- 97 Malajský burman i v plděin english umi domluvit výměnu sošky
- 98 Pan, který vytvářává figurky z korku a pak je vkládá do láhve
- 99 Kuchařka, která má Angličtanovi vařit, jedlně vajčička a tresku
- 100 Dřevka v kuchyni u Gertrudy uždhuje malčický kousek susenky
- 101 Aetius spolu s Vizigóty zastavi Huny na katalanských polích
- 102 Neumavou tetřku globetrotterku provází kolena světa synovec
- 103 Žena z realitní agentury, která si sem přišla obhlédnout, byt
- 104 SKladatel a dirigent uvádí v Hamburku francouzskou ouverturu
- 105 Starí lady z Anglie měla sřirku hodin a mechanických strojků
- 106 Jistý archeolog pátrá po mautském hlavním městě ve Španělsku
- 107 Spolužka z gymnázia v plášti studuje plán pařížského metra
- 108 Nějaký pornografický statek čeká před školou na mladou dívku
- 109 Inženýr F. G., který zkrachuje na obchodu s africkými kůzemi
- 110 Reklamní agent v černém oblečaji parťaje, nabízí klíč ke snlmu
- 111 Ruská emigrantka, zpěvačka, jde za Schonbergem do Amsterdamu
- 112 Dom Pérignon dívá ochutnat Colbertovi své nejlepší šampanské
- 113 Doktor gumán snt o tom, že dá své jméno kuchinskému receptu
- 114 Chrturg je poel hrozbou samopalů domnecny k pláštěčce operaci
- 115 Amtergo umřá poté, co zvěděl, že jeho jméno pomene světdlři
- 116 Kaligraf opisuje ve svém kramku v Mečinně jednu síru z Koranu
- 117 Zonglét, který spolki muž a vyplival celou hromádku hřebčeka
- 118 Angličtanův řídč už skoro nevyjždí a kradí si čas psáváním

301

119 Agilini obchodník s olivovým olejem si otevře rybi restauraci
120 Generální ředitelství mezinárodních hotelů dává 1 % na umění

121 Mour s Mincinkou převrhnu osvětlovačičinu konvětku na mřížku
122 Názrův kýrkáč Por Larranga rád poslouchá granitron s troubou
123 Poslůček přimáčkne gastronomické lahůdky na výroční slavnosti
124 Jistý filolog odkazuje své dědečce kolíží. Kde byl rektor?
125 Zastupkyňe knihovnicka červeně zatřihává vše, co se týká opery
126 Mladá dvojice se na dva roky strašlivě zadluží kvůli ložnici
127 Slavný zpěvák hluboce zaduman nad receptem na jahodovou

128 Slepyť ladě přichází nahradit klavír k pěvkyni ruského původu
129 Domorodý Japonce, jenž boleslivě zasvěcuje tři svobodné muže
130 K přeplacení Angličtani má cksaf v úmyslu využít Orlavých mužů

131 Nakladatelé z Damsku zruinovaly tamní protifrancozské síly
132 Italský truhlář, jenž dovedl materializovat čertovočlovu akce
133 Kuchařka původem z Bagynska odmítá péči v samočistící peči
134 Mlčovníci sáhní jsou na fóce i se svým domorodým průvodcem
135 Staří slepiť koně celý život tahají v šaché vozíky plné mudy
136 Mladá magička vohavkářství vybírá psstény od starého G. W.
137 Au-par z Anglie se konečně dočkala dopisu od svého mládence
138 Soudcová choť zjišťuje, že jí požárem naprosito zřimly pety
139 Bismk, jenž se vydal na pouť, ale ztroskotal u Archangelska
140 Plomec šéf domovního bloku navězl na dvorek sudy plné písku

141 Vojin při vycházece poznal svého bývalého profesora na fyziku
142 Bývalý učitel dějepisu pářl na dvoře Sorbomy nepřijaté dluho
143 Vojenské ucho uvízne se svou zasilbenou v porouchaném vylahu
144 Albánský lorť má v úmyslu využít horoucí lásku starosvědní
145 Přitelkyňe z dětství si pročítá životopisy svých pěti neteří
146 Přetor, který dal zavraždit v jednom dni 30 000 Luistánských
147 Starý samouk přemítá o samotě vzpomínky na pobyt v sanatoriu
148 Impresarfo snadno uvěřl, že obchodování s kauri bude výnosné
149 Mladý akrobát, který zatvřele odmítá slézati z visuté hrazdy
150 Oceňovaný malíř přimalovává k obrazům prosulých mistrů mlhu

151 Chlapce, jenž vynášel košik s odpadky, přemýšlí o svém románu
152 Dívka klečící u otcovského lože, pohroužená v neveselé snění

302

153 Podvodník na mezinárodní úrovni je vysokým soudním úředníkem
154 Mladý škeratel si třídí svou sbírku lékařských sáčků papírů
155 Sycenský Klenotník čte dopis, který je jeho rozsudkem smrti
156 Prince Evžen, jenž dává pořádk soupis všech svateb relikvií
157 Císařník, který se inspiroval technickými postupy medailérství
158 Z tváře pužlže je v pokročilem věku vášnivý hráč trk-traku
159 Starší žena s papírovou čepicí na hlavě plele na pláži svět
160 Student, který se provínil tím, že přichvil polévku koskou
161 Jistý muž v černém obleku si navleká zhrusu nový pár rukavice
162 Bončovatel od Nicolase pomáhá číst zrcadla ve vstupní hale
163 Devedesátinika jako *senika bez desátníka* definuje R. Scipion
164 Hadatel, který porovnává účinky srychlinu a kurare na krysy
165 Státní úředník organizuje jako každoročně velkolepou hostinu
166 Starožlínk vnořil psy do sklenice, vřehovavě plně mláosní
167 Robinson Crusoe, jenž pokojně žije na svém opuštěném ostrově
168 Vsesraný Holandan tvrdí: každé číslo je součty k prvocísl
169 Bývalý knihovník na penzi shromáždíle dikazy, že Hitler žije
170 Majitelé domu nesíací příjmy z nejmeného, musí si přivydělávat

171 Technik kontroluje kotel ústředního topení a jeho zapalování
172 Velice bohatý lékařník, který je na stopě Největější nádobě
173 Mladý Mozart, jenž hraje pro Ludvíka XVI. a Marii Antonietu
174 Dědečkovi ebyh předsudky, zato našel inspiraci v detektivce
175 Ingeborg, Kristíná mladá žena, slednává smhouva s Mefistofelem
176 Historik, který vydává pod různými jmény pikantní detektivky
177 Zavedení se domníhá uznání svého světového hodnového rekordu
178 Vlova si baňl pamatětní předněty do starých novin a časopisů
179 Do svého obraza by starý osamělý malíř chtěl vložit celý dům

303

PŘÍLOHA Č. 3: TEXT ANGLICKÉHO PŘEKLADU

side its toxic effects a pseudohallucinatory psychic state, in which the jeweller's reactions would not be unimaginable.

THE FIFTY-FIRST CHAPTER

Valérie
(*Servants' Quarters, 9*)

He would be in the painting himself, in the manner of those Renaissance painters who reserved for themselves a tiny place in the midst of the crowd of vassals, soldiers, bishops, or burghers, not a central place, not a significant or privileged place at a chosen intersection, along a particular axis, in this or that illuminating perspective, in the line of any deeply meaningful gaze which could give rise to a reinterpretation of the whole painting, but an apparently inoffensive place, as if it had been done just like that, in passing, a little accidentally, because the idea had arisen without his knowing why, as if he had not wanted it to be too noticeable, as if it were only supposed to be a signature to be read by initiates, something like a mark which the commissioning buyer would only just tolerate the painter signing his work with, something to be known only to a few and forgotten straightaway: as soon as the painter died, it would become an anecdote to be handed down from generation to generation, from studio to studio, a legend people would no longer believe in until, one day, proof of its truth would be found, thanks to a chance cross-reference, or by comparing the picture with preparatory sketches unearthed in the attic of a gallery, or even in a completely haphazard fashion, just as when reading a book you come across sentences you have read before somewhere else: and maybe people would realise then what had always been a bit special about that little figure, not just the greater care taken with the facial detail, but a greater blankness, or a certain way he tips his head imperceptibly to one side, something that might resemble understanding, a certain gentleness, joy tinged perhaps with nostalgia.

* * *

226

He would be in the painting himself, in his bedroom, almost at the top on the right, like an attentive little spider weaving his shimmering web, standing beside his painting, with his palette in his hand, with his long grey smock all stained with paint, and his violet scarf, with these nested reflections he would have wanted to pursue to infinite depths, as if his eyes and his hand had unlimited magnifying power.

He would paint himself painting, and already you would be able to see the ladles and knives, the serving spoons and door handles, the books and newspapers, the rugs, jugs, firedegs, umbrella stands, dishstands, radios, bedside lamps, telephones, mirrors, toothbrushes, washing lines, playing cards, cigarette stubs in ashtrays, family photographs in insect-repellent frames, flowers in vases, radiator shelves, potato mashers, floor protectors, bunches of keys in saucers of small change, sorbet makers, carbocets, racks of mineral water, cradles, kettles, alarm clocks, Pigeon lamps, and universal spanners. And Dr Dinteville's two plated raffia pot-holders, Cinoc's four calendars, Berger's Tonkinese landscapes, Gaspard Winckler's carved chest, Madame Orłowska's lectern, the Tunisian babouches Béatrice Breidel brought back for Mademoiselle Crespi, the manager's kidney table, Madame Marcia's mechanical toy and her son David's map of Namur, Anne Breidel's pages of equations, the spice box belonging to Madame Marcia's cook, Dinteville's Admiral Nelson, the Alhamons' Chinese chairs and their precious tapestry depicting amorous old folk, Nico's lighter, Jane Sutton's maintosh, Smarf's sea chest, the Plassers' stary wallpaper, Genevieve Foudier's mother-of-pearl oyster shell, Cinoc's printed bedspread with its large triangular leaves and the Reols' synthetic leather bed – *dokein style, master saddle finish, strap and chrome-plated buckle* – Gratiot's thecobo, the curious coffee boxes in Bartlebooth's dining room and the shadowless light of his scalyric lamp, the Louves' exotic carpet and the Marquiseaux', the mail on the concierge's table,

* * *

227

Olivia Korschach's big cut-glass chandelier, Madame Albin's carefully wrapped objects, the antique stone lion found by Hitting at Thuburbo Majus, and all around the long procession of his characters with their stories, their pasts, their legends:

- 1 The Coronation at Covadonga of Alkhanah's victor, Don Pelage
- 2 The Russian singer and Schonberg living in Holland as exiles
- 3 The deaf cat on the top floor with one blue & one yellow eye
- 4 Barrels of sand being filled by order of the flumming cretin
- 5 The miserly old woman making all her expenses in a notebook
- 6 The puzzlemaker's backgammon game giving him his bad tempers
- 7 The concierge watering potted plants for residents when away
- 8 The parents naming their son Gilbert after Bécand their idol
- 9 A bigamous count's wife accepting his Turkish female rescuer
- 10 The businesswoman, regretting that she had to leave the land
- 11 The boy raking down the bins dreaming how to write his novel
- 12 The Australian round-the-worlder and her well-dressed nephew
- 13 The anthropologist, failing to locate the ever-evasive tribe
- 14 The cook's refusal of an oven with the self-cleaning device
- 15 % sacrificed to art by the MID of a world-wide hotel company
- 16 The nurse casually leaving through a shiny new photo magazine
- 17 The poet who went on a pilgrimage shipwrecked at Arkhangelsk
- 18 The impatient Italian violinplayer who nixed his miniaturist
- 19 The fat, sausage-eating couple keeping their wireless set on
- 20 The one-armed officer after the bombardment of General H-Q.
- 21 The daughter's sad reveries, at the side of her father's bed
- 22 Austrian customers getting just *the* steamiest "Turkish Bath"
- 23 The Pargunayan odd-job man, getting ready to ignite a letter
- 24 The billionaire sporting knickerbockers to practice painting
- 25 The Woods & Water Dept. official opens a sanctuary for birds
- 26 The widow with her souvenirs wrapped in old weekly magazines

228

- 27 An international thief taken to be a high-ranking magistrate
- 28 Robinson Crusoe leading a very decent life style on his isle
- 29 The domino-playing rodent who fasted on dried-out Edam rind
- 30 The suffering "word-smifter" musing around in old bookshops

- 31 The black-clad investigator selling the latest key to dreams
- 32 The man in vegetable oils opening a fish restaurant in Paris
- 33 The famous old soldier killed by a loose Venetian chandelier
- 34 The injured cyclist who then married his pacemaker's sister
- 35 The cook whose master ingested only eggs and poached haddock
- 36 The newly-weds taking credit over 2 yrs to have a luxury bed
- 37 The art dealer's deserted wife, left for an Italian Angelina
- 38 The childhood friend reading the biographies of her 5 nieces
- 39 The gentleman who inserted into bottles figures made of cork
- 40 An archaeologist researching the Arab kings' Spanish capital
- 41 The Pole living quietly in the Oise now his drowning is over
- 42 The hag who cut the hot water to stop her son-in-law shaving
- 43 A Dutchman who knew any No. could be but the sum of K primes
- 44 Robert Scipion devising his supremely clever cross-word clue
- 45 The scientist learning to lip-read the deaf-mute's equations
- 46 The Albanian terrorist serenading his love, an American star
- 47 The Stuttgarter businessman wanting to roast his leg of boar
- 48 Dodeca's owner's son preferring the porn trade to priesthood
- 49 A barnman speaking pidgin in order to swap his mother-goddess
- 50 The boy seeing in his dreams the cake he had not been allowed
- 51 7 actors each refusing the role after they'd seen the script
- 52 A deserter from US forces in Korea allowing his squad to die
- 53 The superstar who started out as a sex-changed guitar player
- 54 A redheaded white man enjoying a rich maharajah's tiger hunt
- 55 A liberal grandfather moved to creation by a detective story
- 56 The expert penman copying *szans* from the Koran in the cashbah
- 57 Angelica's aria from Accorati's *Oplanda* requested by Orhanik
- 58 The actor plotting suicide with the help of a foster brother

229

59 Her arm held high a Japanese athlete bears the Olympic torch
60 Embattled Aetius stopping the Huns on the Catalanian Fields

61 Selim's arrow hitting the end wall of a room 888 metres long
62 The staff sergeant deceasing because of his rubber-gun binge
63 The mate of the *Fox* alighting on Fitz-James's final messages
64 The student staying in a room for six months without budging
65 The producer's wife off yet again on a trip around the globe
66 The central-heating engineer making sure the fueljet ignites
67 The executive who entertained all his workmates very grandly
68 The boy sorting medical blotters he'd been collecting avidly
69 The actor-cook hired by an American lady who was hugely rich
70 The former croupier who turned into a shy, retiring old lady

71 The technician rying a new experiment, and losing 3 fingers
72 The young lady living in the Ardennes with a Belgian builder
73 The Dr's ancestor nearly solving the synthetic gem conundrum
74 The ravishing American magician and Mephisto agreeing a deal
75 The curio dealer's son in red leather on his Gizzi motorbike
76 The principal destroying the secrets of the German scientist
77 The historian, turned down 46 times, burning his 1200-pp. MS
78 A Jap who turned a quartz watch Co. into a gigantic syndicate
79 The Swedish diplomat trying madly to avenge his son and wife
80 The delayed voyager begging to have her green beans returned

81 The star seeking admission by meditating a recipe for afters
82 The lady who was interested in hearing clockwork mechanisms
83 The magician guessing answers with digits selected at random
84 The Russian prince presenting a mahogany sofa shaped in an S
85 The superfluous driver playing cardgames to use up his hours
86 A medic, hoping to make a mark on gastronomy with crab salad
87 An optimistic engineer liquidating his exotic hides business

88 The Japanese sage initiating in great anguish Three Free Men
89 A selfraught old man again going over his sanatorium stories
90 A relative twice removed, obliged to auction his inheritance

91 Customs & Excise men unpacking the raging princess's samovar
92 The trader in Indian cotton goods doing up a flat on the 8th
93 French-style overtures brought to the Hamburg Opera by a Hun
94 Marguerite, restoring things seen through a magnifying glass
95 The puzzlemaker with his ginger cat taking the name of Chéri
96 The nightclub waiter, legging up on sage to start a cabaret
97 The rich amateur leaving his musical collection to a library
98 A housing and estate agency woman looking at that empty flat
99 The lady doing the Englishman's black cardboard puzzle boxes
100 The critic committing 4 crimes for 1 of Perceval's seascapes

101 The Praetor ordering 30000 Lusitanians to be killed in a day
102 A student in a long coat staring at a map of the Paris metro
103 The building manager, trying to solve his cash-flow problems
104 The girl studying the craftsman's rings to sell in her store
105 Nationalists fighting the Damascene publisher who was French
106 A little girl gnawing at the edges of her shortbread cookies
107 The maid, imagining she'd seen the evil eye in an undertaker
108 A painstaking scientist examining rats' reactions to poisons
109 The pranking student who put beef stock in vegetarians' soup
110 A workman gazing at his letter, as he leaves with two others

111 The aged gentleman's gentleman recomputing his *n*th factorial
112 The staggered priest offering help to a Frenchman lost in NY
113 The druggist spending his fortune on the Holy Vase of Joseph
114 The jigsaw glue being perfected by a head of a chemistry lab
115 That gent in a black cloak donning new, tight-fitting gloves
116 Old Guyonard cutting Bellmer's sheet in 2 through the middle
117 Original fine champagne proffered to Colbert by Dom Pérignon
118 A gay waltz being written by an old friend of Liszt & Chopin

- 119 Agreeably drowsy after lunch, M. Riri sitting at his counter
120 Gallant Amerigo learning a continent was to be named America

- 121 Mark Twain reading his obituary long before he'd intended to
122 The woman polishing a dagger that was Kliber's murder weapon
123 The college endowed by its ex-rector, an expert in philology
124 The single mother reading Pirandello's story of Daddi, Romeo
125 The historian who used pseudonyms to publish rubbishy novels
126 The librarian collecting proof that Hitler continues to live
127 A blind man tuning a Russian prima donna's grand piano forte
128 A decorator making the most of the young pig's crimson bones
129 The agent trading covers believing he'd make millions at it
130 The disappointed customer who in dyeing her hair lost it all

- 131 The assistant librarian using red pencil to ring opera crisis
132 The love-dorn coachman who thought he'd heard a rodent mewling
133 The kitchen-lads bringing up hot tasty snacks for a grand do
134 The nurse's milk jug spilt on the carpet by two naughty cats
135 A Tommy and his bride-to-be stuck between floors in the lift
136 The bookdealer who found three of Victor Hugo's original MSS
137 The English "au pair" reading an epistle from her boy-friend
138 The ordnance general who was shot in the lounge of his hotel
139 The doctor whom loaded fire-arms forced to carry out surgery
140 Safari-buffs with their native guide – posing for the camera

- 141 The French prof, getting pupils' vacation assignments marked
142 A beautiful Polish woman and her wee son dreaming of Tunisia
143 The judge's spouse whose pearls had cooked black in the fire
144 The cyclist struggling for recognition for his 1-hour record
145 A concept started on seeing his old physics schoolteacher
146 The ex-lanlord dreaming of a "hero" of the traditional kind
147 A conductor releasing his hand for 9 weeks, again and again
148 A gifted numerate, aspiring to construct a massive radionmast

- 149 Antipodean fans giving their idol a present of 71 white mice
150 The Spanish ex-concierge not too keen to unjam the lift door

- 151 Listening to an enormous phonogram, a smoker of an 89c cigar
152 A choreographer, returning to torment the loveless ballerina
153 The man who delivered wine on a tike doing the hall mirrors
154 An obviously *pornographic* old man waiting at the school gate
155 The botanist hoping an ivory Epiphyllum would carry his name
156 The so-called Russian who solved every brain-teaser published
157 The infant Mozart, performing for Louis and Marie-Antoinette
158 A sword-swallower who on medication threw up a load of nails
159 A man who made religious articles dying of cold in the woods
160 Blind horses, deep down in the mine, hauling railway waggons

- 161 A urologist musing on the arguments of Galen and Asclepiades
162 A handsome pilot looking for the castle at Corbencic on a map
163 The carpenter's workman warming his hands at a woodchip fire
164 Visitors to the Orient trying to solve the magic ring puzzle
165 A ballet maestro beaten to death in the U.S.A. by 3 hoodlums
166 A princess, who said prayers at her regal granddad's bedside
167 The tenant (for 6 wks) insisting on full checks on all pipes
168 A manager who managed to be away for four months in the year
169 A lady who owned a curio shop fishing for a malosol cucumber
170 The man who saw his own death warrant in a newspaper cutting

- 171 The emperor thinking of the "Eagle" to attack the Royal Navy
172 Famous works improved by a celebrated artist's layer of haze
173 Eugene of Savoy having a list made of the relics of Golgotha
174 In a polka-dot dress, a woman who knitted beside the seaside
175 The Tommies enjoying girls' gym practices on a Pacific beach
176 Gedeon Spilert locating the last march in his trouser pocket
177 A young tapezete artist refusing to climb down from his perch
178 Woodworms' hollow honeycombs solidified by an Italian artist
179 Lonely Valère putting every bit of the block onto his canvas

59 Her arm held high a Japanese athlete bears the Olympic torch
60 Embattled Aetius stopping the Huns on the Catalanian Fields

61 Selim's arrow hitting the end wall of a room 888 metres long
62 The staff sergeant deceasing because of his rubber-gun binge
63 The mate of the *Fox* alighting on Fitz-James's final messages
64 The student staying in a room for six months without budging
65 The producer's wife off yet again on a trip around the globe
66 The central-heating engineer making sure the fueljet ignites
67 The executive who entertained all his workmates very grandly
68 The boy sorting medical blotters he'd been collecting avidly
69 The actor-cook hired by an American lady who was hugely rich
70 The former croupier who turned into a shy, retiring old lady

71 The technician rying a new experiment, and losing 3 fingers
72 The young lady living in the Ardennes with a Belgian builder
73 The Dr's ancestor nearly solving the synthetic gun conundrum
74 The ravishing American magician and Mephisto agreeing a deal
75 The curio dealer's son in red leather on his Gizzi motorbike
76 The principal destroying the secrets of the German scientist
77 The historian, turned down 46 times, burning his 1200 pp. MS
78 A Jap who turned a quartz watch Co. into a gigantic syndicate
79 The Swedish diplomat trying madly to avenge his son and wife
80 The delayed voyager begging to have her green beans returned

81 The star seeking admission by meditating a recipe for afters
82 The lady who was interested in hearing clockwork mechanisms
83 The magician guessing answers with digits selected at random
84 The Russian prince presenting a mahogany sofa shaped in an S
85 The superfluous driver playing cardgames to use up his hours
86 A medic, hoping to make a mark on gastronomy with crab salad
87 An optimistic engineer liquidating his exotic hides business

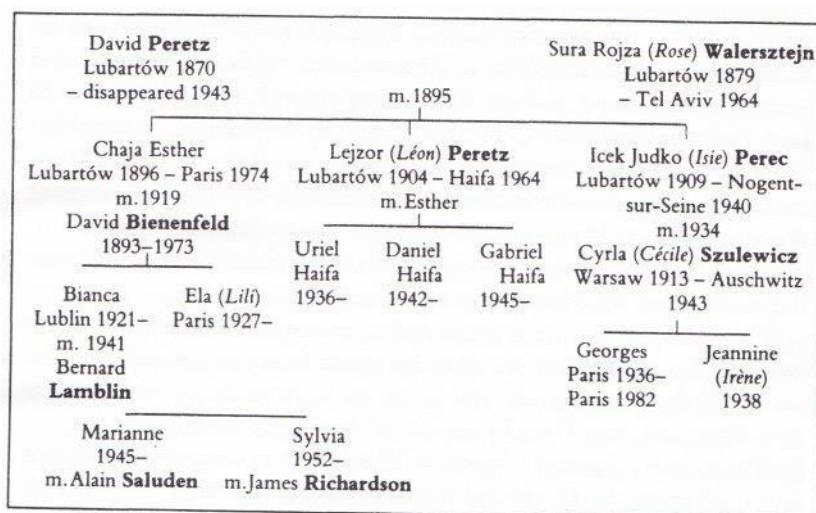
88 The Japanese sage initiating in great anguish Three Free Men
89 A selfraught old man again going over his sanatorium stories
90 A relative twice removed, obliged to auction his inheritance

91 Customs & Excise men unpacking the raging princess's samovar
92 The trader in Indian cotton goods doing up a flat on the 8th
93 French-style overtures brought to the Hamburg Opera by a Hun
94 Marguerite, restoring things seen through a magnifying glass
95 The puzzlemaker with his ginger cat taking the name of Chéri
96 The nightclub waiter, legging up on sage to start a cabaret
97 The rich amateur leaving his musical collection to a library
98 A housing and estate agency woman looking at that empty flat
99 The lady doing the Englishman's black cardboard puzzle boxes
100 The critic committing 4 crimes for 1 of Perceval's seascapes

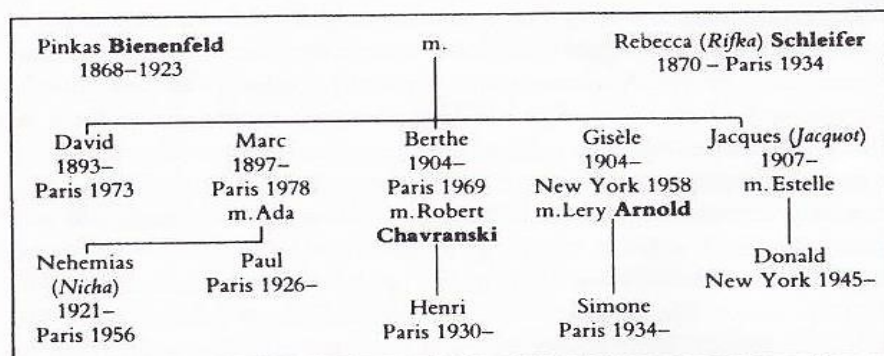
101 The Praetor ordering 30000 Lusitanians to be killed in a day
102 A student in a long coat staring at a map of the Paris metro
103 The building manager, trying to solve his cash-flow problems
104 The girl studying the craftsman's rings to sell in her store
105 Nationalists fighting the Damascene publisher who was French
106 A little girl gnawing at the edges of her shortbread cookies
107 The maid, imagining she'd seen the evil eye in an undertaker
108 A painstaking scientist examining rats' reactions to poisons
109 The pranking student who put beef stock in vegetarians' soup
110 A workman gazing at his letter, as he leaves with two others

111 The aged gentleman's gentleman recomputing his *n*th factorial
112 The staggered priest offering help to a Frenchman lost in NY
113 The druggist spending his fortune on the Holy Vase of Joseph
114 The jigsaw glue being perfected by a head of a chemistry lab
115 That gent in a black cloak donning new, tight-fitting gloves
116 Old Guyonard cutting Bellmer's sheet in 2 through the middle
117 Original fine champagne proffered to Colbert by Dom Pérignon
118 A gay waltz being written by an old friend of Liszt & Chopin

PŘÍLOHA Č. 4: obr. 1. Genealogický strom rodiny Perecových (In Bellos: 1993, s. 17.)

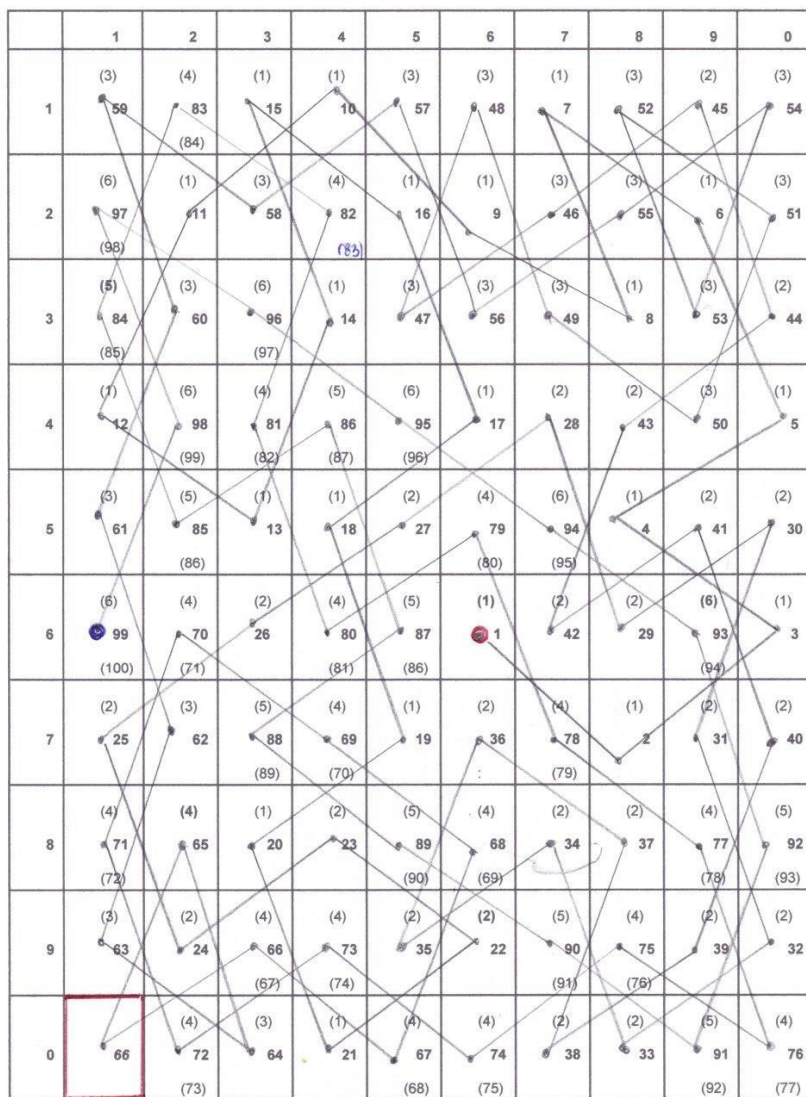

PŘÍLOHA Č. 5: obr. 2 Genealogický strom rodiny Bienefeldových (Bellos: 1993, s. 28)

PŘÍLOHA Č. 6: JEZDCOVA PROCHÁZKA (Postup „jezdce“ – Pereca domem při popisování jeho jednotlivých částí, tzn. posloupnost jednotlivých kapitol)

Vysvětlivky: červený bod = začátek/1. kap.; červeně orámované pole = clinamen, tj. z popisu vynechané hrací pole; modrý bod = konec/poslední, 99. kapitola.

PŘÍLOHA Č. 7: VÝMALBA NA ZDECH KNIHOVNY COURONNES

PŘÍLOHA Č. 8: VÝZDOBA NA ZDECH KNIHOVNY COURONNES

ÉTRANGER		
INDICATIF		
<p>PRÉSENT J'étrange Tu étranges Il, elle, on, ça étrange Nous étrangeons Vous étrangez Ils, elles étrangent</p> <p>PASSÉ COMPOSÉ J'ai étrange Tu as étrangé Il, elle, on, ça a étrangé Nous avons étrangé Vous avez étrangé Ils, elles ont étrangé</p> <p>IMPARFAIT J'étrangeais Tu étrangeais Il, elle, on, ça étrangeait Nous étrangeions Vous étrangeiez Ils, elles étrangeaient</p> <p>PLUS-QUE-PARFAIT J'avais étrangé Tu avais étrangé Il, elle, on, ça avait étrangé Nous avions étrangé Vous aviez étrangé Ils, elles avaient étrangé</p>	<p>PASSÉ SIMPLE J'étrangeai Tu étrangeas Il, elle, on, ça étrangea Nous étrangeâmes Vous étrangeâtes Ils, elles étrangerent</p> <p>PASSÉ ANTERIEUR J'eus étrangé Tu eus étrangé Il, elle, on, ça eut étrangé Nous eûmes étrangé Vous eûtes étrangé Ils, elles eurent étrangé</p> <p>FUTUR SIMPLE J'étrangerai Tu étrangeras Il, elle, on, ça étrangera Nous étrangerons Vous étrangeriez Ils, elles étrangeront</p> <p>FUTUR ANTERIEUR J'aurai étrangé Tu auras étrangé Il, elle, on, ça aura étrangé Nous aurons étrangé Vous aurez étrangé Ils, elles auront étrangé</p>	<p style="text-align: center;">CONDITIONNEL</p> <p>PRÉSENT J'étrangerais Tu étrangerais Il, elle, on, ça étrangerait Nous étrangerions Vous étrangeriez Ils, elles étrangeraient</p> <p>PASSÉ 1re FORME J'aurais étrangé Tu aurais étrangé Il, elle, on, ça aurait étrangé Nous aurions étrangé Vous auriez étrangé Ils, elles auraient étrangé</p> <p>PASSÉ 2e FORME J'eusse étrangé Tu eusses étrangé Il, elle, on, ça eût étrangé Nous eussions étrangé Vous eussiez étrangé Ils, elles eussent étrangé</p>
SUBJONCTIF		
<p>PRÉSENT Que j'étrange Que tu étranges Qu'il, qu'elle, qu'on, que ça étrange Que nous étrangeions Que vous étrangeiez Qu'ils, qu'elles étrangent</p> <p>PASSÉ Que j'aie étrangé Que tu aies étrangé Qu'il, qu'elle, qu'on, que ça ait étrangé Que nous ayons étrangé Que vous ayez étrangé Qu'ils, qu'elles aient étrangé</p>	<p>IMPARFAIT Que j'étrangeasse Que tu étrangeasses Qu'il, qu'elle, qu'on, que ça étrangeât Que nous étrangeassions Que vous étrangeassiez Qu'ils, qu'elles étrangeassent</p> <p>PLUS-QUE-PARFAIT Que j'eusse étrangé Que tu eusses étrangé Qu'il, qu'elle, qu'on, que ça eût étrangé Que nous eussions étrangé Que vous eussiez étrangé Qu'ils, qu'elles eussent étrangé</p>	
INFINITIF	PARTICIPE	IMPÉRATIF
<p>PRÉSENT Étranger</p> <p>PASSÉ Avoir étrangé</p>	<p>PRÉSENT Étrangeant</p> <p>PASSÉ Étrangé</p>	<p>PRÉSENT Étrange! Étrangeons! Étrangez!</p> <p>PASSÉ Aie étrangé! Aions étrangé! Ayez étrangé!</p>
<p>Rem.: le verbe étranger a existé, il signifiait « chasser, éloigner, bannir ». La quatrième édition du Dictionnaire de l'Académie de 1762 donne comme exemples: <i>Les rats, les moineaux ont étrangé les pigeons du colombier et il a étrangé les importuns qui venoient chez lui.</i></p>		

PŘÍLOHA Č. 9: ULICE VILIN DNES

